

מזכרונים העלונים:

איך לעדכן

עמ' י"ג

חזון חזק

עמ' י"א

בבית בחיים

עמ' ט"ו

מכתלי בית ההוראה

עמ' כ"ז

ספר ויהלל

עמ' כ"ג

גליון רצ"ו

מטות מסעי

תשפ"ו

מחברות

גליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

חדש בהיכל <<<

מילתא חדתא דברים

שיחות קודש ודברי חיזוק על סדר פרשת השבוע, מתאימים במיוחד בהתמודדות ובאתגרים של דורנו. דברים נעלים שנאמרו במשך השנים מפ"ק כבוד קדושת מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, נכתבו ונערכו בלשון בהירה ונגישה לכל נפש, מתוך מטרה לחזק, לעורר ולרומם את הלבבות באור התורה והאמונה.

סט אך פרי תבואה המבואר (5 כ"ר)

סט אך פרי תבואה המבואר על התורה מאת הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זיע"א. מהדורה מבוארת בביאור נרחב להבנת דבריו, ובתוספת הערות וצינונים, הספר כולו הוגה ע"פ דפוסים ישנים עם הוספות ותיקונים רבים, ונערך מחדש ונוקד בניקוד מלא, עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, נוספו כותרות ביאור לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים ופרקי תולדות. כל אלו נסדרו בכלי מפואר, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה' עוז והדר.

ספר קב הישר (מסור)

קב הישר הוא ספר יסוד בתורת המוסר, שנכתב על ידי רבי צבי הירש קאידנור. ועתה יוצא לאור במהדורה מפוארת עם ביאור ותרגום הזוהר הקדוש לסייע בהבנת הדברים, הספר יוצא בעימוד נאה ומושלם כמיטב מסורת ספרי 'ממלכת התורה' - עוז והדר.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה:

השבוע בגליון:

אקטואלי:

השכן שהלך לפייס את שכנו בתשעה באב בבוקר

האור החיים הק:

מדוע בשבטים מסוימים לא הוזכר התואר 'נשיא'?

פנימי אביר יעקב

דיני ימי בין המצרים - חורבן בית המקדש

עמ' ט'

גדול! שהרי כל החמורים שוים, וחמור נשאר חמור.

מסיים השואל ומשיב' לפי זה ואומר, אם אנחנו מאמינים שהראשונים היו מלאכים, הרי שאנחנו בני אדם, ואלף מאיתנו יכולים ליצור אדם אחד מושלם בדרגת אחד המלאכים הראשונים. אך אם נסבור שהראשונים בכך הכל היו בני אדם, ואלף מהם יוצרים אדם מושלם, הרי שאין אנו אלא כחמורים, ואף אם תקח אלפים ורבות מאיתנו ותצרפם יחד לא יצא אלא חמור אחד גדול. כבר אין הבדל כמה תקח, הכל אותו דבר.

כעת תבין, אמר ר' גרשון שטערן למי שביקשו לדרוש על הפסוק, מה שאמר הכתוב 'חמורים אחד וששים אלף', 'חמורים', אם תקח חמורים רבים ותנסה לאחדם, לברוא מהם מין משובח, הרי ש'אחד' מהם שוה בדיוק 'לששים אלף', לא משנה כמה תקח, התוצאה תהיה זהה.

(ילקוט הגרשוני אגדות הש"ס השמטות למס' עירובין)

תפילה בציבור סגולה לקבלת התפילה

ויסענו מחרדה ויחננו במקלה (לג, כה). ובמסורה: במקלות ברכו אלקים (תהלים סח, כז).

י"ל "ויסענו מחרדה" - איך אפשר להיפטר מחרדה, שמא לא תתקבל תפלתו; ע"י "ויחננו במקלות" - שמתפלל בצבור ומקהלות עם, שכבר הבטיחו חז"ל: שאין תפלתו של צבור נמאסת (ע"י ברכות דף ת,ו), והיינו במקלות ברכו את ה'.

(שארית מנחם בפרשתנו)

מדוע חותמים הרבנים 'החונים פה'?

ויסענו וגו' ויחננו וגו' (לג, ה).

שאלו פעם את הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין זצ"ל בעל "ערוך השולחן" מדוע נוהגים הרבנים לחתום אחרי שמותיהם "החונה פה קהילה קדושה", ולמה לא כותבים "היושב פה קהילה קדושה"?

השיב הגאון: המילה 'יושב' משמעותה קביעות ושלווה, אך אין לך רב בישראל שכסא הרבנות שלו הוא יציב. תפקידו של הרב הוא להטיף מוסר ולהוכיח את בני עדתו ובודאי ימצאו בקהילתו אנשים תקיפים ובעלי זרוע שגיבבו בתוקפנות ובשחצנות וירדו לחייו של הרב, עד אשר יהיה נאלץ לעזוב את כסא הרבנות שלו ולנווד ולבקש לו מקום חדש. ולכן הוא תמיד בגדר "ויסענו ויחננו". לפיכך חותם הרב תמיד אחר שמו "חונה" ולא "יושב".

הפסוק שחשף את כוח הדרוש של הרב הטרי

ויחננו וגו' ויחננו וגו' (לג, ד).

הגאון רבי גרשון שטערן ז"ל שחיבר את הספר הנפלא 'ילקוט הגרשוני', שהוא מלא וגדוש בדרושים נפלאים, פנינים יקרים ונחמדים למאוד על פסוקי התורה ודברי חז"ל, כיהן כרב בעיירת לודאש שבהונגריה.

בספרו הוא מספר, כי כאשר נתמנה לראשונה לכהן כרב העיר בשנת תרמ"ה, הוא נאם בפני כל אנשי הקהילה דרשה בכורה כיד ה' הטובה עלינו, עד שכל בני העיר יצאו מכליהם לשמוע דרושיו הנפלאים.

אך תלמיד חכם אחד הרהיב עוז, וניגש אליו אחר הדרשה ואמר, יסלח לי מר, אך אין זו חכמה לדרוש דרשה מוכנה, בהכנתה השקיע כבודו בודאי מספר שבועות, הוא בחר לעצמו נושא מעניין ומרתק, פסוק מוקשה ותמוה, ובוזה הפליא את לב שומעיו. הבה נעמידנו בכור המבחן. אני אציע בפני הרב פסוק אחד שאין לו הרבה מה לחדש, והיה אם יוכל הרב להראות את כוחו גם בפסוק זה, נאמינהו כי ידיו רב לו בחכמת הדרוש.

הלה פתח חומש בפרשתנו (מטות לא, ד) בה נאמר 'חמורים אחד וששים אלף', והמתין לשמוע מה יוכל הרב הטרי לדרוש בפסוק זה.

פתח הרב ילקוט הגרשוני ואמר: גם על פסוק זה, כמו על יתר פסוקי התורה, ניתן לדרוש רבות. ואקדים מאמר מבעל 'שואל ומשיב' שכתב בספרו דברי שאול על אגדות הש"ס, אודות מה שאמרו חז"ל (שבת קיב, ב) אם ראשונים בני מלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים בני אדם אנו כחמורים. מה היתה כוונתם בהשואה הזאת. אלא, שמוזב במדרש (ויק"ר ב, א) "אדם אחד מאלף מצאתי" (קהלת ז, כה), זה אברהם. למה נקרא אברהם 'אדם אחד מאלף', ומסביר השואל ומשיב, אם נקבץ אלף בני אדם, אשר לכל אחד מעלות רבות שונות זו מזו, ונצרף את כל המעלות יחד, מן האחד ניקח את מידת הענוה, מן השני את היראה, האחר נתברך במדת השמחה, ויש אשר נשאו לבו בחכמה, בתורה, בפקחות וכדו', אם מכל המידות הללו נייצר את האדם השלם בתכלית, נגיע לדמות כמו של אברהם אבינו. כי הוא היה מושלם בכל מיני שלמויות כמו שנמצא אצל אלף אנשים.

מובן מאליו שזה שייך רק בבני אדם, שיש לכל אחד מעלות שאין לחבירו. אך אם נקח ארווה של אלף חמורים, וננסה ליצור מכולם בריה חדשה, לא נגיע לייצור אחר מאשר חמור

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

א

מחברות

מליצה נפלאה על כלל ישראל

אמרו חז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) "כל מי שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו".

יש לומר שזהו מליצה נפלאה עבור כלל ישראל, עפ"י מה דאיתא במדרש (תנחומא שמיני פ"ט) שביום שחרב בית המקדש נטלו ישראל איפוסון [גזר דינם] של עונותיהם, דהיינו שנמחל להם עונותיהם והשם יתברך שפך חמתו על עצים ואבנים כדי שיתקיימו ישראל.

ועפ"י ז"ל דכל מי שלא נבנה ביהמ"ק בימיו הוא כאילו נחרב בימיו, וא"כ מהראוי שימחול לו הקב"ה עונותיו.

(בני יששכר - מאמרי חודש אב מאמר ב אות טו)

גבורת בני גד

וַיַּעַנּוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רָאוּבֵן לְאָמֹר וְגו' נַחֲנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לְפָנֶי ה' אֶרֶץ כְּנָעַן (לב, לא-לב)

לגבורה נפלאה זכו בני גד, כפי שבירכס משה רבינו לפני מותו ואמר עליהם "וְיָטֵרְךָ אֶף קִדְקֹד" (דברים לג כ), וכפי שפירש רש"י שם: "הרוגיהו היו ניכרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת".

יש להבין במה זכו בני גד לגבורה מופלאה זו.

אך הנה כתב האבודרהם בהלכות ברכות השחר: "סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחזרין עליה מעורכי המלחמה, שעל שם קיום מצות תפלין כתקנן בזרועו ובקדקדו יתקיים באנשי המלחמה 'וְיָטֵרְךָ אֶף קִדְקֹד'. כי כאשר פועל האדם בסדר הרצוי, יוכל לגבור על כל אויביו.

והנה, בני גד זכו גם לגבורת הגוף כפשוטה,

ווארט מהאור החיים הק'

מדוע בשבטים מסוימים לא הוזכר התואר

"נשיא"?

"לְמִטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה" (ל"ד, י"ט).

כתב ה"אור החיים" הקדוש: "צריך לדעת למה נשתנו מטה יהודה, מטה שמעון ומטה בנימין, שלא הזכיר 'נשיא' בהם".

וראיתי בשם רבנו ניסים גאון כי ביהודה לא הוצרך, שכן כלב היה מפורסם בנשיאותו; בשמעון לא היה מי שראוי לנשיאות משום מעשה זמרי; ובבנימין - אלידד (פסוק כ"א) הוא אלדד, וכבר זכה

והיו גיבורי חיל ההולכים חלוצי צבא לפני המחנה (ראה במדבר לב יז: יהושע ו ט וברש"י שם). אך הדבר ברור, כי גבורת גופם לא לחינם זכו לה, אלא בוודאי נאזרו תמיד בגבורה לעניני הרוח, ובקיום התורה והמצוות. ומאחר ומצינו כי נתקיימה בהם הבטחת התורה 'וְיָטֵרְךָ אֶף קִדְקֹד', פשיטא שידעו לכוון את סוד התפילין, לסמוך תפילין של יד לתפילין של ראש, הן בקיום המצוה בפועל והן ככוונה הראויה הנלמדת מן המצוה, להקדים את הכנת הגוף ותיקון המידות קודם לתיקון המוח, ובסמיכת גאולה לתפילה.

ועוד נמצאה בהם מעלה גדולה, שידעו לחבר עצמם עם משה רבינו שהוא התפילין של כל ישראל (ראה ליקוטי הלכות אור"ח הל' תפילין ה"ו), שלא רצו להיפרד ממנו, עד אשר נקבע מקום מנוחתו בנחלת בני גד, "כי שם חלקת מחוקק ספון" (ראה דברים לג כא וברש"י שם).

(ענינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

הזבובים - זכר לחורבן

פעם באחת השבתות של ימי בין המצרים הסתובבו זבובים סביבות שלחנו הטהור של מרן רבינו (הרה"ק בעל הויח' יוסף מפאפא) זי"ע.

נענה רבינו דהו זכר לחורבן, כיון דאחד מעשרה ניסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש היה שלא נראה 'זבוב' בבית המטבחים (אבות פ"ה מ"ה), אם כן מה שעכשיו בזמן החורבן נראים זבובים על השלחן שהוא במקום מזבח (חגיגה כז, א) זה הוא זכר לחורבן. (אוצר שיחות יקרות - ויחי יוסף כמ' קכד)

דבר האמונה:

העליונה שבמדרגות החסידים

לאחר שהשריש האדם בקרבו שהכל לטובה יכול הוא להעפיל לדרגה הנשגבה אשר עליה נאמר כי היא העליונה שבמדרגות החסידים ותכלית החמודות, והיא הנקראת 'מדת ההשתוות', כמו שהיו הבעל שם טוב הקדוש ותלמידיו מפרשים את הפסוק (תהלים טו ח) 'שויתי ה' לנגדי תמיד', 'שויתי' לשון 'השתוות'. דהיינו, הן כשכא לאדם חלילה דין בבחינת 'לנגדי', וגם כאשר מופיע עליו רחמים מלעילא המרמז בשם הוי"ה שם הרחמים (זוהר וישלח קעג), הכל שוה אצלו באותה בחינה ומקבלו בשמחה.

הוסיף על כך מרן הרה"ק מרוז'ין ע"ה שזה פרוש הפסוק (תהלים כו א) 'הוֹדּוּ וְהָדָר תִּשְׁנֶה עָלַי', בין אם מתנהגים עמו מהשמים בבחינת 'הוד' שהכל הולך לו טוב וישר, ובין אם 'והדר' - 'הדר' מתפרש מלשון 'חזרה', שגם אם אותיות 'הוד' מתהפכות וחוזרות, שתבת 'הוד' בהפוכה היא 'דוה' - לשון צער ויגון, דהיינו שחלילה מתנהגים עמו בבחינת צער ודין, 'תשוה עלי' - שתי הבחינות יהיו שוים אצלו. וכן אומרים אנו בכל יום פעמים באהבה 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', שכל העשה והקורה בעולם ומלואו הרי הוא 'אחד', הן כשנראה בעינינו לדין או לרחמים הכל מאתו יתברך ואצלו הכל אחד ללא שנוי, ואף הנראה כדין, באמת טוב הוא אלא שנסתר.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

אופנים:

א. ליהודה יש מעלה מיוחדת כשבת המלוכה, כדכתיב "לא יָסוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה". ובבנימין - שבו הייתה התחלת המלוכה, וכפי שדייק רבנו בלשוננו: "שממנו מתחלת המלוכה".

ב. אצל אפרים, המלכות הייתה באופן אקראי ולא משום שהמלוכה שייכת להם כהבטחה. ליהודה הייתה הבטחה שהמלוכה שייכת לו לעולם, משא"כ לאפרים - שזכו לכך בדרך מקרה, בגלל שחטאו בני יהודה, ולא מפני שמצד עצמם היו ראויים למלוכה; ואם כן, אין להם חשיבות של מלוכה עצמית.

לנבואה, והורדה היא לו להיקרא "נשיא".

ואפשר עוד לומר: לא יוחסה נשיאות לכלב על יהודה משום כבוד המלכות העתידה לצאת ממנו. וכמו כן לבנימין - משום שבו התחילה המלכות בישראל, שהרי שאול היה איש ימיני. ושמעון - טעמו נכון כדברי הגאון.

בספר "שפתי צדיקים" (להגאון מדונוביץ) הקשה על דברי רבנו: הרי גם משבט אפרים יצאו מלכים, ואפילו הכי כתוב בשבט אפרים "נשיא"! וזה לשונו: "לטעם ספר הקדוש 'אור החיים', יש לדעת הלא גם מאפרים יצאו מלכים".

בספר "עיסורי חיים" כתב ליישב זאת בשני

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע
א"ת השבוע	א"ת השבוע	א"ת השבוע	א"ת השבוע	א"ת השבוע
כנסת השבוע	כנסת השבוע	כנסת השבוע	כנסת השבוע	כנסת השבוע
ר"ת השבוע	ר"ת השבוע	ר"ת השבוע	ר"ת השבוע	ר"ת השבוע
21:05	20:29	19:12	21:17	21:01
21:02	20:32	19:27	21:39	22:26
22:34			22:01	

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיניפי
ספרי אור החיים

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבוקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הר"ן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרבנים 18 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

מחברים

את הימים מתחילים

newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

02-803-9999

א במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ול הצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

כִּי אֲשַׁמְרָה שַׁבַּת אֶל-יִשְׁמֶרְנִי:

ההחלטה לשמור שבת בטוקיו שפתחה שערים חדשים: ר' יוסף כיום אברך בבית שמש, משחזר את התקופה המורכבת בה שהה בטוקיו ללא אמצעים, עד שהחליט לשנות את אורחותיו ולקבל על עצמו את שמירת השבת. מאותו רגע, נפתחה שרשרת של אירועים מעוררי השתאות: מפגישה עם יהודי שהושיט יד לעזרה ועד למנהל יפני שהסכים לכבד את ערכי השבת שלו, ואף נענה לבקשתו החריגה לסייע לו במקדמות שכר - עדות מרגשת על השגחה פרטית ועל פירותיה של מסירות נפש.

במשך השבועיים הבאים, המשיך מיועדנו לחפש עבודה, כשהוא זוכר כל הזמן את ההחלטה בדבר שמירת השבת, אך עדיין לא נקלעה לידי הצעה טובה. והנה, ביום האחרון שבו היה צריך לעזוב את החדר בבית המלון, ניגש אליו מנהל המלון ואמר לו: "שמע, עקבתי אחר תהליכותיך והנהגותיך, ואני רוצה לומר לך שמצאת חן בעיניי, ואם הינך מחפש עבודה טובה, אני יכול לתווך בינך ובין קרוב משפחתי שפתח זה עתה מפעל, והוא מחפש אנשים צעירים שיעבדו אצלו".

כמובן שהיהודי הביע את הסכמתו לבדוק את העניין. הוא הגיע אל מנהל המפעל ההוא, שכבר בתחילת הפגישה ציין בפניו את שעות העבודה ואת ימי העבודה - שישה ימים בשבוע חוץ מיום ראשון. והשכר - לא פחות מארבעת אלפים דולר, סכום גבוה מאוד גם ביחס ליפן. המנהל היה בטוח שהצעיר היושב לפניו יקפוץ משמחה לשמע גובה המשכורת שהוא עתיד לקבל. מה רבה היתה הפתעתו שהלה סימן בידו לאות שלילה. היפני הרגיש שהסירוב לא בא על רקע מהות העבודה, אלא בשל דבר אחר, וכיון שהצעיר מצא חן בעיניו, לא רצה לוותר עליו כל כך מהר.

"האם יש לך משהו לשאול?" התעניין.

היהודי נשם עמוק ואמר שתי מילים: "אני יהודי!"

מנהל המפעל היפני זקף זוג עיניו תמהות: "נו, אז מה זה אומר?" שאל.

"אני לא יכול לעבוד בשבת, שהוא יום המנוחה של העם היהודי", השיב הבחור.

היפני בעל העיניים המלוכסנות נשען על כורסתו וביקש הבהרות נוספות. וכך מספר הבחור: "שחזרתי במוחי את כל הגייסא דניקוואט שלי, והחיליתי להסביר לו במילים פשוטות את עברו של העם היהודי. במשך מאות בשנים היינו עבדים במצרים, עד שהאלוקים הוציא אותנו משם ונתן לנו את התורה שלו על הר סיני, והתורה הזו היא ספר חוקים ומשפטים, המורים לאדם מה לעשות ומה לא. ובתורה ההיא כתוב שאסור לעבוד בשבת".

האיש היפני נראה המום. "ואתה רוצה לומר לי שאתה שייך לעם הזה?" שאל בהתפעמות.

"כן", עניתי בגאווה ביישנית.

בשלוש הדקות הבאות ישבנו בשקט

אחד מול השני. הבנתי שעכשיו הוא צריך להודיע אם הוא מוכן לקבל אותי לעבודה, למרות סירובי לעבוד בשבת. "תראה", אמר מנהל המפעל בתום ההפוגה. "אמנם המפעל הזה הוא חדש, אבל אני מנהל מפעלים מזה עשרות שנים, ואף פעם לא עשיתי דבר כזה לקבל אדם שלא יעבוד ביום השבת של היהודים. אבל משום מה מצאת חן בעיניי, ואני מוכן שתעבוד מיום ראשון עד יום שישי".

גל של אושר הציף את ליבי, והודיתי לו בחום על בואו לקראתי. ראיתי בכך נס משמים בגין החלטתי לשמור את השבת. היפני פנה אלי ושאל: "יש לך עוד משהו שאתה זקוק לו?"

"לא העזתי לבקש זאת, אבל אם שאלת אענה לך שחבר שלי מארץ ישראל שילם לי מכספו שהות של שבועיים בבית המלון, ומאוד לא נעים לי ממנו ואני רוצה להחזיר לו את הכסף כמה שיותר מהר. אם אפשר, אבקש שבשבועות הראשונים תשלם לי את המשכורת בסוף כל שבוע, ולא בסוף החודש כמקובל בשוק, כדי שאוכל להשיב לו את כספו".

היפני שקע בהרהורים ולבסוף אמר: "לא שמעתי על אף מנהל שעושה <<<

לפנינו סיפור נפלא אותו שמענו ממרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א:

סיפר לי תלמיד חכם שאחיו הגדול חזר בתשובה שלמה בהיותו ביפן. עד לשם הוא היה צריך להתגלגל כדי להתקרב לאלוקיו! היום האח יושב ולומד תורה בכולל בבית שמש, ומדהים היה לשמוע שעד לחזרתו בתשובה היה חילוני גמור, ועבר על כל העבירות שבעולם, רחמנא ליצלן. האיש זכה להתקרב להקב"ה בזכותה של השבת, ומעשה שהיה כך היה:

כמו רבים מן הצעירים בני גילו, יצא הבחור לטייל ברחבי העולם. המסע החל באוסטרליה והיה אמור להסתיים ביפן, לאורך תקופה של כשנתיים וחצי. הוא כבר הגיע ליפן, אלא שאז התעוררה לו בעיה קשה: בכיסו לא נשאר כסף, לבד ממאתיים דולר שבהם אי אפשר היה לעשות דבר, בוודאי לא לטייל ברחבי המדינה.

עלותו של חדר קטן להשכרה ביפן מגיעה לכדי חמש מאות דולר, וכיון שהבחור מתכוון להישאר ביפן למשך חצי שנה לפחות, לכן היה מוכרח לחפש מקום עבודה כלשהו כדי לממן את האכסניה או להשתכר למחייתו. הבחור לא הצליח למצוא עבודה, ונאלץ ללון ברחובות, מתוך בושה שגברה מיום ליום.

משעברו הימים והשבועות ומקום העבודה עדיין לא נראה באופק, הוא החל לחשוב על מר גורלו ומה הביאו עד הלום, כשעזב את בית הוריו שומרי המצוות, שהצטערו עד לאוד כשראו את בנם הולך מדחי אל דחי. מה שהציק לו יותר מכל, היה העובדה שכל הצעירים הגויים שהגיעו יחד איתו ליפן מצאו עבודה באופן מיידי והשתכרו באופן מכובד, ורק הוא נשאר ללא עבודה, וכל הכסף שבכיסו התדלדל לחלוטין. יתירה מכך, הוא הלך לראיון בכמה מפעלים ובתי עסק, והגם שהיה נראה שהנה החווה עומד להיחתם, בסופו של דבר ברגע האחרון הוא בוטל מסיבות לא מובנות.

כיהודי שאינו שומר מצוות, לא עמדה לו השבת כמחסום, וכאשר הודיעו לו בעלי העסקים שהעבודה במפעלם היא שישה ימים בשבוע מלבד יום ראשון - יום החופש של הגויים - הוא הביע נכונות מצידו לעבוד בצורה כזו, ולמרות הכל הוא לא מצא עבודה. ברוב ייאשו, החל הבחור לחשוב על מהלכים שמימיים המכוונים את דרכו, ודווקא בכך הוא מצא נוחם, וכשהתכרבל לאחר מכן על אחד הספסלים בגן הציבורי של טוקיו, כבר לא היה לו כל כך קר.

בוקר אחד, לאחר שעוד חווה התבטל, ומאידך - באותו בוקר השיגו כמה מחבריו הגויים עבודות מצוינות, הוא מחליט לעשות חשבון נפש נוקב עם עצמו. כך התגלגלה במוחו המחשבה שהעבירה הראשונה שעשה בבית הוריו היתה חילול שבת, ומזה נפתח הפתח להתדרדרות הכללית שלו. עד לפריקת עול מוחלטת שבה הוא נמצא ברגע זה. לפתע נשבה בו רוח טהרה ממרומם, והוא החליט לשמור שבת. יהיה מה שיהיה! הוא לא יחלל יותר את השבת!

הוא ידע שהניסיון הראשון שיעמוד בפניו יהיה כאשר יציעו לו עבודה ויום השבת יהיה כלול בימי העבודה, אבל ההחלטה היתה כל כך חזקה עד שהוא קיבל על עצמו שבגין שמירת השבת הוא יוותר גם על מקום העבודה, אפילו שיציעו לו משכורת מכובדת.

והנה קרה דבר פלא. לאחר כמחצית השעה, ניגש אליו אדם ברחוב ואמר לו: "אינך מכיר אותי?!" הוא התבונן בו, והשיב: "בוודאי שאני מכיר אותך! הלא נפגשנו פעם בחנות ספרים בתל אביב ושוחחנו זמן רב". תוך כדי שיחה, סיפר הצעיר לאיש שיחו את כל מה שעבר עליו, ובעיקר שאין לו כסף ומקום לינה. היהודי מארץ ישראל הרגיע אותו ואמר לו: "אני אדאג לך". כבר באותו מעמד שכר לו חדר לשבועיים באחד המלונות של טוקיו, ואמר לו שלא יהיה לחץ מהחזרת הכסף, אלא שיעשה זאת רק לאחר שימצא עבודה.

עצם העובדה שיהודי זה היה הראשון שניגש אליו ברחוב והציע את עזרתו, מה שלא עשה אף גוי מבין מאות האלפים העוברים ברחוב זה מידי יום, הפעמימה בליבו את הקשר לעם היהודי, ובשלב זה הוא כבר ידע שהקשר הזה מגיע רק דרך שמירת מצוות, ואי אפשר להפריד בין הדבקים.

ואת כל המלקוח:

ר' חנוך מצא פתק ישן שהזכיר לו חוב של 350 שקלים מלפני שנה וחצי. הוא מיהר להחזיר את הכסף, אך כשדפק על דלת חברו, הופתע לגלות שהחבר עומד בפני תשלום לטכנאי חשמל באותו סכום בדיוק, לאחר שהתפלל לקב"ה שישלח לו כסף לתשלום.

מספר ר' חנוך בליז'נסקי מחזור הגלילית:

יש לי בבית כמה מקומות שבהם מונחים פתקים, שאמורים להזכיר לי כל מיני דברים. הבעיה היא שכדי שהפתקים האלו יזכירו לי מה שנכתב בהם, אני צריך לראות אותם. זה לא קורה בדרך כלל, כי אחרי שהנחתי את הפתק, הוא נח בשלום על משכבו.

בדרך כלל התזכורת נמצאת לי בראש, וזה לא שאני באמת צריך דף נייר כתוב כדי להיזכר במשימות חשובות. אלא הכתיבה בפתק עוזרת לי להכניס את הידיעה חזק יותר למוח, וגורמת לי למהר לפעול. אבל הפעם, תוכנו של הפתק לא חדר אליי פנימה, והוא נשאר על הנייר בלבד.

יום אחד, בתחילת הקיץ הנוכחי, אני מגלה פתק ישן שעליו רשום למרבה הבושה שאני חייב לחברי שלוש מאות וחמישים שקלים. התאריך עצמו גער בי על שכחתי: לוויית את הכסף בחנוכה של שנת תשפ"ה. כשנה וחצי עברו מאז, והחוב עדיין לא שולם! ניסיתי להיזכר מה היה אז, למה לוויית כסף, וכשנזכרתי באירוע התביישתי עוד יותר. באותה עת הייתי בטוח שתוך שבוע אני מחזיר את הכסף, אבל השבוע ההוא כבר חלף, ואחרי חלפו עוד כל כך הרבה שבועות, שקשה לספור אותם.

החלטתי ש...הרגע! הרגע אני הולך להחזיר את ההלוואה. בדיוק היו לי מזומנים בכיס, ברוך ד'. מיהרתי לביתו של החבר המלווה, כדי להסיר את חרפת החוב מעל ראשי. פסעתי במהירות רבה, בדחף אדיר להיפטר מהעניין מה שיותר מהר, והגעתי אליו הביתה.

הוא פתח לי את הדלת אחרי שתי דפיקות. הבית היה חשוך, בעל מלאכה הסתובב שם, והיה די פשוט להבין שהוא מטפל כנראה בעניין שקשור לחשמל. אמרתי לבעל הבית, "תסלח לי, אני ממש מתנצל על שלא החזרתי לך את החוב בזמן. עכשיו נזכרתי שבחנוכה שעבר לוויית ממך כסף".

הוצאתי מכיסי שלוש מאות וחמישים שקלים ונתתי לו, "זה שלך". העיניים שלו נפערו בתדהמה, אך לו כמה שניות טובות להתעשת, עד שהוא קרא בקול חנוק, "איך זה יכול להיות??? מי שלח אותך?"

לא הבנתי את השאלה. "זה חוב שאני חייב לך, עכשיו נזכרתי בזה".

"עכשיו! בדיוק עכשיו! אני אגיד לך מה קרה עכשיו", הוא הצביע לכיוון הפועל ואמר לי, "אנחנו כבר עשרים

וארבע שעות בלי חשמל. אירעה כאן תקלה משמעותית שרק חשמלאי יכול לתקן, ואני לא קראתי לו כי לא היה לי כסף. לבסוף ראיתי שבשום אופן לא שייך להמשיך כך. התפללתי לקב"ה ואמרתי, 'ריבונו של עולם, אני קורא לטכנאי ואתה תשלח לי כסף'. קראתי לו על חשבון זה, עוד מעט הוא מסיים, ואני צריך לשלם לו בדיוק שלוש מאות וחמישים שקלים!!!"

פלא פלאים! מדהים לחשוב שהקב"ה כבר הכין את התשלום לטכנאי, ושתחושת הדחיפות העצומה שתפסה אותי הייתה ממש ההארה משמיים, להזדרז ולהביא את הכסף לפני שהפועל יסיים את העבודה, וכך לחבר שלי יהיה איך לשלם ברגע שיירדש לכך. כמה חסד ורחמים יש כאן!

(גל' השגחה פרטית)

<<<

דבר כזה, אבל אתה יודע מה - כיון שמצאת חן בעיניי, ואינני חושש שתברח לי, קיבלת גם את זה".

"עוד משהו?" שאל היפני.

"לא, תודה רבה על הכל", השבתי ופניתי לצאת.

"רגע", אמר המנהל, "ספר לי מהיכן באת לכאן".

"מרחוב פלוני", השבתי.

"ואיך הגעת?"

"ברגל".

למשמע התשובה שלף המנהל ממגירתו את מפת טוקיו, עיר הבירה היפנית, והתבונן היכן נמצא הרחוב שבשמו נקבתי. לפתע קם ממקומו וצעק: "ומשם באת ברגל? כלום אין לך כסף לרכבת?"

הרכנתי את ראשי והשבתי בשלילה. "אכן, אין לי כסף, ולכן הגעתי ברגל".

באותו רגע שלף היפני חבילת שטרות כסף מכיסו ומסרה לי. "עובד במפעל שלנו צריך להיות מסודר גם בלינה טובה. קח לך את זה על חשבון המשכורת הראשונה. גם את זה אני לא עושה לאף אחד! רק לך, כי מצאת חן בעיניי", אמר. היו שם אלף דולר במזומן. הייתי המום.

המנהל עמד בדיבורו ושחרר אותי בשבת מהעבודה. בינתיים יצרתי קשר עם יהודים חרדים באזור והם לימדו אותי תורה. צברתי סכום מכובד של כסף וחזרתי ארצה, והיום אני לומד תורה בכולל בבית שמש, והכל בזכותה של השבת הקדושה.

◆◆◆

הסיפור מובא בספר "נאות דשא" ומלמדנו: אכן, מי שמוסר נפשו על המצווה זוכה לקבל סיוע וברכה מאותה מצווה, לפי מה שעמל ויגע בה. הכתוב אומר (שמות כג, כה): "ועבדתם את ה' אלוהיכם ובירך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך". פתח בלשון רבים וסיים בלשון יחיד, ללמד שכולם עובדים את ה', אבל קבלת השכר של כל אחד היא באופן שונה, לפי שכל אחד זוכה להשיג לפי העמל והמאמץ שלו.

וכן בשבת קודש - לא כולם נהנים וחווים אותה בשווה, אלא כל אחד זוכה להשיג ולחוש את קדושת השבת לפי המסירות וההשקעה שלו. בשבת קודש ישנה הארת פנים מיוחדת, והיא צריכה להיות נסוכה על פניו של האדם. השבת מביאה בכנפיה אור של שמחה ושל ברכה. ביום זה האדם מסיר את כל דאגותיו ומכאוביו שעברו עליו במשך כל ימות החול, ורק התורה הקדושה צריכה להיות בראש מעייניו. בנוסף, צריך לזכות ולהקדיש זמן לימוד לבניו היקרים ולמשפחתו.

על כן ישתדל כל אחד מאתנו להפעיל את מירב המאמצים ולהשקיע את כל כוחותיו עבור יום השבת, וכפי השתדלותו כך יזכה יותר למעלות הגדולות שהבטיח הבורא עבור שומרי השבת.

(גליון 'קבלת שבת', מתוך הספר 'מאה ושניים סיפורים' - חלק 5, מאת הרב צבי נקר)

פנינים על הפרשה:

קבלת התפילה תלויה בשמירת הפה

איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה (במדבר ל"א). למה אמר לא יחל דברו. בא לרמוז, דהנה האדם עוסק בתורה ומתפלל, ונודר נדרים ונשבע שבועות לקיים מצות ה', והנה אם אינו שומר עצמו בשוק במשא ובמתנו ובדבורו באמת ובאמונה, שוא שקר שומר, לחנם כל תורתו ותפלתו, דצריכה המנחה כלי טהור שבו תקרב לה', ואם הכלי שבו המנחה הוא טמא, שניהם נדחין, והכלי שבו מקריבים המנחה הוא הפה, ואם מטמא בחוץ בדברים אשר לא טובים ומכל שכן דברי שקר ומרמה, בודאי דתורתו נמאסת ותפלתו תועבה. נמצא דזה תלוי בזה, דאם אינו שומר פיו במלי דעלמא, אין לו רצוי לא בתורה ולא בתפלה, ואם שומר פיו מבחוץ, תורתו ותפלתו מקבלים ורצויים:

וזהו כונת הפסוק איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה, דהינו, רצה לעשות בנדרים ושבועות סיג להיות עוסק בתורה ובתפלה, יזהר שלא יחל דברו, כלומר, דבורו בעלמא לא יעשו חלין, שלא ימצא בפיו שקר ומרמה ודברים בטלים, שלא יהיה חסיד מבפנים ורשע מבחוץ, שאם עושה כן, תורתו ותפלתו בטלים ומבטלים, דזה תלוי בזה, אם אינו מטהר פיו מדברים אשר לא טובים, כל מה שיוציא לקדושה בטל ומבטל, דכבר נטמא פיו ולא נשארה בו קדושה. ולהכי מסיים על זה הפסוק ככל היצא מפיו יעשה, דהינו, ככל היצא מפיו בעלמא, כך יעשה בקדושה, דהינו, אם דובר אמת וכל מעשהו באמת אז כל תורתו ותפלתו אמת, ואם לאו הכל בטל ומבטל:

פירוש הפסוק 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו' ואפשר שזו היא כונת שלמה המלך עליו השלום (משלי כא כג) 'שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו', בא לרמוז על זה, דהרוצה שתתקבל תפלתו ותורתו צריך לשמר פיו מבחוץ, שאם טמא פיו, תפלתו ותורתו תועבה. והנה מצינו שהתפלה נקראת 'נפש' בגמרא (ברכות ה'), כמו שאמרו (שם) על 'טרף נפשו באפו' (איוב יח ד), שכל מי שאינו ממתין לחברו לגמר תפלתו, טורפין לו תפלתו בפניו, שנאמר 'טרף נפשו באפו', ומ[ד] התפלה נקראת 'נפש' גם התורה תקרא 'נפש', דהכל דבר אחד, ולפי האמת הם שראויים לקרא 'נפש', שהם נפש וחיי האדם, וזהו שאמר 'שמר פיו ולשונו', דהינו מי ש'שומר פיו ולשונו' כראוי ואין בפיו שקר ולשונו תרמית ואינו מדבר דברים בטלים, זה 'שמר מצרות נפשו', 'נפשו' היא תורתו ותפלתו, שומרה שלא תהיה נדחית, דזה תלוי בזה כאמור למעלה:

(פיתוחי חזקוני פרשת מטות)

המוריד דמעות זוכה למחילה וסליחה

ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה, אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת וגו' כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר וגו' (במדבר לא כב-כד). אך במי נדה יתחטא. בא לרמוז דהרוצה שימחלו לו כל עונותיו צריך שיוריד דמעות בשברון לב, דכל השערים נעצלו חוץ משערי דמעה (ברכות לב), לפיכך הרוצה שתהיה לו מחילה וסליחה כראוי יהיה מוריד דמעות, וזהו שאמר אך במי נדה יתחטא, הנה יתחטא לשון חטוי שהיה טהרה גמורה כראוי, כדמשמע בכל מקום לשון חטוי, ונידה כשתעשה מלאה יו"ד, יהיה 'מי נידה' גימטריא 'דמעה', וזהו הרמז, דהינו מי שרוצה להיות טהור וקדוש כראוי וכאלו לא עבר עליו שום חטא,

צריך לזה להוריד דמעות וזהו גמר טהרתו כראוי: לימוד סודות התורה מטהרים ביותר

אי נמי, 'נידה' במלוי יו"ד עם הכולל גימטריא 'סוד', לרמוז משום דאנו עסוקים במי שלומד תורה שהיא מטהרת ומקדשתו, כמו שאמרנו תעבירו באש וטהר, והוסיף לומר, הרוצה לזכות לטהרה העליונה, במי נידה יתחטא, הם דברי קבלה שהוא הסוד:

גם מי שאינו בעל תורה בתשובה וריבוי דמעות נמחלים עונותיו

וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים, כיון שאמר שהתורה מטהרת את האדם, בא לומר, תינח בעל תורה יש לו תקן בתורה, ומי שאינו בעל תורה במה תהיה טהרתו, גלתה לנו התורה דטהרתו היא יוסיף עם התשובה מי דמעות ברבוי בכיה מדי זכרו עונותיו, וזהו שאמר וכל אשר לא יבא באש, דהינו שאינו בעל תורה, והוא שב בתשובה, אבל גם הוא רוצה שימחלו לו עונותיו כראוי והיו כלא היה, וזה תקונו, שירבה דמעות במים, כמו שנאמר (איכה כ טו) 'עניי ירדה מים', וזהו שאמר תעבירו במים, הם מי דמעות ברבוי במים:

כל התיקון הוא בשביל להחזיר הנר"ן למקומם טהורים

ואמר אחרי זה, וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר תבאו אל המחנה, בא לרמוז, דכל תקן זה, הוא כדי (להויר) [להחזיר] הנפש רוח נשמה למקומם שחצבו טהורים וקדושים כראוי (שבת קנב), וזהו שאמר וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם, הנה עולם הבא נקרא יום שכלו שבת (תמיד פ"ז מ"ד), ובא להודיע לבני אדם, תדעו שעולם הבא שכלו שבת, צריכים בגדיכם שהם נפש רוח ונשמה שלכם להיות מכבסים ונקיים וטהורים, אז ואחר תבאו אל המחנה, זה מחנה שכניה:

(פיתוחי חזקוני פרשת מטות)

המחין עצמו לשבת יקבל בה תוספת קדושה

וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים (במדבר לא כב). דהינו מי שאינו בעל תורה מה היא תקנתו, יאחו במדת הענוה ודי לו, דכתיב (תהלים נא ט) 'ובחי אלהים רוח נשברה', וזהו וכל אשר לא יבא באש שהיא התורה, תקנתו היא תעבירו במים היא הענוה שרמזו באך במי נדה, וזהו תעבירו במים, דהינו המים האמורים שגרמזו בהם הענוה. וגם המים עצמם נרמזו בהם הענוה, דכמו שהמים אינם הולכים רק למקום נמוך ושפל (תענית ז), כן יתנהג האדם להיות נמוך ושפל:

ובזה יתנהגו בין בעלי תורה בין בעלי ענוה כל ימות השבוע, כדי כשיבאו השבת יכולים לקבל תוספת קדושתו בקבל, וזהו שאמר להם וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם, בגדיכם הם נפש רוח נשמה שלכם, דהינו יהיו נפש רוח נשמה שלכם מתקנים וטהורים בימי השבוע, אז ואחר תבאו אל המחנה, המחנה קרי ביה 'המנחה', שהוא שבת קדש שהוא יום מנוחה השקט ובטחה:

(מחשוף הדבן פרשת מטות)

הרוצה לעסוק בתורה, לא יתאוה לממון

ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה וגו' (במדבר לא כא-כד), אפשר לרמוז, דבא

עצות וסגולות:

שמירת עינים

השומר את עיניו, אין לס"מ שליטה עליו

והנה 'עין' עם הכולל גימטריא סמא"ל, לרמוז דאם האדם שומר עיניו מראות ברע, הרי הוא משים ה' נגד עיניו ובזה לא יש לסמא"ל שליטה עליו, ואם עיניו פקח לראות ברע, הרי נתן שליטה לסמא"ל שהוא גימטריא 'עין', ונמסר בידו ועושה בו כרצונו.

(פיתוחי חזקוני, פרשת ראה, ד"ה בנים אתם)

לא יביט למרחוק, כדי שלא יכשל בחטא

וזהו החלוק שבין יראי ה' לפושעים, דהירא את דבר ה' אינו מביט למרחוק כדי שלא יסתכל בנשים, והכסילים אשר בחשך הולכים הולכים אחר עיניהם וכוזב באים לידי עריות רחמנא לצלן.

(גני המלך, תיקון חברית את לא)

העינים והלב סרסורי החטא

וענף עין עבת, הוא ההדס, הדומה לעינים (ויקרא ל יז), שצריך לשמר עיניו מראות ברע, משום דעניא ולבא סרסורי עברה גינהו (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה), ואם לא עשה להם שמירה כראוי כל הגוף נגדר אחריהם (במדבר י"ב ז וזוהר ח"ב ריח).

(פיתוחי חזקוני, פרשת אמור ד"ה ולקחתם לכם)

לומר על הרוצה לעסק בתורה, דצריך שלא יהיה בו תאוה בקוץ הממון, דאם להוט אחר הממון לא שיק שיהיה דעתו מישב לתורה, ואפלו הוא נהנה מיגיע כפיו, לא ירבה בסחורה, כמאמר התנא (אבות פ"ב מ"ה) ולא כל המרבה בסחורה מחכים, ואמר גם כן (שם פ"ד מ"ה) הוי ממצט בעסק ועסק בתורה [וכו']:

וזהו כונת הפסוקים: ויאמר אלעזר הכהן, אלעזר הוא יצר הטוב ששלחו הקדוש ברוך הוא לעזור את האדם ולהורות לו דרך טובה וישרה, קרי בה 'עזר אל', 'עזר' הבא לאדם מ'אל', הכהן, שהוא משרת מאת ה', אל אנשי הצבא, הם שרצו לצבא צבא לעשות מלחמה עם יצר הרע ולעסק בתורה לשמה, וזהו הבאים למלחמה, היא מלחמתה של תורה, ובה נמי נלחמים עם יצר הרע ומנצחים אותו. זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה, דהינו, אם תרצו [ש]תוכו לתורה ותהיה חקוקה בכם כראוי, קמו אלה התנאים:

לא ירדוף אחר כסף וזהב

אך את הזהב ואת הכסף [את הנחשת את הברזל את הבדיל ואת העפרת]. אך לשון מעוט, אומר להם יצר הטוב, מעט אלה הדברים ולא תרדפו אחריהם: תחלה לא יהיה בכם להיית הזהב והכסף, כי הלוט אחר הכלי העולם לא שיק שיזכה לכתר תורה:

(פיתוחי חזקוני, פרשת מטות)

ארכיון 'עוז והדר'

הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א: מסופר בנביא שנבוכדנאצר נענש ונהפך לחיה לשבע שנים, אך כאשר חשב מחשבה להשי"ת - נמחל לו העונש וחזר למלכותו ביתר שאת, כמו שהעיד על עצמו (דניאל ד, לא): "אֲנִי נְבוּכַדְנֶצַּר עֲבָדְךָ מִדְּבַר מִדּוּעַ דָּרָךְ רָשָׁעִים (א): "ומה הרשעים שהן חייבין כלייה, כיון שמסתכלין למעלה, מיד הקדוש ברוך הוא מוחל להן, לישראל שהן בני אברהם יצחק ויעקב בזמן שמסתכלין למעלה על אחת כמה וכמה."

ולא אדרוש בשלומי ויצוה לכתוב איגרת שלומים: "שלום למלך חזקיה, שלום לקרית דירושלם, שלום לאלהא רבא."

נבוכדנאצר היה סופר המלך, וכשראה את האיגרת אמר: "קראתם לו 'אלהא רבא' וכתבתם אותו לבסוף? היה לכם להקדים אותו!". אמרו לו: "קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא" - קורא האיגרת יהא השליח. רדף נבוכדנאצר אחר השליח, וכאשר רץ ארבע פסיעות בא גבריאל המלאך ועצר בעדו. ואמר רבי יוחנן: אילמלא בא גבריאל והעמידו - לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל, שהיה שכרו מרובה והיה לו רשות לאבד שאריתנו. וכאמור, על זה אמרו שזכתה לו זכות זו של ריצת ארבעת הפסיעות עד שנעשה מלך על כל העולם.

עוד מסופר בנביא שנבוכדנאצר נענש ונהפך לחיה לשבע שנים, אך כאשר חשב מחשבה להשי"ת - נמחל לו העונש וחזר למלכותו ביתר שאת, כמו שהעיד על עצמו (דניאל ד, לא): "אֲנִי נְבוּכַדְנֶצַּר עֲבָדְךָ מִדְּבַר מִדּוּעַ דָּרָךְ רָשָׁעִים (מדרש תהלים לב, א): "ומה הרשעים שהן חייבין כלייה, כיון שמסתכלין למעלה, מיד הקדוש ברוך הוא מוחל להן, לישראל שהן בני אברהם יצחק ויעקב בזמן שמסתכלין למעלה על אחת כמה וכמה."

(הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א - קרני אור)

חורבן בית המקדש, ודבר זה הוא מן התמיהות הידועות: כיצד נתן לו השי"ת את היכולת לעשות ככל העולה על רוחו, עד שהחריב את בית ה' ובאמת כבר שאל שאלה זו הנביא ירמיהו, וכלשונו המובא בספרו (יב, א-ב): "צִדִּיק אֶתָּה ה' כִּי אָרִיב אֵלֶיךָ אֶף מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אוֹתְךָ מִדּוּעַ דָּרָךְ רָשָׁעִים צִלְחָה" (פירש רש"י: מפני מה הצליח נבוכדנאצר וכבש ירושלים).

והתשובה אשר השיב השי"ת לירמיהו היתה: "כִּי אַתָּה רָגַלְתָּ בְּצִמְתָּה וְיִלְאוּךָ וְאֵיךְ תִּתְחַרֵּךְ אֶת הַסּוֹסִים וּבְאֶרֶץ שְׁלֹם אֶתָּה בּוֹטֵחַ וְאֵיךְ תַּעֲשֶׂה בְּגִאוֹן הַיָּרְדֵּן" (שם פסוק ה). וביארו חז"ל (סנהדרין זא,): משל לאדם אחד שאמר, יכול אני לרוץ שלש פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים, נזדמן לו רגלי אחד, רץ לפניו שלשה מילין ביבשה ונלאה. אמרו לו, ומה לפני רגלי כך, לפני הסוסים - על אחת כמה וכמה. אף אתה, ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לאותו רשע, שרץ אחר כבודי - אתה תמה, כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב, שרצו לפני כסוסים - על אחת כמה וכמה. והביאו שם בגמרא את המעשה של ארבעת הפסיעות: בעת שחלה חזקיהו מלך יהודה ונתרפא, עשה ה' אות ומופת והשמש חזרה אחורנית עשר מעלות. הנס נתפרסם, ומרודך בלאדן מלך בבל תמה ואמר: "איכא גברא כי האי, ולא בעינא לשדורי ליה שלמא?" - וכי יש אדם גדול כל כך

נבוכדנאצר - שכרו ועונשו

שלטונו של נבוכדנאצר היה מן פלאי הדורות. בגמרא (מגילה יא,.) מונים אותו מבין שלושת המלכים ששלטו בכיפה, ואילו בפרקי דרבי אליעזר (פ"י) הובא שהיו עשרה מלכים ששלטו מסוף העולם ועד סופו, אך נבוכדנאצר עלה על כולם, שלא שלט רק על כל בני האדם אלא גם על חיות השדה ועופות השמים, שכל הבהמות והחיות והעופות לא היו יכולין לפתוח את פיהם בלי רשותו של נבוכדנאצר.

כמו שנאמר (דניאל ב, לו-לח): "אֲנִי מֶלֶךְ מִלְכָּא מִלְכָּא דִּי אֱלָה שְׁמִיָּא מִלְכוּתָא חֲסָנָא וְחֲקָפָא וְיִקְרָא יְהִב לָךְ. וּבְכָל דִּי דְאִירִין בְּנֵי אֲנָשָׁא חִיּוֹת בְּרָא וְעוֹף שְׁמִיָּא יְהִב בִּידָךְ וְהַשְׁלִטְךָ בְּכָלְהוֹן אֲנִי הוּא רִאשָׁה דִּי דְהִבָּא."

ופירש רש"י: "והשליטך בכלהון - והשליטך על כולם, שאפילו גוזר על הסוס לא יהא צונף, ועל העוף לא יפרח", כמו שנאמר "ואת חית השדה נתתי לעבדו" (ירמיה כז,.) ובמצודת דוד שם כתב: "ובכל די - בכל מקום אשר שוכנים שם בני אדם וחית השדה ועוף השמים, כל המקומות נתן בידך והמשילך על כולם". ועד כדי כך היה כח שליטתו בבעלי החיים, שהיה רוכב על ארי כשתנין קשור בראשו (שבת קנ,).

והנה אותו נבוכדנאצר הרשע היה זה שפקד על

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

הגאון רבי אהרן טויסיג שליט"א: "והנה, הערב, עשר דקות אחרי צאת הצום", הוא ממשיך ומספר, "דפק השכן שלי ובני ביתו בדלת ביתי, בידיהם בקבוק ליקר ומעטפה. הם הגישו לי את המעטפה ואמרו: 'איננו מסכימים בשום פנים ואופן, שתמחלו לנו על עשרים אלף הדולר! הא לכם, לעת עתה, חמשת אלפים דולר על החשבון, ואת היתרה נפרע בעזרת ה' בתשלומים'. נטלתי את המעטפה ואמרתי: 'אחי היקר! לכל הפחות את זאת נסכם, אם הבאתם חמשת אלפים דולר - אני מוחל, במחילה גמורה, בכל לבי, על חמש עשרה אלף הדולרים הנותרים'"

שבחו של אהרן - לברך את עמו ישראל באהבה

אהרן הכהן הוא היחיד, שיום היארצייט שלו נכתב במפורש בתורה (בפרשתנו לג, לח): "וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל ה' הָהָר עַל פִּי ה' וַיִּמָּחַ שָׁם... בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֲדָשׁ."

מובא בספרים הקדושים, כי יש רמז בכך שאהרן הכהן, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, נפטר דווקא ביום הראשון של חודש אב. מיד עם כניסתו של החודש בו נחרב בית המקדש בעוון המחלוקת ושנאת חיים - ייזכר כל יהודי באהרן הכהן שהיה אוהב שלום, אוהב את הבריות, נושא כפיו כל יום, ומברך אותם באהבה.

פיו ולבו של אהרן היו שווים

חז"ל (אבות דרבי נתן פרק יב) מספרים על דרכו

את לבו, קורע את בגדיו ומתנחם על מעשיו? איך הוא מספר לכל אחד מהם שחברו מודה באשמה ומתחרט, בשעה שבאמת לא כך היה?

ביאור הדבר: אהרן היה לבם של ישראל. הוא אהב, באמת ובתמים, כל אחד ואחד מישראל, בלב שלם. פיו ולבו היו שווים: הוא לא הביע אהבה, שמחה, כלפי חוץ, מבלי שלבו אהב באמת את הזולת.

יש רבים, שכלפי חוץ מראים פנים מחייכות, ולבם בל עמם. אין כוונתי, חלילה, לזלזל בהם. גם זו, בהחלט, מעלה: להראות פנים שוחקות לזולת. אבל אהרן הכהן היה במדרגה גבוהה לאין ערוך. הוא היה במדרגת "וְיִרְאָה וְיִשְׁמַח בְּלִבּוֹ" (שמות ד, יד). הקב"ה העיד עליו, שלא רק כלפי חוץ הוא מגלה שמחה על מינויו של אחיו הצעיר לנשיא ישראל,

של אהרן בהשכנת שלום בין שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה:

"הלך וישב לו אצל אחד מהם, ואמר לו: 'בני! ראה חברך מהו אומר, מטרף את לבו וקורע את בגדיו, אומר: אוי לי, היאך אשא את עיניי ואראה את חברי. בושתי הימנו, שאני הוא שסרחתי עליו', ויושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו. והולך אהרן, ויושב לו אצל האחר, ואומר לו: 'בני! ראה חברך מהו אומר, מטרף את לבו וקורע את בגדיו, ואומר: אוי לי, היאך אשא את עיניי ואראה את חברי? בושתי הימנו, שאני הוא שסרחתי עליו', ויושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו. וכשנפגשו זה בזה - גיפפו ונשקו זה לזה."

לכאורה יש להבין: הן כאשר אהרן היה אצל בעל המחלוקת הראשון, עדיין לא דיבר עם יריבו. וכיצד אפוא הוא מספר לו שהשני מטרף

אלא השמחה היא פנימית, אמיתית, מעומק הלב. כאשר ראה אהרן שני יהודים רבים ביניהם - מצבם פשוט דקר את לבו! נגרם לו מכך צער נוראי, כאבו היה עצום. הכאב הזה, הצער הזה, הבכי הזה, היו כמו "קרני אור", פרוז'קטורים, שנכנסו היישר ללבם של שני הניצים והשפיעו עליהם - לנטוש את השנאה ולהרגיש רצון להתפייס!

נמצא, אפוא, שכאשר אהרן ישב אצל כל אחד מבעלי המריבה, הוא יכול היה לומר לו בפה מלא, כי חברו נטש את השנאה ומעוניין להתפייס. הוא ידע כי הצער שלו, הדמעות שלו, התפילות שלו לבורא עולם שישאל יחיו באהבה ובשלום, גרמו לקרני אור רוחניות לחדור ללבם של השניים ויצרו אצל כל אחד מהם רצון להתפייס.

אהרן לא שינה, חלילה, מן האמת. הוא לא סיפר סתם סיפור כדי להשיג את השלום. הוא סיפר את האמת לאמיתה!

בספרים הקדושים מבארים את דברי רש"י (במדבר ח, א): "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה", הרי לכאורה הדברים תמוהים; וכי יש צורך לומר שאהרן לא שינה ממה שה' ציווה אותו? אלא, שבחו של אהרן היה, שאף פעם לא היה משנה מדיבורו. כל דבריו תמיד היו הוגנים ואמיתיים.

גם בנידון דידן, אין הפשט שלצורך השגת השלום שינה אהרן מן האמת. כל מילה שדיבר - הייתה אך ורק האמת הצרופה.

מעשה בשני שכנים

אני מוסר מודעה כאן, במקום עומדי ליד ארון הקודש, כי את הסיפור שאספר עתה לפניכם, איני מספר, חלילה, כדי להתגאות, אלא רק מתוך

כוונה, שאם הוא יגרום למישהו לחולל איזשהו שינוי - והיה זה שכרי:

כבר שנים רבות נוהג אני למסור דרשה בליל תשעה באב בבית המדרש הגדול של 'ויז'ניץ'. לפני שנתיים, במוצאי תשעה באב, הלכתי עם בני, שעה לאחר צאת הצום, לומר "קידוש לבנה". בסיום ניגש אליי אדם וביקש להתלוות אליי, כיוון שברצונו לספר לי דבר מה. הוא הוסיף מיד ואמר, כי לא אכפת לו, שבני יאזין אף הוא לסיפורו. מיד כשהחל לדבר, פרץ בבכי ואמר: "ר' אהרן, שמונה שנים יש מריבה ביני לבין שכני, המתגורר באותו בניין שבו אני מתגורר. שמונה שנים איננו מדברים זה עם זה. המריבה פרצה על רקע בעיית בנייה. הוא רימה אותי בעשרים אלף דולר. הלכנו פעמים מספר לדין תורה, אבל בשורה התחתונה - לא ראיתי ממנו את הכסף!"

"ר' אהרן, אתה הרי יודע, מריבה בין קרובי משפחה או בין שכנים, היא קשה במיוחד..."

"והנה אתמול, בליל תשעה באב, השתתפתי בדרשה שלך. תיארת, בדברך הנרגשים, כמה גדול הוא צערו של כל אבא כאשר הילדים שלו רבים ביניהם. גם לאבא עשיר, מיליונר - כל זה איננו שווה לו, אם בניו מסוכסכים זה עם זה. הבאת כמה וכמה מאמרי חז"ל המתארים את הצער הגדול ואת הסבל הגדול הנגרם לאבינו שבשמיים כאשר ישנה שנאת חנם בין שני יהודים. הוספת לתאר את יצרו של האדם המתגבר ואינו מניח לו להתפייס, גם אם הוא יודע שהזולת צודק.

"אתמול בלילה, ליל תשעה באב - לא עצמתי עין. שמונה שנים אני גורם סבל לבורא עולם, מצער את אבא!

"בבוקר, לפני שהלכתי להתפלל ולומר קינות, דפקתי בדלת בית שכני. הוא פתח את הדלת ונראה המום! שמונה שנים לא שוחחנו, ופתאום... "פרצתי בבכי. אמרתי לו שהאזנתי לדרשה, שבה נאמרו דברים חמורים ביותר בגנות המחלוקת, ובאתי להתפייס עמו ולבקש את מחילתו. הוספתי ואמרתי לו, כי אני מוחל בלב שלם על עשרים אלף הדולר שהוא חייב לי, ובלבד שיוציא מפיו שתי מילים: 'מחול לך'!"

"ר' אהרן! זה היה קשה. קשה מאוד. אבל הרגשתי שאני עושה משהו טוב... ולא תאמין מה השכן אמר לי: 'גם אני הייתי באותה דרשה. בית הכנסת היה חשוך, ובשל כך, כנראה, לא ראית אותי. גם בלבי גמלה ההחלטה לבוא אליך ולבקש את מחילתך, אלא שאתה הקדמת אותי'..."

"והנה, הערב, עשר דקות אחרי צאת הצום", הוא ממשיך ומספר, "דפק השכן שלי ובני ביתו בדלת ביתי, בידיהם בקבוק ליקר ומעטפה. הם הגישו לי את המעטפה ואמרו: 'איננו מסכימים בשום פנים ואופן, שתמחלו לנו על עשרים אלף הדולר! הא לכם, לעת עתה, חמשת אלפים דולר על החשבון, ואת היתרה נפרע בעזרת ה' בתשלומים'. נטלתי את המעטפה ואמרתי: 'אחי היקר! לכל הפחות את זאת נסכם, אם הבאתם חמשת אלפים דולר - אני מוחל, במחילה גמורה, בכל לבי, על חמש עשרה אלף הדולרים הנותרים'."

כפי שהקדמתי, לא באתי לספר על מופת. כל רצוני היה לומר ששמיעת מאמרי חז"ל, התוודעות לחומרת המחלוקת ולצער השכינה בשל שנאת חנם, חשיפה למעלתה של התגברות על המידות - בכוחם לחלחל לתוך הלב ולחולל שינוי מבורך! (הגאון רבי אהרן טויסג שליט"א - כבודם של ישראל)

הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: סיים רבי ארון ואמר: "נו! אם אבי הקדוש היה לוי, וודאי גם אני לוי"... לימים הופיע בפרעמישלאן אחיו של רבי ארון, הגוטע יוד מניישטאט זצ"ל, יחד עם הגבאי שלו שהיה כהן, נענה הרה"ק מפרעמישלאן ואמר לו: "זה שהנכם לוי מיוחס, זאת יודע אני כבר, אבל הגבאי שלכם שמחזיק עצמו לכהן צריך בדיקה אחריו..."

ארכיון עוז והדר

איך ששוררו אותו בבית המקדש, ונענה שאכן שמע, והרי הוא זוכר היטב את הניגון מעת שעבד את עבודת הלויים..."

סיים רבי ארון ואמר: "נו! אם אבי הקדוש היה לוי, וודאי גם אני לוי..."

לימים הופיע בפרעמישלאן אחיו של רבי ארון, הגוטע יוד מניישטאט זצ"ל, יחד עם הגבאי שלו שהיה כהן, נענה הרה"ק מפרעמישלאן ואמר לו: "זה שהנכם לוי מיוחס, זאת יודע אני כבר, אבל הגבאי שלכם שמחזיק עצמו לכהן צריך בדיקה אחריו..."

ויש להמליץ זה בלשון הפסוק (במדבר לו, ז): "כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל", דהיינו כדרך שאחזו הרה"ק ר' ארון ז"ל לומר שאחוז בנחלת אבותיו, ואם הוא לוי גם אני לוי.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גליון המאיר)

אם אבי לוי גם אני לוי...

כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מִטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לו, ז).

הרה"ק רבי איציק'ל מפשעווארסק זצ"ל היה מספר, שאצל הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זצ"ל היה נהוג שכאשר הוא נותן עליה למאן דהו, כהן או לוי, היה קודם מברר וחוקר יפה את ייחוסו לידע אם הוא באמת כהן או באמת לוי, והיה ידוע שמי שזכה לעלות לכהן או 'לוי' בפרעמישלאן אות הוא שהוא וודאי כהן מיוחס או לוי מיוחס. עד היום ישנם משפחות שמוחזקים בתור כהנים מיוחסים בזכות שזקנים עלה לתורה אצל הרה"ק מפרעמישלאן.

והנה פעם אחת איקלע להתם הרה"ק רבי ארון מקראקא זי"ע, בנו של המאור ושמש זי"ע, והרה"ק מפרעמישלאן כיבדו בעליית לוי, וכאשר עלה לבימה לפני שברך על התורה פנה אליו

השבוע במדור:

גדרי מצות קריאת התורה | גלידה בתוך הסעודה | דיני ימי בין המצרים - חורבן בית המקדש | נישואין | ברכת שהחיינו וקניית בגדים | ברכת הטוב והמטיב, קניית רהיטים וכדו' | תספורת | תספורת לבעלי שמחות | שמיעת שירים

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

סי' קמ"ח וח"ג סי' ס"ה, ובמק"א (מוע"ז ח"ב סי' קס"ו, וב"הלכות הגר"א ומנהגיו" סימן קכ"א) ביארתי שבזמננו שכל בני העיר התפללו בביהכ"נ אחד, לא ביטל התקנה אף שלא הלך לביהכ"נ בשעת קריה"ת, דכיון שהוא שייך לציבור בביהכ"נ הרי הוא בכלל הציבור שקבעו קריאה.

ודע דכ"ז בקריאת שני וחמישי ובשבתות, שחובת הקריאה היא משום מצות ת"ת, דגדר התקנה שיהא קריאה בציבור כדי שיוכל כ"א לשמוע ולידע התורה, אבל ביום טוב ומועדים, ד' פרשיות, חנוכה, פורים ור"ח דחובת הקריאה היא משום שזהו ענינו של יום, נראה דזהו חובת יחיד, שכל יחיד מחויב לקרוא ענינו של יום, וכמ"ש במק"א, ויש לצדד שחייב לטרוח

ארכיון 'עוז והדר'

לקיום מצוה.

ועיין בבה"ל (סי' קל"ה ד"ה אין מביאין) שבי' דאפי' לשיטת המרדכי דאוסר להביא ס"ת לחולה או לחבוש שאינו יכול לבוא לביהכ"נ, מודה דמותר להביא כשיש עשרה חבושים, ולדברינו מבואר היטב, מפני שעל היחיד אין כלל חוב

קריה"ת, ואין מבזים ס"ת לטלטלו אצלו לקיום מצוה בעלמא, אבל בציבור שחל על הציבור חובת קריאה, מטלטלים הס"ת כדי שיקיימו חיוכם.

מיהו אף שאינו חובת יחיד, מ"מ יחיד שלא שמע (או שהיה בביהכ"נ ולא היטה אוזן לשמוע או שנתנמנם), ודאי ראוי לו לטרוח לילך לביהכ"נ אחר או לאסוף ציבור ולשמוע כדי לזכות במצוה דברים זו, (ושמענו מגדולים שלא ויתרו על המצוה, ואם לא שמעו בבוקר כגון שהיו בדרך, אספו בצהריים עשרה וקראו כדי לזכות במצות קריאת התורה בציבור).

ונשאלתי ממי שחיסר בשבת ולא שמע פסוק או אפילו תיבה אם צריך לטרוח לילך לביהכ"נ אחר כדי לזכות לקיים מצוה דקריה"ת, ולענ"ד נראה דבשמיעת ג' פסוקים מכל עליה מקיים את עיקר תקנת קריה"ת, אלא דקיום המצוה בשלימות הוא רק כששומע קריאת כל הפרשה, וא"צ לטרוח לנדוד כדי לזכות לשלימות המצוה, וכיון דקריה"ת אינה חובה גמורה על היחיד שפיר יש לסמוך על הסברה שהבאנו דבשמיעת ג' פסוקים קיים כבר עיקר תקנת קריה"ת, [ובימי ב' וה' אם שמע ג' פסוקים כסדרן מכל עולה, קיים את המצווה בשלימות, כמפ' בגמ' מגילה. (אבל כשאנו שומע ט' פסוקים כסדרן אלא בדילוגים, צריך לשמוע י' פסוקים כמב' במ"ב קל"ז סק' ז. ולדעת הגר"א תמיד חייבים לשמוע י' פסוקים]

ונלע"ד דבחסר ולא שמע מהבעל קורא תיבה וכדומה, ראוי לו לקרוא אותה מתוך החומש, שעיקר הדין שצריך מן ס"ת דוקא מפורש בכ"מ פ' י"ב דתפלה (ה"ה) שהוא משום שאסור לקרוא דברים שבכתב בע"פ, ולזה הלוא הראשונים במגילה הוכיחו דמקצת שרי בע"פ, וא"כ אם שמע עיקר הדברים מס"ת והוסיף בע"פ לא מקרי שקרא בע"פ ומספיק בדיעבד, (ועי' בדברינו בח"א סי' קמ"א) וצ"ב ואכמ"ל.

(ובמק"א ביארתי באופן אחר, דגדר התקנה הוא דיש חיוב לקרוא בציבור, ועל כל יחיד יש חיוב שיהא בכלל הציבור שקבעו בו קריאה, וע"כ יש חיוב לכל יחיד לילך לביהכ"נ לקריה"ת כדי שיצטרף לציבור שקורין, אבל אם הצטרף לציבור ולא שמע הקריאה לא ביטל התקנה, שהרי היה בכלל הציבור שקורין בו, ורק שבכדי לזכות למצוה צריך לשמוע הקריאה, (עיין בדברינו ח"א

גדרי מצות קריאת התורה (ואם הפסיד תיבה מהקריאה אם עליו לטרוח לילך לביהכ"נ אחר)

נראה שעיקר מצות קריאת התורה הוא חיוב הציבור, ומי שלא שמע קריאת התורה לא ביטל מצוה, כיון שאין זה חיוב גמור על כל יחיד, אלא שיחיד דלא משתתף הפסיד מצוה רבה דציבור, ועיקר החיוב הוא על כל קהל שיקראו בתורה.

וזהו הטעם שדעת הגר"ח מבריסק זצ"ל שלקריאת התורה לא אמרינן רובו ככולו, והיינו שלא די בעשרה אנשים ששה מהם לא שמעו קריה"ת וארבעה שמעו וכדעת הרבה פוסקים, דכיון שעיקר החיוב הוא על ציבור דהיינו עשרה, לא שייך רובו ככולו כיון שכל עיקר החיוב הוא רק בעשרה, ועיין בשו"ת "סמיכה לחיים" (סימן ב') שהביא תשובת זקינו ה"חקרי לב" שדעתו דאין חובה על היחיד לשמוע קריה"ת, וכן פסק רבינו החזו"א זצ"ל (הובא בספר "אורחות רבינו" הוספות לח"א עמ' ט') דאין חיוב על יחיד ללכת לשמוע קריאת התורה, וכן כתב בספר "בנין שלמה" (סי' ל"ה), וכן ראיתי בספר "מרא דשמעתא" (פסקי הגה"ק הגרמ"א פריינד) שהביא שם כן מהגה"ק מנאסויד, וכן דעת גדולי ההוראה, אמנם בשו"ת אג"מ (א"ח ח"ד סי' כ"ג) דעתו דהוא חובת יחיד, וכן המנהג בבריסק שכל יחיד מקפיד מאוד לשמוע קריה"ת.

[והנה נחלקו הפוסקים (עיין בספר "צינונים לתורה" כלל ט') אם מצות קריה"ת הוא עצם הקריאה, והבעל קורא מוציא את השומעים מדין שומע כעונה, או שהמצוה היא בשמיעה וא"צ להוציאם, ומסתבר דתליא בפלוגתא זו, דאי הוא חובת יחיד מסתבר שהחובה על כל יחיד לקרוא והבעל קורא מוציא את היחיד מדין שומע כעונה, אבל אי הוא חובת ציבור מסתבר דגדר המצוה הוא שכשיש ציבור יקבעו קריאה והציבור ישמעו].

וכן מוכח מהא דהגמ' בב"ב (פ"א) קאמר שתיקנו קריאת התורה במנחה בשבת משום יושבי קרנות, ופירש רש"י שהיינו בעלי חנויות שאין שומעים בשני וחמישי, וקשה הא מבטלי תקנתא דרבנן ורשיעי נינהו ומה לנו לתקן תקנות לרשיעי, אלא מוכח שאינו חיוב גמור על כל יחיד. וכן מוכח מהנהו שיטות הפוסקים (הובא בשו"ע סי' קמ"ו) דס"ל דמותר ללמוד בשעת קריה"ת בלחש, ויש מתירים אפי' לספר, ויש מתירים למי שקודם שנפתח הס"ת מחזיר פניו ומראה עצמו שאינו רוצה לשמוע ס"ת אלא לקרות, ותמה הבה"ל היאך יש להתיר שלא לשמוע קריה"ת הא על כל איש ואיש מוטל חיוב דתקנת עזרא, ולדברינו א"ש דס"ל להנהו הפוסקים שעיקר המצוה וחיוב הוא על הציבור לקבוע קריאה וכשקבעו קריאה נתקיימה התקנה, והיחיד ששומע זוכה במצוה, וס"ל להנה פוסקים דכשעוסק בלימוד אינו צריך להתבטל

גלידה בתוך הסעודה

גלידה ("אייז קרים") שנהגו לאכול בסוף סעודה בנישואין וכדומה, ומצוי גם בשבתות בסוף הסעודה, לכאורה לא בא מפני הסעודה אלא דומה לז' או פירות תוך הסעודה שמברכים לפניה, ורבים נוהגין באמת לברך שהכל על גלידה בסוף הסעודה.

ולע"ד נראה שסוג גלידה שמחלקים בסוף הסעודה שנאכל בכפית, אף שאינו שייך לגוף הסעודה, כיון שנהגו לאוכלו בתוך סעודת נישואין וכדומה דוקא ראוי להימנע מלברך, שבמק"א (ח"א קע"ז) הבאתי שהקדוש ה"חפץ חיים" זצ"ל בסוף ימיו לא בירך על קומפוט שרגילים לאוכלו בסעודה, והוא הדין בנידון דידן שנהגו לאכול גלידה כזאת רק בסעודה אין לברך, וכ"ש כשאוכלו בסעודה חשובה שרגילים לאכול בה גלידה שראוי להמנע מלברך, שיש לצדד כדעת הגאון "חבצלת השרון", שמחלק בקומפוט דהדרך לאוכלו בסעודה חשובה כמו בשבתות וכדו', דאם אוכלו בסעודה חשובה א"צ לברך וכשאוכלו בסתם סעודה צריך לברך, וה"ה בנידו"ד שאין לברך כשאוכלו בסעודה שרגילים לאכול כן.

אבל סוג גלידה שאוכלים ביד שעיקרו נעשה לאוכלו שלא בתוך הסעודה חייב לברך (ותלוי בזה לפי המציאות), ומיהו אם אפשר ראוי להחמיר ויקח עמו סוכריה או שוקולד ויברך ע"ז ופוסט בזה את הגלידה מכל ספק וחשש ביטול ברכה.

הגאון רבי עמרם פריד שליט"א רב קהילת 'צח ישראל' בבני ברק

• פדיון הבן ואירוסין - נראה שאין להתיר.

שמיעת שירים:

אדם בריא בגופו ובנפשו - אסור בשמיעת מנגינות ושירים מליל י"ז בתמוז. מי שמצבו הנפשי ירוד מאוד והמוזיקה משפיעה עליו לטובה - מותר בשמיעתה. לילדים עד גיל חינוך [-גיל שש] מותר לשמוע. ואף אם הגדולים שומעים ברקע את המנגינה, אין בזה איסור, כיון שלא מתכוונים לשמוע ולהנות ממנה.

מוזיקה ווקאלית [שלא נשמעת כמוזיקה רגילה] ושירי רגש - אין לשמוע, אך אין למחות ביד המקילים.

לימוד נגינה, שירה ושמיעת מוזיקה לצורך הקלטת שירים או לצורך חזרות או אימון להצגה וכדומה - מותרים עד ר"ח, ומר"ח אסורים אא"כ הוא ממש דבר האבד.

צלצול טלפון, מוזיקת ליווי [ברקע של סיפור וכד'], שינון חומר לימודי ע"י שירתו/שמיעתו במנגינה - מותרים.

מוזיקה לצורך רפואי מותרת. כמו כן אדם שעושה התעמלות לצורך בריאותו, ונצרך לשמוע מוזיקה לצורך כך - מותר בשמיעתה. וכן הנהוג ברכב וחושש שיירדם ויבוא לידי סכנה - מותר בשמיעת מוזיקה.

נשירה בפה ללא כלי נגינה - ביחיד מותרת ובציבור יש להימנע.

בחור שהתארס בשלושת השבועות, יש מקום להקל בשירה בפה לכבודו כשמגיע לשיבה.

שירים ומנגינות בסעודת מצוה כגון ברית, פדיון הבן, בר מצוה בזמנה, סיום מסכת [בשעת הסעודה]:

- יש להימנע מלהביא תזמורת לסעודות אלו, וכן יש להימנע מלעשות מעגלים אף אם לא קופצים [אולם רבים מבני עדות המזרח נוהגים היתר באלו, אם רגילים בכך בשאר ימות השנה].
- שמיעת מוזיקה מוקלטת מנגן מותרת, אם רגילים להשמיע מוזיקה בשמחות אלו בשאר ימות השנה.

- לסעודת שבע ברכות, מותר אף להביא תזמורת.

גם בערב שבת [אף לאחר חצות] אסור לשמוע מוזיקה, אך לצורך מניעת כעס, הרגעת ילדים קטנים וכד' - מותר.

יש הנמנעים מלהתעסק בקניית דירה וכן בכניסה לדירה חדשה בבין המצרים, משום דלא מסמנא מילתא (אמנם אין לכך מקור קדום). אך אם נגמור זמן השכירות של הדירה בה הוא גר וכיו"ב, או שיש לו הפסד כספי, וכן חתן שמתחתן לאחר ת"ב וצריך להכניס את הדברים לדירה - אין להימנע.

ארכיון 'עוז והדר'

תספורת

בני אשכנז נוהגים שלא להסתפר מליל י"ז בתמוז ואילך, בין שיער הראש והזקן, ובין שיער הגוף [נטילת ציפורניים - מותרת].

לבני ספרד ישנם מנהגים שונים בזמן איסור תספורת: ישנם הנוהגים שלא להסתפר מ"ז בתמוז, וישנם הנוהגים מראש חודש אב, וישנם הנוהגים רק משבוע שחל בו תשעה באב [ומי שאין מנהג בידו, יכול לנהוג כדעה זו]. מותר לאשכנזי לספר ספרדי בג' השבועות.

מותר לקצר את השפם, אם הוא מעכב את האכילה.

תיקון תספורת, וכן תלישת שערות בודדות - מותרים (עפ"י שו"ת כפי אהרן סי' נא).

נחלקו הפוסקים האם קטנים אסורים בתספורת מ"ז בתמוז ואילך או שאסורים רק בשבוע שחל בו תשעה באב, ולמעשה המיקל יש לו על מה לסמוך.

תספורת לבעלי שמחות:

- חתן - מותר להסתפר ולהתגלח בימי השבע ברכות.

- **בעלי ברית** [בין ברית זמנה, ובין שלא בזמנה], שהם אבי הבן (ואמו), המוהל והסנדק - מותרים להסתפר ולהתגלח לכבוד הברית [עד שבוע שחל בו תשעה באב, ויש לצדד שמותר כבר מליל הברית. ואם חלה הברית בשבת או ביום א', מותר כבר מיום ו' בבוקר], ורבים נוהגים שלא להסתפר ולהתגלח כלל לכבוד ברית.

- **בר מצווה** - יש להסתפר בזמן המותר בתספורת. אם לא הסתפר, יש להקל לחתן הבר מצווה להסתפר בעודו ילד, עד שבוע שחל בו (כ"ג סע' מה). אך אין היתר להסתפר לאחר השקיעה של גיל י"ג.

חורבן בית המקדש

כתב המשני"ב (ס"ק קג, בשם כוונת האר"י) שיתאבל בימים ההם [בג' השבועות] אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה.

ו**כתב החיד"א** (מורה באצבע סי' רל): "טוב לומר סדר תיקון רחל בכל יום חול מבין המצרים אחר חצות היום, וכן נהגו בארץ ישראל תובב"א". בערב שבת, בערב ראש חודש ובראש חודש - אין אומרים (ודין אמירתו בערב תשעה באב ובת"ב עצמו, יתבאר בגיליון תשעה באב).

נישואין

בני אשכנז אינם מתחתנים בכל שלושת השבועות, החל מליל י"ז תמוז. ובבני ספרד - יש הנוהגים כבני אשכנז, ויש הנוהגים היתר עד ר"ח אב.

ברכת שהחיינו וקניית בגדים

טוב להיזהר בימי בין המצרים מלבד ברכת שהחיינו על פרי או מלבוש חדש. ולפיכך לא יאכל פרי חדש, וכן לא ילבש בגד חדש [שמברכים עליו שהחיינו] בימים אלו.

בשבת מותר לברך ברכת שהחיינו, והאריז"ל מחמיר בזה.

קניית וחידוש בגדים שאין מברכים עליהם שהחיינו, מותרים בבין המצרים, עד ר"ח אב.

קניית בגדים יקרים [שמברכים עליהם שהחיינו] על דעת לחדשם לאחר תשעה באב - אינה אסורה.

פרי חדש שלא ימצא אחר תשעה באב, ואינו יכול לשמור את הפרי עד שבת מפני שיתקלקל - מותר לברך עליו שהחיינו ולאכלו אפילו ביום חול.

ברכת הטוב והמטיב, קניית רהיטים וכד'

קניית רהיט, מוצרי חשמל, רכב, דירה [ומעבר אליה] וכדומה:

לאדם נשוי מותר לקנות ולחדש עד ראש חודש, מפני שהוא מברך על חידוש הטוב והמטיב. אך אדם שאינו נשוי - טוב שייזהר שלא לחדשם בימי בין המצרים. אך בקנייתם בלבד מבלי להשתמש בהם, אין איסור.

מעמד קביעת המזוזה

במרכז התורני
החדש
אביר יעקב
אור לישראל
בית שמש

הרב משה חיים חנונו שליט"א

הרה"צ רבי דוד אלטר שליט"א

מורנו הגרמ"מ פומרניץ שליט"א

לרזום בית אלוקינו

המושא המרכזי של מורנו הגרמ"מ פומרניץ שליט"א בחילולת האור החיים הקדוש

הכשרת המקווה עם הגאון רבי שמואל ברנסדורפר שליט"א

נהדרה

אורות של אמונה לדרך החיים

החדה

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון טז

פרשת מטות מסעי תשפ"ו

פניני דעת לנתיבות חיי היום

**גואלים את העולם - סוד לימוד התורה וניצוץ משה רבנו
שבכל יהודי**

לשחזר את הניצוץ משה רבנו מהגלות
בכוח של הלימוד המתחבר לעונת התורה, להביא גאולה פשוטה כמשמעה ולהציל מגזירות. בספר דגל **מחנה אפרים** (פרשת אמור ד"ה אמור) מובא בשם **הבעל שם טוב הקדוש** נ"ה כי מפי הקדוש ברוך הוא יוצאות אותיות להתנהגות העולם, וכשהן יורדות הן מצטרפות לפי המקבילים, לעיתים לטובה ולעיתים להיפך חלילה. אך צדיק שהוא חכם, יכול על ידי תפלתו ולימודו להפוך את הצירופים. מן המילה מת להפוך ל-תם, ומן המילה נגע לעשות נעם. זהו סוד האומר דבר בשם אומרו, שהוא מחזיר את האותיות למקורן בעולם העליון בצירופים של אמת וחיים, ובכך הוא גואל את העולם.

כדי לזכות להשגה עליונה זו, עליו לדעת כי לכל יהודי יש שייכות פנימית לתורה מכוחו של משה רבנו. בתיקוני זוהר (תיקון סט דף ק"ב ע"א) מובא כי התפשטות נשמת משה היא בכל דור ובכל חכם שמתעסק בתורה. וכן כתב בשלח הקדוש (מסכת שבתות תורה אור) שנשמת משה מתפשטת בשישים ריבוא, ולכן אמרו חז"ל בתלמוד (שבת ק"א ע"ב) משה ספיר קאמרת, כלומר אתה אומר יפה מכוון ניצוץ משה שבך. והוסיף **הבסד לאברהם** (מעין בנהר יח) שמשנה רבנו כלל את כל שישים ריבוא הנשמות והפירושים שבתורה.

אולם, אם האדם לומד ואינו מצליח להבין את דברי התורה, הרי זה ממש שניצוץ משה רבנו שבו שרוי בגלות (מכאן בתיקוני זוהר הקדמה א"ע). שכן מי שנכשל בעבירות, שערי דעת נעלים בפניו ומלאכי חבלה מבבלים את מחשבתו (וזהו רעיון מהמאמר פרשת נשא דף ק"ב ע"א). על כן הנצח לזה היא, כפי שמביא הרה"ק בעל **בני יששכר** ע"ה (חודשי תמוז אב מאמר ג' אות י"ב) ובספרו **אגרא דפרקא** (אות י"ב), **שהאדם ירהר בתשובה קודם הלימוד, יתמרמר בליבו על גלות השכינה, ועל ידי תפלתו יעורר גאולה לאותו ניצוץ קדוש שבקרב, ואז יזכה להבין דברי תורה לאשורם ולהאיר את נשמתו.**

הוראה למעשה:

ההכנה ללימוד התורה חשובה לא פחות מהלימוד עצמו. בטרם נפתח את הספר ונצלול אל תוך הלימוד, נעזור לרגע קט. נזכיר לעצמנו כי אנו ניגשים כעת להתחבר לאותיות החיות שבזרא עולם נותן לנו ממש ברגע זה. נבקש סליחה על מעשינו כדי לנקות את הלב, ונמזכר מעומק נפשנו על גלות השכינה ועל אורך הגלות המסתירה את אור פניו. מתוך שברון לב זה נתפלל להשיג יתברך שיאיר את עינינו בתורתו, ישחרר את ניצוץ משה רבנו שבתוכנו מכל המניעות, ויזכה אותנו להבין את הדברים לאמיתותם ולהאיר גאולה וישועה לעולם כולו.

לפגוש את נותן התורה בכל יום מחדש
כאשר יהודי רכון על ספרו וזוהג בתורה, עלולה שגרת ההרגל להטעותו ולגרום לו לחשוב כי הוא עוסק בדברים שנמסרו אי אז לדורות עברו בלבד. אך פנימיות התורה מגלה לנו שלימוד התורה הוא מפגש חי ופועם עם בורא עולם ממש, מפגש שבכוחו לגאול את העולם כולו מן ההסתר. חז"ל מלמדים אותנו (מגילה טו, א) כי כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. משמעות הדבר בעומק היא, שהאומר האמיתי של התורה הוא הקדוש ברוך הוא, וכאשר אדם לומד וזוכר כי הקדוש ברוך הוא עונת התורה בכל רגע ורגע, הרי שהוא מביא גאולה.

על כך כתב **השל"ה הקדוש** ע"ה (תולדות אדם בית ה) בשם ספר **הדרת קודש**, לבאר מדוע בברכת התורה אנו פותחים בלשון עבר **אֲשֶׁר בָּרַךְ בְּנוֹ**, ומסיימים בלשון הווה **נִתְּנָה הַתּוֹרָה**. הסיבה לכך היא שנתנת התורה מתחדשת בכל יום. על הפסוק במעמד הר סיני (דברים ה' ט') **קוֹל דְּבָרִים וְלֹא יִסָּף**, מורגש אנוקלוס ולא פסק, כלומר הקול ההוא לא פסק מעולם. הוא כלול בכוח, ולפי התעוררות התחושים ומדרגות הנשמות שבכל דור, חכמי ישראל מוציאים את אותו הקול מן הכוח אל הפועל. נמצא שהמעין אינו פוסק, והקדוש ברוך הוא נותן התורה בכל עת ובכל שעה.

חידושי ההלכה וחידושי הבריאה

השפעה נצחית זו באה לידי ביטוי בדברי המדרש (בראשית רבה ס' ד) כי אין כל יום ויום שאין הקדוש ברוך הוא מחדש הלכה בבית דין של מעלה. הרה"ק בעל **אוהב ישראל** ע"ה (פרשת תולדות ד"ה עקב) מוסיף בזה ביאור נפלא על מה שאנו אומרים בתפילה ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. ידוע כי הקדוש ברוך הוא ברא את העולם באוריינות (מכאן בזהר הקדוש פרשת בראשית כ"ד ע"ב). ומכיוון שבראית העולם הייתה על ידי התורה, הרי שחידוש הבריאה בכל יום נעשה על ידי חידוש ההלכות של הצדיקים העוסקים בתורה לשמה באברהם וביראה, אשר השם יתברך מופיע להם שכל זך לחדש הלכות, ובוה מתחדש מעשה בראשית.

וכאשר הלימוד מודע לכך וזוכר את השם, הלימוד שלו מרוכז ומגלה את מלכותו יתברך לדעת כי ה' אחד ושמו אחד. זוהי עיקר הגאולה, לגאול את העולם מההסתר. נבליית זו תגיע לשלמותה בביאת משיח צדקנו, כפי שפסק הרמב"ם (הלכות מלכים פרק י' הלכות ד' ה) שלא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח אלא כדי שיהיו פנויים בתורה ותכמתה, וישנו דעת בוראם ככתוב (ישעיהו ט' ט) **כִּי מִלֵּאָה תִּקְרָא יְדֵנָה אֶת ה' כְּמִים לְיָם מְכִיסִים**.

בצל האמונה פרקי חיזוק לחיים של רוגע ושלווה

**שער השמים - סוד ההתגלות והקשר
לאבינו שבשמים מזמן הבית ועד
לעקבתא דמשיחא**

החיבור החי שאינו פוסק

בימים אלו, ימי בין המצרים, אנו מתאבלים על חורבן בית מקדשנו ועל הריחוק מבורא העולם. לעיתים עשויה להתנבב ללב תחושה של יתמות חלילה, כאילו הצינור המחבר בינינו לבין קוננו נגדע. אולם גדולי הדורות וצדיקי החסידות מגלים לנו סוד נפלא, הקשר מעולם לא ניתק, הוא רק שינה את לבושו. מה שהחל בראייה מוחשית בבית הראשון, עבר לשמיעה בבית השני, וירד והתלבש בתוך הספרים הקדושים ותורתו הנצחית בגלות. הבנת המסלול הזה מעניקה לנו נחמה עצומה וכוח אדיר להתחבר לאור השם דווקא מתוך חשכת הגלות.

בית המקדש כצוואר המכתב

הרה"ק בעל **שם משמאל** ע"ה (בספרו לפרשת וישנן שנת תרע"ג, בשם אביו הרה"ק בעל אבני נזר ע"ה) מביא כי בית המקדש הוא מקום חיבורם של בני ישראל לאביהם שבשמים. ולכן נקרא בית המקדש צוואר, כפי שנאמר (שיר השירים ד' ד) **כַּמְנֶדֶל דְּרִיז צוֹאֵרָךְ**, לפי שהוא ממוצע ומחבר בין העולם העליון לעולם התחתון. בדיוק כמו הצוואר שמחבר בין הראש לגוף. על דרך זו הוסיף גם הרה"ק בעל **שפת אמת** ע"ה (מאמרו לפרשת וישנן שנת תרנ"ז ד"ה במדרש) כי כשם שהצוואר מחבר את הגוף אל הראש, כך נתחברו בני ישראל בכוח המקדש אל אביהם שבשמים.

מקום קדוש זה שימש כעין צינור המקשר בינינו לבורא העולם באופן תמידי ובלתי נפסק. בבית המקדש ובמשכן הייתה חיבתם של ישראל להקדוש ברוך הוא כשמחת חתן וכלה, וכמובא במדרש (שמות רבה ג' ה) על הפסוק (שיר השירים ג' א) **צִיָּוְנָה וְרִאֲוֵנָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמִלָּךְ שְׁלֹמֹה בְּעֶטְרָה שְׁעִטְרָה לֹא אָמְרוּ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וְבְיוֹם שְׁמֹחַת לִבּוֹ**. שואל המדרש אימתי נאמר הפסוק הזה, ועל כך משיב ביום שעמד המשכן, שהייתה שמחה גדולה בישראל שהקדוש ברוך הוא שורה אצלם. וכן אמרו עוד במדרש (במדבר רבה י"ב) שבים חתונתו זה אוהל מועד, וביום שמחת ליבו זה בית העולמים. ומניין לאוהל מועד שחיתונין היו, דכתיב (במדבר ז' א) **בְּיוֹם כָּלוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן**, המילה כלות נכתבה חסר כתיב כָּלַת, ללמדנו כיומא דעלת כלתא לנשא, יום שבו הכלה נכנסת לחופתה.

בית ראשון ומדרגת עין רואה

ההתגלות עצומה זו הגיעה לשיאה בימי בית המקדש הראשון, אז הייתה השראת השכינה בהתגלות מלאה של בחינת עין רואה. ישראל היו רואים עין בעין כיצד שורה השכינה בתוכם. מכוח השראת השכינה זכו בני ישראל שתתגלה בהם נבואה, וזכרון הגדול היה עמוד בחושן משפט על ליבו ושואל באורים ותומים כדת מה לעשות. ברוח קדשו ראה והבין הכהן את התשובה דרך האותיות המאירות של החושן, וגילוי זה היה המקשר הישיר בין השמיים ושמי השמיים לבני ישראל.

בית שני ומדרגת אופן שיומעת

אולם, הארה נשגבה זו נמשכה רק בתקופת בית המקדש הראשון. מאז חורבנו נחסרה מאיתנו מדרגת ההתגלות של עין רואה. בבית השני הייתה השראת השכינה נסתרת. לא זכינו להתגלות הנבואה וגם בטלו האורים ותומים. חז"ל מלמדים אותנו בגמרא (יומא כ"א ב) כי אלו חמישה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן, ארון וכופרת וזכרובים, אש, ושיכיה, ורוח הקודש, ואורים ותומים. מתוך כך הצטמצם הצינור המקשר בינינו לאבינו שבשמים, וההתגלות ירדה למדרגת אופן שומעת. ישראל המשך בעמוד הבא

והלך לפניך צדקך - סוד ההפקדה האישית של האדם לחיי הנצח

הפרקליטים שאנו בונים במו ידינו

לעיתים קרובות מזהרה האדם ביום המחר, ומחפש מנוח לנפשו לקראת השעה שבה ייפרד מן העולם הזה ויעלה ליתן דין וחשבון. מתוך כך, נוטה האדם להתענות במחשבה כי בניו אחריו יעשו לטובת נשמתו, יתרמו צדקות, ויקדישו שיעורי תורה לעילוי נשמות הטוהרה. אולם מרגע ההפך חיים עליו מגלה לנו אמת נוקבת ומעוררת, הפרקליט הטוב ביותר, האהוב הנאמן שלא יעזוב את האדם לעולם, הוא אותו המעשה הטוב שהוא עושה במו ידיו ומהונו שלו בעוד נשמתו בגופו. אהבת אבות לבנים היא עצומה, אך את השליחות האמיתית של תיקון הנפש אין להפקיד בידי אחרים.

הצוואה המוחלטת לחמישה חלקים

מעשה באדם עשיר אחד שבא לפני הגר"צ החפץ חיים ע"ה, וביקש את עזרתו של רבנו בעריכת צוואה מפורטת עבור בניו. לאותו עשיר היו ארבעה בנים, והוא ביקש לחלק את כל ממונו ורכושו הרב לחמישה חלקים שווים. תוכניתו הייתה להעניק לכל אחד מארבעת בניו חלק אחד, ואילו את החלק החמישי והאחרון ציווה כי בניו יתרמו לצדקה ולהחזיק הישיבה הקדושה. כדי שהתורה שילמדו בה תעמוד לעילוי נשמתו לאחר פטירתו.

למה להשאיר לאחרים את מלאכתך

כששמע החפץ חיים ע"ה את דברי העשיר, פנה אליו בעדינות ושאלו מדוע הוא חפץ שאחרים ילמדו לעילוי נשמתו, ולמה שלא יעשה זאת הוא בעצמו. המשיך רבנו והסביר לו כי הוא הדין גם לעניין החזקת התורה, מדוע להמתיק שהבנים יתרמו מן העיזבון לאחר אריכות ימים ושנים, מוטב כי הוא עצמו ייתן מהונו לצדקה ולהחזיק תורה עירו בחייו. שכן על כך נאמר (ישעיה נ"ח): וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקָה, שהצדקה שהאדם נוהג בעצמו היא ההולכת לפניו ומפלטת לו דרך מאירת בעולם העליון.

המלווים האמיתיים של האדם

על היסוד הנפלא הזה דרש החפץ חיים ע"ה (בספרו אהבת חסד חלק נפרד) כי את העניין העמוק הזה רמזה לנו התורה הקדושה בפרשת

בְּצֵל אֲמוֹנָה

המשך מעמוד קודם

היו נענים בבת קול מן השמיים, כפי שמבואר בגמרא (יומא ט, ב) שמשמטו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל, ועדיין היו משתמשים בבת קול. מתוך שמיעת בת הקול היו הצדיקים מדריכים את בני ישראל בדרך הישר.

ימי הגלות והחיבור באמצעות התורה

ועתה, בעונותינו הרבים שחרב בית מקדשו, הסתלקה מעמנו גם מדרגה זו של שמיעת בת קול, ואין לנו שור אלא התורה הזאת העומדת לנו בכל הזמנים. הקדוש ברוך הוא אינו מניח אותנו לחילה וחס, כהבטחת הפסוק (תהלים צד, ד) כי לא ישש' עמו וְיִקְרָא לָנו יְיָ. לפיכך השאיר לנו שריר איתן, שעל ידי עסק התורה אנו זוכים להיות מקושרים לאביו שבשמים ולדעת את המעשה אשר יעשו.

ידוע היסוד כי כל הכתב בספרים הקדושים אוצר בתוכו את פנימיות ושורש קדושתם של המחברים. בבחינת הוא ה'ה' אומר, שהיה אומר ומכניס את עצם מהותו אל תוך דבריו הקדושים, על דרך שאמרו חז"ל (שבת קה, א) על המילה אֶנְכִי שהיא ראשי תיבות אֵל אֵלֶּי נִפְשֵׁי כְּתִיבַת יְהוּדִית. הרה"ק מברסלב ע"ה בספרו ליקוטי מוהר"ן (חלק א' תורה קע) מבאר כי על ידי הכתב יכול הצדיק האמת להכיר את הנפש ובפנימיות הנפש של הכתב ואת שורש אמונתו, שהרי הכתב נותן נפשו ופנימיותו בתוך הכתב. ואם בבשר ודם כך, הרי שהתורה הקדושה שהיא מעשי ידי הבורא יתעלה, טמון וגנו כה כוח קדושתו ממש. על ידי הלימוד בתורה ובספרים הקדושים, זוכה האדם להתחבר לציוור המקשר לאביו שבשמים וממלא יס לו שייכות של ממש גם למדרגת און שומעת שהייתה בבית המקדש השני, וגם למדרגת עין רואה שהייתה בבית המקדש הראשון.

דע מה למעלה ממך באספקלריית הדורות

לאור יסוד זה, פירש הרה"ק הגמדי מקו"ץ ע"ה בספרו עבודת ישראל את דברי המשנה באבות ד' מה למעלה ממך עין רואה ואון שומעת וכל מַעֲשֵׂיךָ בְּסֵפֶר נִתְּבָרִים. המשנה רומזת לשלוש התקופות הללו בקשר של ישראל עם קונו. 'דע מה למעלה ממך' - כלומר, הסתכל מה היה בימים קדמונים ועל ידי זה תדע מהי הדרך הטובה שאלה בה האדם וישובו בת. 'עין רואה' - רומז לבית ראשון שבו ראו בה האדם וישובו בת. 'ואון שומעת' - רומז לבית שני שבו פסק האורים ותומים ושמעו בת קול. ולבסוף מתחמת המשנה ואומרת 'וכל מַעֲשֵׂיךָ בְּסֵפֶר נִתְּבָרִים' - כלומר שגם עכשיו בימי הגלות, על ידי התורה הכתובה בספר אנו זוכים לאותה הארה עליונה של

מזכר אבות

הדרכה מעשית בפרשת השבוע

אש של תורה - הכוח המטהר שחושף את הנשמה

הסולם המוצב ארצה

כל יהודי נושא בקרבו נשמה טהורה, חלק אלוה ממעל, הכלולה משבע המידות הקדושות. מקור מחצבתה של הנשמה הוא מתחת כיסא הכבוד, ומשם היא מאירה לאדם גם בדרתו אל העולם השפל והחומרי. חכמי הח' מלמדים כי עיקר הנשמה שרייה תידי בעולמות העליונים, ורק הארה מועטת ממנה משתלשלת ויורדת לתוך גוף האדם, וזאת במטרה כפולה, למשוך ולהנביא אותו בחזרה אל שורשו, ולקדם את החומר עצמו. מתפקידו של האדם לשאוף בכל ימי חייו להנביא את עצמו בכוח נשמתו עד לשמי מרום, בבחינת סֶלֶם מִצָּב אֶרֶצָה וְרָאִשׁוּ מִגִּיעַ הַשְּׁמִימָה (בראשית כ, י). כל מחשבה, דיבור ומעשה שהאדם פועל בעבודת בוראו, מהדהדים למרחקים וממשיכים קדושה לכל חלק נשמתו בכל העולמות. נמצא שגם נשמתו מתגבר ומאיר בעליונים דווקא מכוח עבודתו ויגיעתו כאן בעולם התחתונים.

המידות הפחותות וסוד ההיטהרות

אולם, מטבע בריאותו של האדם הוא עוטה על עצמו גם מידות פחותות שיוסדן בנפש הבהמית שבו. כוחות אלו נמשכים אחר תאוות העולם הזה, מכבידים על הלב, והם המכסות על אור הקדושה הפנימי ומונעים ממנו לפרוץ החוצה. נשאלת אפוא השאלה, מה יעשה האדם כדי לחיות את עצמו בעולמות העליונים למרות כובד החומר, שחיקת השגרה והטבע המסתיר המושך תמיד מטה.

על כך בא הכתוב בפרשתו (במדבר לא, כג) ומלמדנו יסוד עצום לחיים, כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וְטָהַר. נשמות האדם החצובה מעליונים היא כאש להבת שלמה, וכיוון שמקורה הוא מאש בחינת אֶשֶׁר יבא בָּאֵשׁ, הרי שהדרך היחידה לזכרה, ללכדה ולהאיר בה אורה, אינה על ידי מלחמות ישירות בחושך, אלא רק כאשר תעבירו בָּאֵשׁ וְטָהַר.

לשרוף את הקליפות בלהט הלימוד

כיצד מעבירים את מידות הנפש וכיצד מפעילים את אורו כור היתוך רוחני, הלא זה נעשה על ידי כוחה העצום של התורה הקדושה הנמשלת לאש (במבואר בחינת א, א), כפי שנאמר (ירמיה כב, כט) הֲלֹא כֹה דָּבַרְתִּי בָּאֵשׁ נָאֵם ה' כִּשְׁם שִׁבְכוּם הָאֵשׁ הַגִּשְׁמִית לַחֲדָד לְעֹמֶק הַמִּתְכַּת וּלְהַפְלִיט כָּל מִינִי וְזוֹמַמ הַבְּלִיט בְּכָלֵם עַד שֶׁהֵם מְבַרְקִים בְּנִיקּוּנָם, כך היא פעולת התורה בנפש האדם. כאשר האדם אינו לומד רק מן השפה ולחוץ, אלא מייגע את מוחו ומחשבתו בלהט ובחמימות לקדושה, דברי התורה הופכים באש. כוח אש התורה מפליט ושוף את כל הרע שנדבק ונבלע בו במרוצת הזמן, ומטרה אף את גופו הנשמי שיחדל מלהסתיר את אור הנשמה.

בכוח עסק התורה מזדככת הנפש ויכול האדם לתקן את מידותיו, להעביר את הכעס והגאווה, ולהשיב אל המוטב ואל הענווה. אז הוא זוכה למצוא מטמוניות טובות בנפשו כמאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קט יח) גַּל עֵינִי וְאֶבִּיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ. או אז יבוא האדם לאותה מדרגה עליונה שעליה אמרו חז"ל (יומא פו, ע"א) פְּלוּנִי שִׁלְמֵד תּוֹרָה, ראו כמה נאים דרכיו וכמה מתוקנים מעשיו. אדם כזה מאיר את סביבתו כולה, ועליו הכתוב (ישעיה נב, א) וְיִאֲמָר לִי עַבְדִּי אֵתָּה יִשְׂרָאֵל אֶשֶׁר בָּךְ אֶתְפָּאֵר, שמתפארים בו הן בעולם הזה והן בהשפעתו הכבירה בעולמות העליונים.

הוראה למעשה:

כשאנו חשים לעיתים כבדות, עצבות, או כשאנו רואים שמידה לא טובה כמו כעס, קפידה או עצלות משתלשלת עליו ומכבה את שמחת החיים שלנו, אל לנו ליפול לייאוש או להילחם מלחמות אבודות מול היצר. התרופה האמיתית והיעילה ביותר היא הכניסה אל תוך האש המטהרת. ניקח פסק זמן משאון היום, נפתח גמרא משניות או חומש, ונשיקו אפילו דקות ספורות של יגיעה והתעמקות בדברי תורה מתוך צפון טהור להיטהר. נלמד מתוך התלהבות, חיות וקול, ואש התורה כבר תעשה את פעולתה המסורה, תשרוף מזליה את החסמים, תאיר את נשמתו מכפנים ותרומם את מעשיו לקדושה ולשלווה.

נשא, שם נאמר הפסוק (במדבר ה) וְאִישׁ אֶת קִדְּשׁוֹ לוֹ יִהְיֶה אִישׁ אֶשֶׁר יִתֵּן לְכַתֵּן לוֹ יִהְיֶה. ביאר רבנו שכל איש ואיש, מכל פעולותיו ועמלו שיעשה בעולם הזה לא יישאר לו לבסוף מאומה, ורק ענייני הקדושה שקיים בגופו בעודו בחייו, כגון מצוות ציצית ותפילין וכל שאר המצוות שזכה לקיים, המה יהיו לו לנצח ויישארו איתו בחבורתו. שכן בוודאי נברא מכל מצווה ומצווה מלאך קדוש, שהוא משמש לו כפרקליט ומליץ יושר בשמי מרום.

הידידים הנפרדים בעת הדוחק

דבר זה עומד בניגוד גמור ליצר הרע ולכל כוחותיו, המדמים עצמם לאדם כאוהבים ומתחברים עמו לפי שעה, אך בעת דחקו של אדם המה נפרדים מעליו, ולא עוד אלא שהם באמת שונאי הגדולים ביותר, שעליל למרום ומקטרים עליו ליטול חייו ממנו. ואפילו בני ביתו של האדם, שהם אוהביו האמיתיים בכל לב, גם הם לא יישארו אתו בתמידות. שכן לאחר שילוו אותו בכבי ובמספד אל בית עולמו, ייפרדו איש איש למקומו ולעסקיו, והוא לא יראה אותם עוד עד לעת תחיית המתים.

נמצא אפוא שמי שיהיה אתו בחברתו תמיד, אלו הם רק קדשיו שלו, התורה, הצדקות והמצוות שפעל בעצמו. המה רעיו, אוהביו ופרקליטיו הנאמנים להלץ עליו לטובה לפני אדון הכל. והוה שאמר הכתוב ואיש את קדשיו לו יהיו, ועל כן צריך האדם להרבות אוהבים כאלו בחייו ולהתרוועע אתם בתמידות, אחרי שהם אוהביו לנצח נצחים.

נקודה לחיים:

הלימוד העובד מתוררת של החפץ חיים קורא לנו לוותר על מנוחת הנפש וההרגל, לא לדחות דברים ליום מחר ולא לסמוך על פעולות של אחרים. כאשר מזדמנת לידנו מצווה, עשיית חסד, או זכות גדולה להחזקת תורה, נחטוף אותה מיד בשמחה ובמאור פנים. נזכור תמיד כי המועות שאנו מפרשים לצדקה והשעות שאנו מקדישים לקדושה במו ידינו, הם הפיקדון היחיד והבטוח שילווה אותנו תמיד, יין עליו מכל רע, ויבנה לנו חיי נצח מרוממים ומפארים.

העין והאוזן.

כעין דברים אלו ממש פירש גם הרה"ק בעל ההפלאה ע"ה (בהקדמתו פתחא וזיכרא את א, ז), שדע מה למעלה ממך בא לומר הבט כמה מעלות עליונות היו למעלה ממך בעבר, עין רואה שהם הנביאים ואון שומעת שהם משתמשים בבת קול. ועתה בגלות, ראה שכל מעשיך בספר נכתבים, משום עת לעשות לה' התיירו לכתוב את התורה שבעל פה בספר, כדי שלא ישתכחו מעשה המצוות על מכונם.

אור התורה המגשר את החשיכה

בדרך נוספת ופלאית ניתן לבאר מזהך זה של ירידת ההתגלויות לאורך הדורות. תקופת הזמן שבה האצורה מדרגת עין רואה היא זמן חיבורה של התורה הקדושה, שכן מצויות רבות בזהר שהתנאים השתמשו בלשון תָּא חַיִּי (באורא). לאחר מכן, בתקופת האמוראים וחיבור הגמרא, האירה מדרגת און שומעת, ולכן לשון הגמרא התדירה היא תָּא שְׁמַע (באורא). אך לבסוף באה תקופת הגלות הארוכה שבה וכל מעשיך בספר נכתבין, מגדל הסתור אנו כבר לא רואים ולא שומעים בעצמנו, אולם התורה הכתובה מאירה את הלב.

כפי שביאר מרגא הבעל שם טוב הקדוש ע"ה את דברי הגמרא (תענית ה, ב) שיעקב אבינו לא מת. בכל המדרגות הרוחניות תיתכן בחינת מיתה שהיא נפילה ממדרגה אחת לאחרת, אבל בחינת עיקב הרומזת על התורה הקדושה, כנאמר (מכה יז, ב) תִּתֵּן אֶמֶת לְעֵינֶיךָ. היא בחינת לא מת, שכן בתורה אין שום נפילה. הספק הוא מקור החשיכה, והתורה היא מקור הארת הפנים, כפי שאנו אומרים בתפילת עמידה כי באור פְּנֵיךָ נִתַּתְּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים, וכן נאמר (תהלים יט, ח) תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ, שהתורה הקדושה משיבה את הנפש ומצילה אותה מבחינת מיתה ונפילה.

אנו עומדים בעיצומם של ימי בין המצרים. כשאנו חשים את הסתור וזוכים על חורבן שני הבתים שבהם פסקו מאיתנו מדרגות עין רואה ואון שומעת, עליו ללחוץ בכל כוחו בעונן שנתר לנו. עליו לזכור שכל פעם שאנו פותחים ספר קדוש ולומדים בו, אנו לא רק מקושרים וחוככים, אלא מתחברים ממש אל נשמות הצדיקים המחברים ואל קדושת השם יתברך הגנוזה בתוך האותיות. נתחזק אפוא בלימוד התורה במסירות ובטהרה, ומתוך ההתחברות לאור המאיר בספר נזכה שוב לפתיחת העיניים והאוזניים, בהתגלות השכינה בבניין בית המקדש השלישי במהרה בימינו.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעשי הצדיקים
ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של
מורן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם
אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך
שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אור

לצדקה

**הרה"ק רבי מאיר
הלוי רוטנברג
מאפטא זי"ע**

יומא דהילולא - כ"ה תמוז תקצ"א

ורבים הם התמהים, צדיק גמור? צדיק גמור? הוא אחד שנותן סלע לצדקה כדי לקיים את מצוות בוראו, ולא כדי להשיג דבר מה חשוב ככל שיהיה?

ואכן יש הגורסים בדברי הגמרא 'הרי זו צדקה גמורה' שעל אף שנתן זאת כדי שיחיה בנו נחשב הדבר לצדקה גמורה.

אולם הרבי הקדוש מאפטא מבאר פירוש נפלא בשמו של רבו הגדול החוזה מלובלין, ואומר כך: ישנם שתי בחינות של צדיקים, ישנו צדיק שכל עיסוקו ומגמתו הינה רק לעבוד את הקב"ה, את דעתו לא מעסיק מצבו הגשמי, מסתפק במה שיש לו, עובד את בוראו מתוך הדחק עוני וייסורים, העולם הזה בשבילו כקליפת השום.

אולם ישנם צדיקים שעל אף שכל רצונם ומגמתם לעבוד את הקב"ה, אולם יש בהם רצון שלא יחסר להם דברים גשמיים 'בני, חיי, מזוני', ברצונם לעבוד את בוראם מתוך הרחבה ונחת, מתוך הרחבת הדעת. אומר החוזה מלובלין ישנה עדיפות לדרך זו, כדאי שצדיק ירצה לעבוד את ה' מתוך הרחבה.

ומדוע? מדוע כה חשוב לעבוד את הקב"ה מתוך הרחבת הנפש?

מסביר החוזה מלובלין, כאשר ליהודי יש קושי וצער אף הקב"ה בצער, מצטער בצערו של בנו האהוב, כמו שנאמר 'בכל צרתם לו צר'. כאשר צדיק מתפלל שלא יחסר לו דבר, מגמתו היא שהקב"ה לא יצטער, רוצה אני שיהיה לי טוב, כדי שלקב"ה לא יהיה צער!

על פי יסוד זה מבאר הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מאפטא בשמו של רבו הגדול את דברי הגמרא בפסחים שהבאנו קודם 'האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא - הרי זה צדיק גמור'. הדרך הזו יותר טובה מניסיון העוני. הדרך הזו לעבוד את ה' כדי שהיה לי טוב (שיחיה בני או שהיה בן העולם הבא) יותר משובחת מאשר לעבוד את הקב"ה מתוך הדחק. שכן טוב יותר לעבוד את ה' מתוך שמחה, מתוך פנים מאירות, ואז כאשר יהיה לי טוב, אזי גם להקב"ה לא יהיה צער.

הרה"ק רבי מאיר הלוי רוטנברג מאפטא זי"ע, נולד בשנת תק"כ לאביו רבי שמואל סגל הלוי רוטנברג מצאצאיו של השל"ה הקדוש, ולאמו הרבנית מירל פייגא שאף היא מגזע תרשישים, נכדתו של רבי שבתי כהן - הש"ך. בצעירותו למד בישיבתו של רבה של העיר סטבניץ ופינצ'וב- רבי אברהם יצחק הכהן כ"ץ בעל 'כתר כהונה', מאוחר יותר הסתופף בצלו של החוזה מלובלין ונעשה למגדולי תלמידיו.

לאחר פטירת רבו הגדול - החוזה מלובלין הסתופפו רבים רבים מתלמידיו בצלו של הרבי מאפטא, מפני שהנהגתו של הרבי הקדוש מאפטא הייתה דומה להנהגתו של החוזה, ואף ידוע שרצונו של החוזה היה שתלמידו הגדול רבי מאיר מאפטא ימלא את מקומו.

בשנת תקצ"א בכ"ה בתמוז נסתלק הרבי לבית עולמו ונקבר בעיר בה שימש כרב וכמנהיג - אפטא. הרבי השאיר אחריו את ספרו הגדול 'אור לשמים', בספרו הקדוש מובאת תפילה מפורסמת אשר הפיסקא הראשונה שלה התפרסמה בשנים האחרונות: 'רבונו העולמים ידעתי כי הנני בידך לבד כחמר ביד היוצר. ואם גם אתאמץ בעצות ותחבולות, וכל יושבי תבל יעמדו לימיני להושיעני ולתמוך נפשי, מבלעדי עזך ועזרתך, אין עזרה וישועה.'

לערוך את הסכם השכירות.

'חכמת נשים בנתה ביתה', אומר שלמה המלך, מה עשתה אמו הצדקנית של רבי מאיר'ל מאפטא? נטלה את המשרתת הגויה וצוותה עליה ללבוש את בגדיה, בגדים של אשה כשרה וצנועה, ושלחה אותה לערוך את חוזה השכירות עם אדון הכפר. וכך היה, אדון הכפר שלא הכיר את אשתו הצדקנית של רבי שמואל לא הבחין ב'תרגיל' שעשו לו, סגר את חוזה השכירות עם המשרתת הגויה של רבי שמואל.

סיים התפארת שלמה את דבריו ואמר למקורביו "בזכות צניעות שכזו וצדקותה המיוחדת זכתה לבן שכזה, ראוי וכדאי לכל אחד לקרוא לבתו על שם אשה צדקנית זו".

לימוד תורה מתוך הרחבה

הרבי הקדוש רבי מאיר מאפטא נחשב לממשיך דרכו של רבו הקדוש החוזה מלובלין, ואף הוא כרבו נהג לעורר רחמים על בני ישראל, ולהשפיע להם כל טוב, כדי שיוכלו לעבוד את הקב"ה מתוך הרחבה ועושר, ומתוך שמחה.

'האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא - הרי זה צדיק גמור!' אומרת הגמרא במסכת פסחים (ח.).

שורשיו של הרבי הקדוש

גאון וקדוש היה רבי מאיר מאפטא בעל האור לשמים, גאונותו בנגלה ובנסתר הייתה לשם דבר. מגדולי צדיקי החסידות בדורו, תלמידים המובהק של החוזה מלובלין, ושל הרבי הקדוש האוהב ישראל מאפטא. כמו כן ביקר בהיכלותיהם של רבי לוי יצחק מברדיטשוב, ושל רבי מנדל מרימנוב.

בצלו של הרבי הקדוש מאפטא הסתופפו גדולי עליון ביניהם רבי חיים מקאמינסק בעל 'זכיון חיים', רבי שלמה הכהן מרדומסק בעל 'התפארת שלמה', ורבי יהודה פסח מליפסק.

מסופר שהתפארת שלמה שהיה מתלמידי רבי מאיר מאפטא, המליץ למקורביו לקרוא לבתם מירל, על שם אמו של הרבי הקדוש רבי מאיר מאפטא.

אשה צדקנית הייתה אמו של הרבי, ומפאת צניעותה וצדקותה זכתה לבן כה גדול שהאיר את שמי העולם בתורתו ובצדקותו. מסופר שבצניעותה הרבה נהגה שלא לראות פניו של גוי בקביעות. בעלה רבי שמואל שכר את בית המזיגה מאדון הכפר, כך כלכל את בני ביתו. צניעותה של אשתו הצדקנית הייתה לשם דבר בסביבה, לכך הסיתו האיכרים את אדון הכפר שלא יחדש את חוזה השכירות לבית המזיגה עד אשר תבוא אשתו של רבי שמואל בעצמה

על פי יסוד זה מבאר הרבי הקדוש מאפטא את הפסוק בראשיתו של ספר שמות. נאמר בפסוק (ב ד) 'ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו'. אומר הרבי הקדוש מאפטא מהו 'ותתצב'? להתייצב משמעותו לעמוד יציב. מילת 'אחותו' מכוונת לתורה הקדושה נקראת אחותו, כמו שכתוב (משלי ז ד) 'אמור לחכמה אחותי את'.

הפסוק מלמד אותנו כיצד ניתן לתת קיום לתורה - 'ותתצב אחותו מרחוק'.

איך נותנים קיום לתורה, איך עושים שיהיה 'ותתצב אחותו'? יציבות!

והיאך ניתן ליצור את אותה היציבות? ממשיך הרבי ואומר: 'ותתצב אחותו מרחוק', על ידי ה'מרחוק', על ידי הדבר שנקרא 'מרחוק' ניתן להשיג את אותה היציבות.

ומה נקרא מרחוק?

פרנסתו של אדם הנקראת 'מרחוק' כפי שאומרים אנו באשת חיל 'ממרחק תביא לחמה'.

'לדעה מה יעשה לו', 'לדעה' הינו מלשון חיבור כפי שנאמר (בראשית ד כה) 'וידע האדם עוד את אשתו', כלומר על ידי ה'מרחוק' על ידי שיהיה לבני ישראל פרנסה ברווח, שפע וכל טוב, הם יתחברו לעבודת ה'. 'מה יעשה לו', מילת 'לו' מכוונת כלפי הקב"ה, מפני שכאשר טוב ליהודים כאן בארץ גם בשמים יש שמחה גדולה כפי שנאמר 'בכל צרתם לו צר', ואם הקב"ה מצטער בצער של בני ישראל, וודאי שכאשר טוב ליהודים יש שמחה למעלה בשמים.

אומר הרבי הקדוש מאפטא: פסוק זה מלמד אותנו היאך ניתן לזכות לתורה וקרבה לרבנו של עולם, על ידי פרנסה יציבה, על ידי לימוד תורה מתוך הרחבה. ועל ידי כך יש שמחה גדולה בעליונים ובתחתונים.

מוסיף רבי מאיר'ל מאפטא רובד נוסף: מקובלני ממורי ורבי הקדוש החוזה מלובלין שכאשר מושפע על האדם שפע גשמי, מושפע על האדם שפע רוחני.

נרחיב:

בגמרא במסכת קידושין מובאת אמרתו של רבי שמעון בן אלעזר. 'רבי שמעון אלעזר אומר: מימי לא ראיתי צבי קייץ, וארי סבל, ושועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער. והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני, מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני - אינו דין שאתפרנס שלא בצער? אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי, שנאמר: עונותיכם הטו'.

התנא הקדוש נוגע בנקודה המציקה לרבים, בעולם חיים מיליוני סוגי בעלי חיים ואף

אחד לא צריך להשכיר את עצמו ולעבוד כדי להשיג את פרנסתו, אף פעם לא ראינו צבי ששוטט קציעות בשדה, או אריה סבל, או שועל שמוכר במכולת.

מדוע האדם נזר הבריאה צריך לעמול כה רבות כדי להשיג את פרנסתו?

אומר רבי שמעון בן אלעזר 'אלא שהרעותי את מעשי, וקיפחתי את פרנסתי', האדם במעשיו קלקל את השפע המוכן לו...

אומר הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מאפטא יש כאן עומק נוסף, ישנו הבדל יסודי בצורת חיותו וגדילתו של אדם לגבי בהמה. הבה נתבונן, תהליך גדילה של בהמות הינו מאוד מהיר, כמה שעות לאחר שעגל נולד הוא כבר הולך, אוכל בכוחות עצמו, חיה מושלמת, חיה קטנה אומנם, אבל מושלמת ועצמאית. שונה התפתחותו של אדם, תינוק קטן שנולד הינו חסר ישע לחלוטין, אינו יכול לעשות דבר, רק שנה לאחר לידתו הוא מסוגל ללכת, שלא לדבר על שאר פעולות ומיומנויות.

התפתחותו המושלמת של אדם לוקחת קרוב לעשרים שנה!

מדוע? מהו ההבדל בין אדם לחיה?

שורשו של האדם הינו מרום ונשגב, כדי להגיע לשלימותו צריך האדם להתחבר לשורשו, צריך להתחבר למקום מאוד גבוה. וכדי שיוכל האדם להשיג את השפע ולהתחבר לשורשו על אדם.

'ממושבותיכם תביאו לחם תנופה' אומרת התורה לגבי שתי הלחם שמביאים בשבועות. על האדם לתקן את שורשו הנקרא 'ממושבותיכם'. 'ממושבותיכם תביאו לחם תנופה', כאשר יתקן האדם את עצמו, יתקן את שורשו, אזי יוכל להשפיע על עצמו שפע וברכה מאותו השורש, ישפיע על עצמו לחם ומזון. אולם מזון זה המגיע מאותו מקור עליון אין זה סתם מזון, סתם פרנסה, זוהי פרנסה מרוממת, לחם גבוה, לחם תנופה.

זו נקודת ההבדל בין גשמיותו של גוי לבין גשמיותו של יהודי. גשמיותו של גוי הינה מגושמת ביותר, חומרית לגמרי, הוא אינו מייחס את פרנסתו או עושרו לבורא עולם, הכל כוחי ועוצם ידי. שונה היא גשמיותו של יהודי, פרנסתו של יהודי נזר הבריאה גם היא קדושה ורמה מעלתה, מגיעה משורש עמוק וגבוה. וכאשר יהודי מתעשר הוא אכן יודע לייחס זאת לבורא העולם, יודע מי נתן לו את העושר הזה.

'ואם גם אתאמץ בעצות ותחבולות'

בימינו אנשים רגילים לחפש סגולות, חלקן אמיתיות וחלקן שטות והבל. אולם יש לנו סגולה בדוקה מרבי שלמה הכהן מרדומסק בעל ה'תפארת שלמה'.

בספרו הקדוש אור לשמים מביא הרבי הקדוש מאפטא תפילה נוראה, תפילה

אשר פסקתא הראשונה התפרסמה בשנים אחרונות 'ריבון העולמים ידעתי כי הנני בידך לבד כחומר ביד היוצר, ואם גם אתאמץ בעצות ותחבולות וכל יושבי תבל יעמדו לימיני להושיעני ולסמוך נפשי, מבלעדי עוזך ועזרתך אין עזרה וישועה'.

אולם זהו רק חלקה הראשון של התפילה. בתפילה זו כולל הרבי את כל יסודות החסידות ממש! תפילה משתפכת, מלאה בהכנעה ושפלות, 'ולא יגבה ליבי, ולא ארדוף אחר הכבוד וגדולה ועושר, כי אם תכסוף נפשי לעשות רצונך הישר בעיניך', 'ולא אתאווה לשום דבר זולת רצונך'. תפילה המלאה באהבה ויראה ושפלות הרוח. ורצון עמוק להיות דבוק בה'.

הרבי הקדוש מרדומסק בעל ה'תפארת שלמה' נהג לומר תפילה זו בכל יום בוקר וערב, והיה רגיל לומר שהינה מסוגלת להצלחה, סגולה לעשירות! אולם כל זה רק כאשר אומרים זאת בכוונה ומתבוננים במילותיו הקדושות של הרבי.

הבה נתבונן במילותיו הקדושות של הרבי מאפטא: הנה ידועה שיטתו של הרבי הקדוש מלובלין - החוזה מלובלין בניגוד לדעתם של צדיקים רבים - שניסיון העושר עדיף, עדיף שליהודים תהיה פרנסה בריוח שיוכלו לעבוד את הקב"ה מתוך הרחבה ושמחה. ורבי מאיר'ל מאפטא שהיה מגדולי תלמידיו של ה'חוזה' המשיך את דרכו בעניין זה, ואף מביא זאת רבות בספרו הקדוש 'אור לשמים'.

אולם יחד עם זאת מדגיש הרבי את החלק השני של הדבר, עשירות, פרנסה הינם דברים טובים רק אם אנו צמודים למילותיו הקדושות, 'ידעתי כי הנני בידך כחומר ביד היוצר'. עשירות מועילה לאדם רק אם הוא יודע מאין מקורה, יודע ששום דבר לא קורה בזכות עצמו, בזכות מעשיו והשתדלותו.

על האדם להפנים שגם אם הוא יתאמץ בעצות ותחבולות, גם אם כל העולם יעזרו לו ויסייעו לו, 'גם אם כל יושבי תבל יעמדו לימיני להושיעני ולסמוך נפשי', גם אם נשיא ארצות הברית וכל עשירי העולם יחליטו להעשיר מישוהו, 'מבלעדי עוזך ועזרתך אין עזרה וישועה' בלא רצונו של הקב"ה לא יוכלו האנשים החזקים ביותר בעולם להועיל לי במאומה.

'מבלעדי עוזך ועזרתך אין עזרה וישועה'. על האדם להפנים שרק הקב"ה יכול לתת לו עושר שמחה וכבוד, רק רצונו יתברך הוא המשמעותי בטבע, אין כל משמעות לכוח כסף או קשרים, רק הקב"ה הוא זה שיכול להטיב או להרע לאדם.

כאשר מפנים זאת האדם, מבין מאין מקור השפע, מהיכן צינור פרנסתו, ראוי הוא לניסיון העושר, ניתן להשפיע עליו שפע וברכה וכל טוב.

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שביעי: רבינו בסאלי שנות הבצורת תפ"א - תפ"ד

לא זו בלבד, אלא שעם מותם של רבים מהיהודים הדירים ברבעים המיוחדים שלהם, נעזבו בתייהם ונגנטשו מאין יושב. הנכרים יושבי הארץ שניצלו את המצב, פשטו על הבתים לשלול ולבזבז, וכך נהרסו הבתים ורחובות שלמים הפכו לעיי חרבות או למשכנות גויים. לעומת זאת הלכו בתי הקברות וגדלו בקצב מהיר, כאשר דבר יום ביומו נקברו בהם חללי רעב למכביר. על חורבנה של פאס, למשל, הועד כי "...לא נשאר מהאלמלאח ממידתו הראשונה לשליש ולרביע...". עד כדי כך הגיע החורבן, שבדורות הבאים נמצאו בבית הקברות של פאס, יסודות של בתים וחצרות, מדרגות ומרצפות אבנים, של בתים שבעבר היו שוקקי חיים, ועתה היו לנחלת מתים.

אפילו מערת קבורתו של פארה של מרוקו, רבי יהודה בן עטר, "רבי אלכביר", רבה הגדול של פאס המעטירה שנפטר בשנת תצ"ג, נחצבה במקום בו עמד מלפנים בית הכנסת הגדול של משפחת הצרפתי, שחרב בשנות הרעב ההמה שבין תפ"א לתפ"ד.

"...עוד נתקיים בנו בעוה"ר ארצכם שממה אדמתכם לנגדכם זרים אוכלים אותה, כי בתי העשירים עושר גדול אשר לא ימד ולא יספר, הם חרבים ממש מבלי יושב, ופתחי בתי החצרות סגורים, ועלו עליהם העשבים. ויש שבאו גנבים לתוכם ולקחו את דלתי הבתים והמטות של עץ שנשארו בהם, ויש בתים שהרסו הבנין שלהם ולקחו האבנים והעצים, ורוב המבואות בהאלמלאח הם חרבים וחצרותיהם סגורות מבלי יושב, ויותר ממאה וחמשים חצירות היו בנויים לשמאל הנכנס לפתח שער בית הקברות לצד המקום הנקרא אלגורנא. ומתו בעליהם ברעב והרסו את הבתים ועכשיו הם נתוצים עד לעפר ולקחו הגוים העצים והאבנים והם בונים בהם בפאס אזדיד, וכן במקום אחר הנקרא אלערסא היו בנויים בה קרוב לשלש מאות חצירות ובעלי בתים שוכנים בתוכם, כולם בעלי מלאכה שקטים על שמריהם ובתייהם מלאים מרוב תבואות, ועתה הם חרבים ושוממים, והורסים את הבנין ומוכרים את העצים והאבנים לגוים ובונים בהם בפאס אזדיד. ויכולני לומר... לא נתמלא פאס אזדיד אלא מחורבנו של האלמלאח...".

חורבן הקהילות בגוף, ברוח ובנפש, היה כמעט מוחלט.

אבל גם בתקופה קשה ומרה שכזו, המשיך רבינו בשלו, בתורתו, בשיעוריו ודרשותיו, בעבודת קדשו ובפעולות החסד שלו.

פניני אור החיים

נדרי לה' אשלם

**איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה
לאסור אסור על נפשו לא יחל דברו ככל
היצא מפיו יעשה: (במדבר ל ג)**

בתחילת פרשת הנדרים אומרת התורה 'לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה'.

במבט ראשוני, זה נראה ככפילות. הרי כדי לא לחלל את דברו הוא מוכרח לעשות ככל היוצא מפיו.

במבט נוסף, עשויים שני חלקי הפסוק להיראות לנו כסותרים זה את זה. כי יש אפשרות לא לקיים את הנדר ועדיין לא לעבור על 'לא יחל דברו', על ידי התרת הנדר באופנים שניתן להתיר. מצד שני, 'ככל היוצא מפיו יעשה' הכוונה לעשות כפי שהפה אמר, לא להתיר את הנדר ולא לעבור עליו.

איך מתיישבים שני הדברים?

אומר האור החיים הקדוש: ניתן לחלק את הנדרים לשני סוגים.

יש אדם שנודר דברים שאין בהם לא מצוה ולא איסור. לגור במקום פלוני, לא לאכול מאכל מסוים, וכל כיוצא בזה.

ויש נדרים הנוגעים אל הנפש. נדר שאדם נודר כדי לגדור את עצמו מעבירה, או נדר להתחזק במצוות, להקדיש דבר לה', וכל דבר שקשור לקיום רצון ה'.

זהו, אם כן, החילוק.

על דברים של סתם, 'לא יחל דברו'. איסור חמור לעבור על הנדר, אבל עדיין ניתן להתירו, אם ירצה הנודר.

אך על דברי מצוה או התרחקות מעבירה - אל תתיר את הנדר! 'ככל היוצא מפיו יעשה'!

מסירות נפש לדבר ה'

**נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר
תאסף אל עמיו: (במדבר לא ב)**

וידבר ה' אל משה לאמור. נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים.

האם רק משה רבינו הוא העוקם? והרי כל ישראל נצטוו על מלחמת מדין. ומדוע נקראת מלחמת מדין על שמו.

התשובה לכך טמונה בהמשך הפסוק, וכפי שמאיר לנו האור החיים הקדוש.

'נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים, אחר תיאסף אל עמך'.

הקב"ה אמר למשה רבינו שאחרי מלחמת מדין יגיע זמנו להסתלק מן העולם.

משה רבינו יודע שהוא כעת נוקם במדין, ובאמצעות כך הוא גורם למותו. שהרי רק אחרי מלחמת מדין הוא יסתלק מן העולם כפי שה' אמר לו.

ואף על פי כן הוא מזדור לקיים את ציווי ה'. והרי זו מסירות נפש כפשוטה. "אין לך קיום מצוות 'ובכל נפשך' כזו".

לכן נקראת המצווה על שמו:

ממדרגה למדרגה תעלנו

**וידבר משה אל העם לאמור החלצו
מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת
נקמת ה' במדין: (במדבר לא ג)**

כשרוצים להגדיר שפלוני מתחזק בדרכיו, אומרים שהוא עלה על דרך. לעומת זאת, מגדירים אדם שעוב את הדרך הטובה, כירידה. הוא ירד. הדרדר. נפל.

אומר האור החיים הקדוש, "שבחינת הקדושה היא יסוד העליה, ובחינת הקליפה היא יסוד הירידה".

כשאדם חוטא חלילה, נדבק בו חלק רע שמוריד ומשפיל אותו. הוא יורד.

זו הכוונה בדברי הפסוק 'החלצו מאיתכם אנשים לצבא, ויהיו על מדין, לתת נקמת ה' במדין'.

הלשון 'על' מדין מדויקת מאוד.

הם לא יהיו חלילה בדרגתם הפחותה של המדיינים, האומה שהחטיאה את ישראל.

וכדברי האור החיים הקדוש: 'שלא תהיה בהם מטומאת מדין, אלא יהיו בגדר הטוב שעומדים למעלה'.

החיים האמיתיים

**וכל הטף בנשים אָסֹר לא ידעו משכב זָכר
הָחַיוּ לָכֵם: (במדבר לא יח)**

"וכל הטף בנשים וגו', החיו לכם".

כמובן הכוונה שלא להרוג. את הנברים להרוג, ואת הטף המפורטים בפסוק, לא להרוג.

אך מדוע זה נקרא 'להחיות', 'החיו לכם'. האם עשו פעולה מיוחדת להחיות אותם.

אומר האור החיים הקדוש: החיו לכם. הפירוש: יגייירו אותם, שבוה יקראו חיים.

כדי שיוכלו להינשא אליהם, יש קודם לגיייר אותם. וזה

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

זלזול בנדרים

כתב ב'דרשות רבינו יהושע אבן שועיב' (פרשת מטות): וכתב רב יהודאי גאון ז"ל שהוא נמנע מלהתיר שבועות ונדרים אלא לדבר מצוה, ולא נשנית מסכת נדרים לפניו יותר ממאה שנה, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ושבועות, והאחרונים נשאו קל וחומר בעצמן ונמנעו מלהתיר אלא לדבר מצוה, וכן כתוב ב'ספר העתים', וכל זה מדת חסידות גדולה.

וכתב ב'חיי הלוי' (י"ד סימן ע): כתב הש"ך (י"ד סימן רג) בשם שו"ת מהר"ם מינץ, דכשכא לידו להתיר נדרים ושבועות להמון עם הפרוצים בזה, היה משים עליהם להתענות שני חמישי ושני, וכחאי גוונא לפי האדם ולפי הנדר, וכן ליתן מעות לדבר מצוה לפי עשרו, כדי שלא יזלזלו בנדרים שיאמרו מה איכפת לי אם אשבע כל מה שארצה, אלך אצל חכם ויתיר לי, וכתב שכן שמע מרבנותיו. וסיים הש"ך דכן נכון לעשות. וכן ראיתי מעשה אצל הרב הגאון רבי משה שטערן מדעברצין ז"ל, במעשה שהיה שנשבעה אשה שלא תלך לבית אביה על זמן ארוך, ולא רצה להתיר השבועה, הגם שהיה מקום דוחק, רק אם תתן ח"י דולר לצדקה. וכמוכן שבזה הכל לפי הענין.

על הפסוק בפרשתנו (במדבר ל ב): 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמור זה הדבר אשר צוה ה' כתב רבינו האור החיים הקדוש ז"ע א': יתבאר הכתוב בהקדים מאמרם ז"ל שאמרו (חגיגה י): וזה לשונם: היתר נדרים פורחים באויר, עד כאן. ויש להעיר למה עשה ה' ממצוה זו סדר זה, מה שלא עשה כן בכל התורה, שכל דבר דובר כתוב ישר, וזו פורחת באויר. אכן הטעם הוא כי לא רצה ה' שיהיה כתוב לעין כל אדם שהנדר והשבועה ישנה בהיתר, שבזה יזלזלו בנדרים ובשבועות, ולזה נתחכם ה' והעלים הדבר, ומסר ההיתר לגדולי ישראל שהם ידעו ויבחינו חילוקי המשפטים שבהיתר. אבל בפני כל ההמון היו נעולי דלת לקיים כל נדר וכל שבועה, כאומרו (פסוק ג) 'לא יחל וגו' ככל היוצא מפיו וגו'.

וזה הוא שיעור הכתוב 'וידבר משה אל ראשי המטות' שהם גדולי ישראל, המצוה בשלימות. אבל לבני ישראל לאמר זה הדבר, פירוש כי לבני ישראל בכללות לא יאמר להם מהדיבור הנאמר לראשי המטות, אלא זה הדבר ולא הפורח באויר שנאמר בעל פה לראשי המטות, ובזה נתיישבו כל הדקדוקים.

גם הרה"ק החוזה מלובלין ז"ע א' בספרו 'אבני זכרון' מקשה. מפני מה לא כתבה התורה בפירוש דיני התרת נדרים על ידי חכם, כמו שמפורש דיני הפרת האב והבעל, כי הלא התרת החכם עדיף מהפרת האב והבעל, יען שהחכם עוקר הנדר מעיקרו, כי הוא מתירו על ידי פתח חרטה, והוא כמו שלא התחיל הנדר

מלכתחילה, ואילו הבעל מיגז גיז הנדר על ידי הפרתו (נדרים עח). ואם כן תמוה לכאורה, למה לא נכתב בתורה בפירוש התרת החכם?

אלא הסביר החוזה מלובלין, שהיא הנותנת, ואדרבה, רק מחמת שהתרת החכם עדיפה, הרי שמפני כן לא פירש לך הכתוב זאת בפירוש, כדי שלא יהיה אדם פרוץ בנדרים, שהרי רוב המוני העם כשהם כועסים על איזה דבר הם נודרים מחמת הכעס ואחר כך כשוך חמתם מתחרטים על מה שנדרו ומבקשים למצוא פתח וחרטה על הנדר, והולכים אצל החכם שיתיר להם וחושבים אשר בוודאי אין עליהם שום חטא ועוון במה שנדרו, ומחמת זה נמצא שהם מרגילים עצמם בנדרים ונתפסים בעוון חמור.

לכן לא רצה הכתוב לכתוב זאת בפירוש, ואדרבה הכתוב מזהיר להיפך 'איש כי ידור נדר לה', שיתן האדם על מחשבתו אשר הנדר הזה מגיע לה, ועל כן יתן אל דעתו קודם הנדר לפני מי הוא נודר 'או השבע שבועה לאסור איסור על נפשי, לא ידמה שדבר קל הוא, כי אם על נפשו יחול העון החמור הזה, כמו שדרשו (שבת לב): שבועון נדרים מתה אשה של אדם, ובעוון נדרים בנים מתים כשהם קטנים, וכל זה יש לאדם ליתן על דעתו ומחשבתו.

גילוי הצדיקים

וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין (לא ג). ופירש רש"י: אנשים - צדיקים, וכן (שמות יז ט) 'בחר לנו אנשים', וכן (דברים א טו) 'אנשים חכמים וידועים'.

רבינו האור החיים הקדוש ז"ע א' מקשה, מדוע אמר משה בלשון כזו 'החלצו מאתכם', למה לא צוה ישירות את פינחס ואת אלו הראויים לכך, שהם יצאו למלחמה. וכמו שבמלחמת עמלק אמר משה ליהושע 'בחר לנו אנשים וצא הילחם בעמלק' (שמות יז ט). כי בצורה כזו שמדבר אל העם בכללותו, מי הם אלו מתוכם שיזרזו עצמם לצאת, הרי כל אחד יכול לומר לא עלי המצוה לעשות.

מיישב רבינו האור החיים, שכיון שמטרת המלחמה כאן הייתה 'לתת נקמת ה' במדין', ולשם כך היו צריכים הלוחמים להיות צדיקים הנקיים מכל חטא ועוון, כאלו שאין להם כל קשר ושייכות אל אותו מכשול שהכשילו אותם המדיינים. לכן לא רצה משה רבינו שבחירת האנשים תיעשה על ידי הזולת, כי מי יודע ומכיר באמת את פנימיות האנשים, לדעת שהם אכן נקיים לגמרי. אלא יעץ ואמר להם שיחלצו מהעדה, דהיינו שהם מעצמם, כל מי שיודע בעצמו שהוא בר לבב ונקי כפים, ימסור עצמו לחשבון האלף למטה. ורק הצדיקים באמת, שידעו שהם עומדים בהגדרה זו, מסרו כל אחד את עצמו להילחם במלחמת ה'.

מאידך מצינו מי שפירש להיפך, שמסירת הלוחמים הצדיקים נעשתה דווקא על ידי הזולת, ומפני שכל אחד מהצדיקים בעצמו לא

אחז עצמו ראוי לאותה איצטלה, עד שהוסגר על ידי אחרים שהצביעו ואמרו 'זה צדיק'. וכפי העולה מהסיפור דלהלן:

גדולה הייתה האהבה ששררה בין הצדיק הנסתר הרה"ק רבי דוד מקריפטש ז"ע א' לבין הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא ז"ע א', בעל 'אוהב ישראל'. היה זה בפרשת מטות כשהאובד ישראל הגיע לבקר בהיכלו של הרה"ק מקריפטש, ובהיותם מסובים יחד בסעודה פתח הרה"ק מאפטא את פיו בחכמה לפרש את דברי הפסוק בפרשת השבוע (במדבר לא ה): 'וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה שנים עשר אלף חלוצי צבא', ולכאורה, מהו לשון זה של 'וימסרו', שהוא לשון מסירה, שמשמעותו שהי זה בעל כרחם, ולכאורה היה צריך לומר 'וישלחו מאלפי ישראל'.

ותירץ 'אוהב ישראל', בהקדם שאלה נוספת: ידועים דברי הגמרא חולין (קט): שילתא, אשת רב נחמן, אמרה לבעלה: 'כל מלתא דאסור לן רחמנא שרא לן כוותיה', והביאה לו שם כמה דוגמאות לכך, דם נאסר ואילו כבד שהוא כולו דם מותר, 'דבר אחר' אסור ואילו מוחא דשיבטא שטעמו דומה מותר, וכן הלאה. והנה יש לדעת בהתאם לכלל זה: הלא איסור המסירה וההלשנה הוא איסור חמור מאוד דאסור לן רחמנא, וראוי לדעת היכן התיר לן כוותיה, ובאיזה אופן הותרה המסירה.

המשיך 'אוהב ישראל' ותירץ: היה זה אצל משה רבינו שאמר לבני ישראל: 'החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין', ופירש רש"י: שהכוונה 'אנשים' - צדיקים. אלא שבשעה שמשה רבינו ביקש את הצדיקים, הרי שכל אחד מהצדיקים הצטנע ולא ראה את עצמו כצדיק, וכל הצדיקים הסתתרו לבל ישלחו אותם למלחמה, שחשבו בנפשם שהם אינם זכאים וראויים לכך. ובזו השעה הוצרכו לבוא לידי מסירות והלשנות, שבאו לומר למשה רבינו: דע לך שאדם זה הוא צדיק אלא שהוא נחבא אל הכלים! וכך כל אחד ראה את מעלת חברו וחסרונו עצמו, ובזה האופן היה למשה רבינו אנשים צדיקים בכדי לקחתם לצבא, ולכן אמר הכתוב כאן 'וימסרו', שזהו מלשון מסירה, כאדם המלשין על חברו הנקרא מסור.

סיים הרה"ק מאפטא ואמר: הנה התורה הקדושה היא נצחית היא וליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא, על כן דרוש אדרוש את ענין זה גם על ימות המשיח, שכך גם יהיה לעתיד לבא בקץ הימין, כאשר 'מלך משיח צדקנו ואמת מארץ צמח ולא יתהלל המתהלל לומר אני ואפסי עוד, וגם כל הצדיקים וקדושים אשר בארץ יהיו בעיניהם כאפס וכאין ובענוונותם הגדולה ידמו בנפשם כי ערומים הם ממצוות וממעשים טובים ויחביאו עצמם ויבואו בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעים מפחד ה' ומהדר גאונו ולא יחפצו ללכת לקראת משיח צדקנו, כי לא יזכו בעיניהם.

עד שישלח ה' דברו בפי הצדיקים וכל צדיק יגלה את מסתורי חברו ויעיד שהוא צדיק וישר ואת

נקרא 'החיו לכס'.

הבאת אותו לחיים האמיתיים. החיית אותו.

השטן מקטרג בשעת הסכנה

ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לה'
ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם:
(במדבר לב כג)

כאשר משה רבינו מציב את התנאים לפני בני גד ובני ראובן וחצי שבט המנשה, הוא מזוהר אותם שאם לא יעמדו בתנאי "ואם לא תעשון כן, הנה חטאתם לה", דעו חטאתכם אשר תמצא אתכם.

הלשון כאן צריכה לימוד. מה הכוונה. הרי כבר אמר 'הנה חטאתם לה', ומה היא ההוספה 'ודעו חטאתכם', מה עליהם לדעת? והיכן ימצא אותם החטא?

מבאר האור החיים הקדוש: **משה רבינו הודיע להם בזאת, שמי שיש חטא בידו, ימצא אותו החטא בשעת הסכנה ויפרע ממנו.**

וכפי שחז"ל אומרים, שאפילו על חטא קל חוזרים מעורכי המלחמה.

בשעת הסכנה, גם חטא קל שיש לאדם עלול להיות לו לרועין. אינה דומה שעת שיגרה לשעת סכנה, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה.

זאת עליהם לדעת.

גם המלחמה צריכה להיעשות לשם שמים

יאמר אליהם משה אם תעשון את הדבר הזה אם תחלצו לפני ה' למלחמה: (במדבר לב כג)

שוב ושוב מאירים דברי האור החיים הקדוש, על כך שכל המעשים צריכים להיעשות לשם שמים.

לאותו מעשה במדויק, יכולה להיות משמעות שונה בתכלית, אם הכוונה הייתה אחרת.

משה רבינו מציב תנאי לשבטים שביקשו לקבל את נחלתם בעבר הירדן, "אם תעשון את הדבר הזה, אם תחלצו לפני ה' למלחמה".

אין זה כפל דברים. יש כאן משמעות עמוקה.

אם תעשון את הדבר הזה, תבואו ותילחמו יחד עם כולם, אבל אין זה מספיק, צריך שיהיה "אם תחלצו לפני ה' למלחמה".

"כי צריכים בני המלחמה שתהיה מלחמתם להתקדם מאויבי ה', להכריע להם כל נשמה, ותיקרא מלחמת חובת מצוות ה'".

ומוסיף האור החיים הקדוש את דברי הרמב"ם: כל הנלחם בכל לבו וכו' ותהיה כוונתו לקדש ה' בלבד, מובטח לו שלא ימצא לו שום נזק ולא תגיעהו רעה וכו' ויזכה לחיי עולם הבא.

הכוונה הנכונה, היא עושה את ההבדל.

איז א צדיק! דער איז א צדיק! [-הנה זה הוא צדיק], וכך נחה דעת סניגורם של ישראל.

החיים האמיתיים

סיפר הרה"ק רבי נפתלי צבי מבאבוב זיע"א, בשם אביו הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זיע"א, ששמע מאביו הרה"ק 'הקדושת ציון' זיע"א, בשם זקנו הרה"ק רבי חיים מצאנז זיע"א, כי אחת מהסיבות שעוררו את ליבו של הגר צדק הקדוש רבי אברהם פוטוצקי הי"ד, בנו של הגרף פוטוצקי, לקבל על עצמו דת ישראל, היה מחזה נורא אותו ראה כמו עיניו:

אביו הגרף היה לו באחוזתו יהודי אחד שעבודתו הייתה כבדן משובב לב, והיה דרכו לבוא אל משתאות הפריץ ושמחותיו בכדי לבדה ולשמח את אורחיו. אירע פעם שהגרף ערך משתה ביום ערב שבת קודש, וכיון שנתאחזה השעה וכמעט שנכנסה השבת, ביקש היהודי מהגרף שיניח אותו לשוב אל ביתו טרם כניסת השבת כדי שלא יחלל את השבת.

הגרף שהיה שיכור, מרוב היין ששתה, חרה אפו ביהודי והחל להכותו מכות נמרצות וגם את כלביו שיסה בו, ואורחיו ישבו ושחקו. אחרי שעה ארוכה קם היהודי מן הארץ בשארית כוחותיו ושב אל ביתו חבול ופצוע. כיון שלא נשאר לו אלא זמן מועט עד לכניסת השבת מיהר להתרחץ ולחבוש את פצעיו ולבש בגדי שבת וקיבל פני שבת מלכתא באנפאה נהירין.

בן הגרף שצפה במעלליו הרעים של אביו, רגז בלבו על הדבר וחרה לו היטב על אכזריותו והתעללותו ביהודי על לא עוול בכפו. וכיון שפנה יום, הבין שבוודאי יהודי זה, שעני ואביון הוא, אין לו במה לחבוש את פצעיו. החליט בן הגרף לעשות מעשה, לקח מיני רפואות ותחבושות מבית אביו ופונה אל בית היהודי בכדי לתת לו אותם.

דימה בן הגרף בנפשו כי בוודאי ימצא את היהודי שוכב במטתו כשהוא מדוכא ביסורים, ובני משפחתו סובבים אותו בצער על שאין בידם להקל מעליו מעט מיסוריו. אך מה מאד השתומם כאשר התקרב אל הבית וראה אותו מבעד לחלון כשהוא עומד כמלך בראש השולחן ומקדש על היין, פניו מאירות ובני משפחתו עומדים מסביב שמחים וצוהלים, על השולחן דולקים שני נרות וכולו ערוך ומוכן לסעודה.

נתפלא מאד בן הגרף למראה עיניו: כיצד יתכן שרק לפני שעה קלה ביוזוהו והשפילוהו וגירו בו כלבים להזיקו, ועתה נתעלה ונתרומם היהודי עד שהוא דומה למלך. חזיון מופלא זה השאיר רושם כביר על בן הגרף, וזו הייתה אחת מהסיבות שברבות הימים קיבל על עצמו להצטרף לאומה הישראלית (מגן אבות' עמוד תת).

על הפסוק בפרשתנו (במדבר לא יח): **וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשִּׁכְּבֵי זָכָר הָחִיו לָכֵן**, פירש רבינו ה'אור החיים' הקדוש זיע"א, שהכוונה 'החיו לכן' פירושו שיגייירו אותם, ובכוונה תחילה בחרה התורה לשון זה של חיים על הגרות, 'שבזה יקראו חיים', כי החיים האמיתיים הם חיים על פי התורה והמצוות.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

הקדוש יקריב אל אל מלך המשיח, ואם יסתר איש במסתרים משם יקחו ויציאו אותו על פי דברי צדיק חבירו, וכך יילכו הצדיקים לקראת משיח צדקינו, וגם על זה שייך לומר לשון 'וימסרו', שצדיק אחד ימסור את חבירו בעל כרחו ויודיע שהוא צדיק ורק כך יכירו וידעו את האנשים השרידים אשר ה' קורא. וסיים האוהב ישראל בלשונו הקדוש: ואף אנחנו נמסור את חברנו הרה"ק רבי דוד מקריפטש ונגלה את צדקתו למלך המשיח.

את הסיפור הביא נכדו של הרה"ק מקריפטש בהקדמת ספרו 'ויקונן דוד' והוסיף בשולי הגליון שעם דבריו הנעימים של האוהב ישראל יש לפרש בדבר נאה ומתקבל את דברי הגמרא בסוף מסכת תענית (לא): אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר: עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר 'ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו'.

וכבר העירו המפרשים במאמר זה, מה ענינו של המחול ההוא ולאיוז כוונה יהיה. גם יש לדעת לאיוז צורך כל אחד ואחד מראה באצבעו, והלא בהבטה אחת יכיר כל אחד ואחד את כבודו ית"ש. ולפי דברי האוהב ישראל יש לרמז כאן שענין עשיית המחול הוא לא כדי להראות את כבודו המלא עולם ית"ש אלא לגלות על פני תבל מי הם הצדיקים, ומה שכל אחד ואחד מראה באצבעו, הנה לא על השי"ת הם מראים אלא שהם מראים באצבע צדיק אחד על חבירו להשי"ת, שכן הצדיקים יהיו במחבואם ולא יגלו מסתורם כי המה צדיקים ומי יגלה זה, ועל כך עתיד הקב"ה לעשות להם מחול וצדיק אחד יודע מחבירו ויראה עליו באצבעו ויאמר הנה אלקינו זה קוינו, היינו, שיאמר להשי"ת הנה אלקינו דע כי זה ההולך לקראתנו היה צדיק בדורותינו, וכשהיינו בסכנה קוינו לו בזכותו ויושיענו.

מנהגו של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א היה שלאחר בדיקת חמץ, במהלך שעות הלילה, היה עושה גם מכירת חמץ, ובדרך כלל היה זה אצל הרה"ג ר' יונה הוכמן זצ"ל, רבו של בית הכנסת הנודע 'בנה' שבלב תל אביב. הרב הוכמן היה נמנה על חסידי קמאי דטשערנאביל והיה מגיע מידי שנה לביתו הקדוש של הרבי מבעלזא במיוחד כדי שיעשה אצלו מכירת חמץ. מעמד זה של המכירה היה מתקיים בחדרו נאווה קודש ללא נוכחות הקהל, כי אם המקורבים והגבאים. לאחר מכירת החמץ, היה הרבי מבעלזא שח מילים אחדות עם הרב הוכמן בשיחת חולין של תלמידי חכמים הצריכה לימוד. בין הדברים היה הרב הוכמן אומר מידי שנה איזה דבר תורה אל מול פני הקדוש, והעניין נסוב אודות תוכחה על חטאים של בני ישראל ח"ו.

תיכף ומיד המתקן הרה"ק מבעלזא את הדברים, בהיותו דורש טוב לעמו ומבקש תמיד ללמד עליהם זכות ומישור, ונענה על אתר כלפיו בדברי מליצה ובהמשכת חסדים ורחמים על ישראל קדושים, ונענה ואמר לו את מאמרו של האוהב ישראל, שכל אחד מסר את חבירו וסיפר עליו שהוא צדיק וחסידי, וכל אחד ואחד הראה באצבעו איש על רעהו: ער

מתיבתא אור החיים

אחר כך, ויש חשש בדבר בשעת המלחמה בפרט כי אומות העולם מקשטות בנותיהן במלחמה, על כן אמר כעת 'בני' ונשיא' לא קאמר, כי יהיה בעת המלחמה, והחילוק שמעון ממש, 'למטה בנימין' לא אמר 'נשיא' וגם לא אמר 'בני', אפשר גם בנשיא נתגלגל בנימין בעצמו להיות הוא ביותר שייך לארץ ישראל, כי הוא לבדו נולד בארץ ישראל (בראשית לה טז).

ומה שכתב רבינו כי אלידד הוא אלדד, ראה בבמד"ר (טו ט): אבל אלדד ומידד, הוא אלדד בן כסלון, ומידד זה קמואל בן שפטן. אמנם ראה בתרגום יונתן (לעיל יא כו): 'ואשתירו תרין גוברין במשריתא, שמה דחד אלדד, ושמה דתניין מידד, בניו דאלצפן בר פרנך דילידת ליה יוכבד ברת לוי, בזמן דפטרס עמרם גברה, ואתנסיבת ליה, עד דלא ילידת ית משה' [ונשאר שני אנשים במחנה שמו של אחד אלדד ושמו של השני מידד, בניו של אלצפן בן פרנך, שילדה לו יוכבד בת לוי בזמן שגרשה עמרם בעלה ונשאת לו, עד שלא ילדה את משה].

ובדעת זקנים לבעלי התוספות (שם פסוק כז) איתא: 'ויגד למשה אלדד ומידד, אחי משה היו, כי כשנתנה תורה ונאסרו על העריות, פרשו כולם, שנאמר (שם פסוק י) 'וישמע משה את העם בכה למשפחותיו', ודרשין (שבת קל) על עסקי משפחותיו, וגם עמרם אבי משה פירש מיוכבד שהיתה אשתו, ונשא אשה אחרת, והוליד ממנה אלדד ומידד. 'אלדד' - אל דוד, 'מידד' - מי דוד, כלומר חלוף דוד. ומצאתי קונטרסים מרבי עמרם מרבי הלל שהיה מארץ ישראל, אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד והיה כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם. וכתב שם עוד: ותימא לי, היאך אפשר לומר שהיו אחי משה, והם אלדד בן כסלון שהיה ממטה בנימין, ומידד הוא קמואל בן שפטן שהוא ממטה אפרים. וצריך לומר, דמאן דאית ליה הא לית ליה הא. ובהכתב והקבלה כתב על שיטה זו: והוא תמוה מעצמו, כי ענין קברות התאווה היה קרוב בזמן מאוד לאחר מתן תורה, ואיך יהיה נביאים בני אשה הנשואה בזמן קצר כזה קרוב לשני שנים.

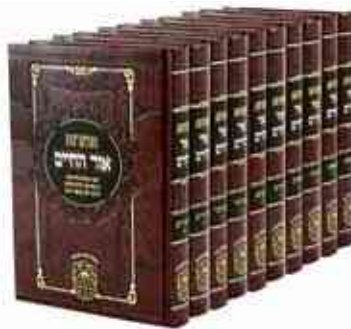
נמצא שלדעת הבמד"ר היה אלדד משבט בנימין ומידד משבט אפרים, לדעת התרגום יונתן שניהם משבט זבולון, ולדעת זקנים שניהם משבט לוי. ובילקוט שמעוני (בהעלותך תשלז) איתא שאלדד ומידד היו שניהם משבט בנימין.

נראה, דמכיון שבא לספר בענין חלוקת הארץ, לא רצה לקרוא 'נשיא' ליהודה, מפני שמוכן הוא לגדול מזו שהיה מעותד למלכות, וכן לשבט בנימין שאול מלך הראשון, ועוד שבגבול שניהם בנין בית המקדש לשריית שכינה, ובשמעון הטעם כנזכר, וראה עוד טעם שלא נזכר 'נשיא' בשבטים אלו, בארבנאל ובהעמק דבר.

וראה באגרא דכלה שביאר, וז"ל: 'ואלה שמות האנשים למטה יהודה וגו', לא הוזכר בו 'נשיא' וגם לא 'בני', הנראה, דהנה כתב האר"י ז"ל (ליקוטי תורה שלח) דבשילוח המרגלים נתגלגל בכל אחד נשמת השבט בעצמו, וכשחטאו נסתלקו מהם, מה שאין כן כלב שלא חטא נשאר בו לברכה נשמת יהודה ממש. על כן לא יתכן לקרותו נשיא לשבטו, דמשמע רק נשיא, ובאמת הוא כלל כל נשמת השבט. ולא אמר 'למטה בני יהודה' כי הוא יהודה ממש. 'ולמטה בני שמעון שמואל' גם בו לא הוזכר 'נשיא', והנה רבים אומרים שלא כינו לנשיא בשם 'נשיא' מפני מעשה הנשיא הראשון, ויתכן לדעת שגם בו נתגלגל כעת מחדש נשמת שמעון ממש, להיות שאירע בנשיאו הראשון מעשה הזנות, ושמעון קינא על הזנות במעשה שכם, ונתגלגל כעת שמעון ממש לשומרו ולהצילו. ואף על פי כן אמר 'למטה בני שמעון', כי ידוע כי כל אותן שמתו במגפה משבט שמעון היו מגולגלים מבני שכם שהרגם שמעון, והם חזרו לקלקל הזנות, ואותן שנשתייירו הם בני שמעון ממש כשרים, ועוד אפשר לומר, כי לא נתגלגל בהנשיא שמעון כעת בעת הדיבור, רק כאשר יצאו למלחמה

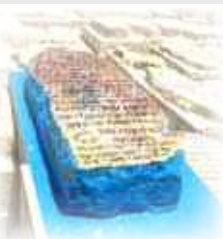
כתב רבינו (במדבר לד יט): למטה יהודה וגו'. צריך לדעת למה נשתנו מטה יהודה ומטה שמעון ומטה בנימין שלא הוזכר נשיא בהם, ואולי כי להיותם סמוכים לזכרון נשיא אחד נשיא אחד מובן כי הם נשיאים ומשלשה ואילך הופלג זכרון הנשיאות והוצרך הכתוב לזכרו בכל אחד. וראיתי בשם רבינו ניסים גאון כי ביהודה לא הוצרך כי ידוע כלב לנשיא, שמעון לא היה ראוי לנשיא משום מעשה זמרי, בנימין אלידד זה אלדד וכבר זכה לנבואה והורדה היא לו לקרות נשיא עד כאן. ואפשר עוד לומר כי לא יחס נשיאות לכלב על יהודה משום כבוד מלכות שעומדת ממנו, וכמו כן לבנימין משום שממנו מתחלת המלכות בישראל שהוא שאל איש ימיני, ושמעון טעמו נכון כדברי גאון.

והנה מה שכתב רבינו בשם רבינו ניסים גאון, כן פירש רבי חיים פלטיאל וז"ל: הא דלא כתיב לשבט יהודה 'נשיא' ולא בשמעון ולא בבנימין, משום דכלב היה ידוע, שהיה חשוב. ועוד דיהודה לו משפט המלוכה, ובשמעון לא הוזכר 'נשיא', לפי שחטא במעשה זמרי, ואלידד היינו אלדד, והיה נביא בלאו הכי. ע"כ. וכעין זה פירש בחזקוני (פסוק כב) וז"ל: 'ולמטה בני דן נשיא', מה שלא כתיב 'נשיא' לבני יהודה ולשמעון ולבנימין, הוא הטעם לפי שכלב נקרא כבר עבדו של הקב"ה בענין מרגלים ועמד בצדקו כל ימי חייו, ולפיכך לא הוצרך לקרותו 'נשיא'. בבנימין נמי כתיב אלדד הוא אלדד חברו של מידד, שהיה נביא וחשוב כמו נשיא. דבר אחר, משום שעתיד לעשות מעשה פלגש בגבעה לא נקרא נשיא. ובשמעון משום שנתקבצו במעשה זמרי כמו שפירש רש"י בפרשת בלק (לעיל כה ו) וגרמו תקלה לישראל. ע"כ. וראה עוד בפענח רזא: ויש לומר, דבכלב כיון שכבר זכרו לנשיא בשילוח מרגלים והוא עמד כל ימיו בצדקו לא הוצרך עוד לקרותו נשיא. ובשמעון לא אמר 'נשיא' משני טעמים, א' שמכיון שחטא להם זמרי בן סלוא נשיא בית אב לא זכו להעמיד נשיא עוד, כדכתיבנא לעיל (שם פסוק יד) בפרשת פנחס על 'לשמעוני חסר ואין', ב' דאילו הנשיאים הוצרכו לחלוק הארץ, ואין צורך נשיא לשמעון לכך, דנחלתם היתה בתוך נחלת בני יהודה כדכתיב (יהושע ט ט) 'וינחלו כני שמעון נחלתם' וגו'. ובבנימין מפני שעתידין לחטוא בפילגש בגבעה, לא זכו ליקרא בהם נשיא לחלוקת הארץ. ולי

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

מעקב צמוד מהאור החיים הק'

לכבוד הגליון הנפלא, שלום וברכה!
רציתי לשתף בסיפור ישועה מרגש שאירע לי, מתוך תחושת הודאה עמוקה - וגם כדי לחזק אחרים בכוחה של תורה ובזכותו הגדולה של הצדיק, האור החיים הקדוש זיע"א.
כבר כמה שנים שתפקודי הכבד שלי אינם תקינים. אני נמצאת במעקב רפואי צמוד, עם בדיקות וביקורות אחת לחצי שנה במכון כבד, ולמרות כל הבדיקות - לא הצליחו להבין מה מקור הבעיה או איך לפתור אותה. במהלך התקופה הזאת, בעלי קיבל על עצמו להתחיל ללמוד בכל שבוע בשולחן שבת מהחומש יחד עם פירוש האור החיים הקדוש. לימוד קבוע, מתוך חיבור ואמונה. השבוע שוב ניגשתי לביקורת הרפואית הקבועה - וכאן התחולל הנס: הרופא עיין בבדיקות ואמר בפשטות - "הכול מצוין". אין יותר צורך במעקב. הכבד תקין לגמרי.
אני עומדת ואומרת בלב שלם - הישועה הזו באה בזכות הלימוד של בעלי, בזכות תורתו של הצדיק הקדוש. כי אני - לא עשיתי כלום באופן מיוחד. רק זכיתי להיות שותפה בלימוד שנעשה בבית, מתוך רצון טוב ואמונה. הרגשתי צורך עמוק לפרסם את הנס הזה. כדאי הוא רבי חיים בן עטר - האור החיים הקדוש - שתעמוד זכותו לכולנו, ושהלימוד בדבריו ימשיך להאיר, לרפא ולהושיע.

ש.ה.

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת מסעות - תש"פ
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון ל"ח
מסעות מסעי
תשפ"ז

פרשת נדרים וצדקיהו המלך אל תהי פרשת נדרים קלה בעיניך שע"י פרשת נדרים נהרגו סנהדרין גדולה של צדקיהו

כח הדיבור

שומר פיו ולשונו, שומר מצוות נפשו. אין ערוך לקדושת הדיבור, וברית כרותה להם לישראל על הלשון, לעובדה ולשומרה. נצטוו ישראל להשתמש באמרי פיהם לקדושה - ללימוד תורה ועסק העבודה, ולשמור אותו מכל דבר נבלה, אשר פגמו איום וגורא. בדיני הקדשות ונדרים למדנו כי בכח הדיבור יוכל האדם לקבוע מציאות בעולם, לטוב ולמוטב, ואם כן שומה עליו לדעת כיצד ינצל כח עצום זה לטוב לו כל הימים.

הרינת הסנהדרין מחמת התרת השבועה

במדרש **איכה רבה** (ב יד), דורשים חז"ל את הפסוק (איכה ב י) "יִשְׁבוּ לָאָרֶץ יְדֻמוּ זְקֵנֵי בֵּית צִיּוֹן הָעֵלּוּ עֵפֶר עַל רִאשָׁם חָגְרוּ שָׁקִים הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוֹלַת יְרוּשָׁלַם", וז"ל: "אמר רבי אלעזר, אל תהי פרשת נדרים קלה בעיניך, שעל ידי פרשת נדרים נהרגו סנהדרין גדולה של צדקיהו".

ואמרו שם, כי כאשר הגלה נבוכדנצר את יכניה, עמד ומינה את צדקיהו על חמישה מלכויות סביביו, כמו שנאמר (ירמיה כז א) "וְשַׁלַּחְתֶּם אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם וְאֶל מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל מֶלֶךְ צֹר וְאֶל מֶלֶךְ צִידוֹן בְּיַד מַלְאָכֵי הַבָּאִים יְרוּשָׁלַם אֶל צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה". ומאחר ונשבע לו בספר תורה וכפי שיבואר להלן, היה נבוכדנצר מאמין בצדקיהו ובוטח בו, וכך צדקיהו היה נכנס ויוצא אצל נבוכדנצר ללא רשות כבן בית. יום אחד נכנס צדקיהו אצל נבוכדנצר בשעת סעודתו, וראהו אוכל אבר מן החי, תולש בשר מארנבת חיה ואוכל. הבין נבוכדנצר עצמו את גודל הבושה שבמעשה נבלה זה, אשר אפילו בין אומות העולם נחשב לשפלות ואכזריות, וביקש מצדקיהו שישבע לו שלא יגלה על כך לאיש, ונשבע לו. ובמה השביעו, רבי יוסי ברבי חנינא אמר במזבח הפנימי.

وهיו אותם חמשת המלכים הכפופים לצדקיהו יושבים ולוועגים על נבוכדנצר לפני צדקיהו, ועשו זאת כדי לצודו בחלקת לשונם, לגרום לו ללעוג גם הוא לנבוכדנצר וכך יוכלו להלשין עליו ולפרוק את עולו מעל צווארם. ואכן היה במה ללעוג על מלך בבל, כפי שמביאים חז"ל במקום אחר (ילקוט שמעוני דניאל תתרכ) שהיה ננס ומראהו משונה. והיו אומרים לצדקיהו: "לא לנבוכדנצר ראויה המלכות, אלא לך היא שייכת, כי אתה מזרעו של דוד". מששמע צדקיהו את דבריהם, הוסיף גם הוא וסיפר להם כי ראהו תולש בשר

מארנבת חיה, ואוכל. מיד שלחו חמשת המלכים לספר לנבוכדנצר, כי אותו המלך היהודי שהיה נכנס ויוצא ללא רשות לפניו, סיפר להם כי ראהו למלך אוכל בשר מארנבת חיה. ועל זה נאמר (מלכים ב' כד כ) "וימרוד צדקיהו במלך בבל".

מיד בא נבוכדנצר וישב בעיר ושמה 'דפני' במדינת אנטוכיא, היושבת לגבולה הצפוני של ארץ ישראל, ויצאו סנהדרין גדולה לקראתו. כיון שראה אותם שהם כולם בני אדם של צורה, גזר והוציאו להם קתדראות [כסאות מכובדים] והושיבן. אמר להם, דרשו לי את התורה, מיד היו קורין פרשה ופרשה ומתרגמין אותה לפניו. וכיון שהגיעו לפרשת נדרים (במדבר ל א) "איש כי ידור נדר", שאל אותם, "אם הנודר רוצה לחזור בו האם יוכל", אמרו לו, "ילך אצל חכם ומתיר לו את נדרו". אמר להם, "דומה אני שאתם התרתם לצדקיהו השבועה שנשבע לי". מיד גזר והורידן לארץ, כמו שנאמר (איכה ב י) "יִשְׁבוּ לָאָרֶץ יְדֻמוּ זְקֵנֵי בֵּית צִיּוֹן".

וכך דרשו חז"ל שם את המשך הפסוק: "העלו עפר" - התחילו מזכירין זכותו של אברהם, דכתיב (בראשית יח כז) "ואנכי עפר ואפר". 'חגרו שקים', התחילו מזכירין זכותו של יעקב, דכתיב (שם לו ד) 'וישם שק במתניו'. מה עשו להם, קשרו שערן בזנבי סוסיהם והיו מריצין אותם מירושלם ועד לוד, הדא הוא דכתיב 'הורידו לארץ ראשן בתולת ירושלים'.

דקדוקים וקושיות בדברי המדרש

על דברי המדרש הללו, מקשים המפרשים כמה וכמה קושיות. ראשית כל יש להבין את פתיחת דברי המדרש, 'אל תהי פרשת נדרים קלה בעיניך'. וכי על שום מה יסבור אדם כי פרשת נדרים קלה היא יותר משאר פרשיות התורה, עד שהוצרכו חז"ל להביא ראיה ממעשה שהיה לחומרתה?

ועוד יש לתמוה על הלשון, 'אל תהי פרשת נדרים קלה', ולכאורה היה לו לומר 'אל תהי מצות נדרים קלה בעיניך', ומה נוגעת הפרשה לחומרת המצוה?

עוד יש לשאול על מה שאמרו שם בשם רבי יוסי בר חנינא כי השביע נבוכדנצר את צדקיהו במזבח הפנימי. וצריך ביאור, מה ענין מזבח הפנימי לכאן?

עוד יש להקשות על המסופר במדרש, כי כאשר באו הסנהדרין אצל נבוכדנצר בפעם השניה, תבע מהם כי ידרשו בפניו את כל התורה, ואכן קראו

פרשה אחר פרשה ותירגמוה בעבורו, עד אשר הגיעו לפרשת נדרים, ושם מצא מקום לגבות את חובו מהם, בטענתו כי הם אלו שהתירו לצדקיהו את השבועה. והנה, הלא בוודאי ידע נבוכדנצר מראש כי רק תואנה הוא מבקש מאיתם, וידע כי את פרשת נדרים רוצה הוא לשמוע מפייהם, אם כן לשם מה הטריחם לקרוא את כל התורה חומש אחר חומש עד שהגיעו לשם? ואם תאמר, כי חשש נבוכדנצר שאם יבקש מהם מלכתחילה לתרגם בפניו את פרשת נדרים דווקא, יבינו את כוונתו הנסתרת ולא יודיעו לו את האמת, הלא עדיין יכול היה לצוותם לקרוא לפניו מתחילת חומש במדבר וכדומה, או לשאול באופן אחר על מנין מצות התורה, וכך יבואו מהר יותר לפרשת נדרים. ומדוע הוצרך לשמוע כמעט עד 'משנה תורה'?

עוד יש להעיר, כי בדברי המדרש מבואר שלאחר שהבינו חכמי הסנהדרין כי כלתה אליהם הרעה, החלו להזכיר את זכות האבות הקדושים אברהם ויעקב. ומדוע לא הזכירו גם את זכות יצחק?

גם האמור לאחר מכן שנענשו החכמים בעונש נורא מאוד, שקשרם נבוכדנצר בזנבות סוסים וגררם ביסורים נוראים מירושלים ועד לוד, צריך תלמוד, כי הלא לכאורה עשו הסנהדרין כדיון במה שהורו לצדקיהו, כי כך הוא דין התורה שיכול החכם להתיר את הנדר, ומה נחשב להם לעוון שנענשו עליו באופן נורא כזה?

היתר נדרים ושבועות שלא בפני הנוגע בדבר

והנה, מעשה זה מובא גם בגמרא **במסכת נדרים** (סה.), בקיצור ובמעט שינויים. שם דורשת הגמרא שני פסוקים, האחד אמור **ביחזקאל** (יז יא) על נבוכדנצר, "וְיָקַח מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וְיָכַרְתָּ אֹתוֹ בְּרִית וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאֵלָה וְאֵת אֵילֵי הָאֲרָץ לָקַח", והשני **בדברי הימים ב'** (לז יא), שם נאמר על צדקיהו "וְגַם בְּמֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ דָּוָד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוּ בְּאֵלָקִים". ואמרו שם בגמרא כי ראה צדקיהו את נבוכדנצר אוכל ארנבת חיה, שיש בזה אכזריות מופלגת, וביקש נבוכדנצר מאיתו כי ישבע לו שלא יגלה את הדבר כדי שלא יתפרסם, ונשבע לו.

לבסוף ביקש צדקיהו לפרסם את הדבר כדי לבזות את נבוכדנצר על מנת שימרדו הכל במלכותו, ומרוב צער נפשו היה ממעט ממלאכת שמים בעבודת ה' (ראה תוספות שם ד"ה 'אמרו לו'). ומן השמים נתגלגל הדבר כדי שעל ידי זה יגלו

דעת אבימלך בענין זה כדעת הרמב"ם (שם), שאינו מחלק בין מי שעשה לו טובה למי שלא עשה לו, וסובר שבשניהם אין להתיר אלא בפניו, מכל מקום הרי גם הרמב"ם מודה שכיון שלא היתה כאן טובת הנאה, בדיעבד חלה ההתרה, ובה לא נחלק חכם מעולם, על כן ביקש אבימלך להשיב את יצחק, כי יש לומר שלדעת הרמב"ם אם היתה טובת הנאה לא תחול ההתרה גם בדיעבד.

טעם עונשם של החכמים

עלה בדינו, כי לפי דברי ר"י תתפרש כוונת אבימלך שלא רצה שיתיר יצחק את השבועה כשם שיכל אברהם להתיר לכתחילה, ולענין דיעבד לא חשש שינהג יצחק מנהג דיעבד. ולדעת הרמב"ם שגם אברהם יכל להתיר רק בדיעבד, יתפרש כי ביקש אבימלך למנוע לגמרי את ההתרה על ידי שבועת יצחק, שלא תוכל לחול גם בדיעבד.

ומעתה נוכל להבין את טעם עונש הסנהדרין, לא מיבעיא לפי דעת הרמב"ם שלא יכלו כלל להתיר לצדקיהו את שבועתו שלא בפני נבוכדנצר, כיון שקיבל ממנו טובת הנאה, אלא אפילו לדעת ההגהות מיימוניות בשם ר"י שיכלו להתיר לו בדיעבד, מכל מקום אין ראוי לעשות כן, ולכן נענשו.

אולם גם לאחר שנתייבשה קושיה זו, עדיין עומדות עלינו כחומה כל הקושיות האחרות שנזכרו לעיל, ומצוה עלינו לפרש את כל תורף מעשה צדקיהו והעונש הגדול אשר בא עליו.

כח הדיבור

ובאמת, הרבה יש להתבונן בפרשת נדרים ולהעמיק חקור בה. בתורה הקדושה למדנו כי דיבורו של אדם יש בו כח לפעול מציאות, ואם הוציא מפיו לשון נדר או שבועה יש לזה קיום, ודבריו עושים רושם. וגם אם ירצה להתיר נדרו, לא יוכל לעשות כן בעצמו, אלא עליו לילך אצל חכם שיתירו לו. ויש להבין את שורש הדברים.

שלוש פרשיות – כנגד שלוש מצוות

כדי לפרש את הענין, נקדים ונביא את דברי הר"ק בעל ההפלאה זיע"א בספרו 'פנים יפות' (ריש פרשת מטות), ומתוכם יתפרשו הדברים ויתקלס עילאה.

בדבריו עומד רבינו על סמיכות הפרשיות, שתיים מהן בפרשת פנחס והאחת בפרשת מטות. בפרשה ראשונה, ביקש משה רבינו מאת ה' יתברך (במדבר כז טז) "פֶּקֶד ה' אֱלֹקֵי הָרוּחוֹת לְכָל בֶּשֶׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה", שיזכו בני ישראל למנהיג בעל שיעור קומה הראוי למעלה זו. ואכן הודיעו הקדוש ברוך הוא למשה כי יהושע תלמידו עתיד לצאת ולבוא לפניהם, וציווהו לסמוך ידיו עליו.

לאחר מכן באה פרשת הקרבנות, בה נצטוו ישראל על תמידין ומוספין וכל קרבנות המועדים. ואילו פרשת מטות פותחת בפרשת נדרים.

ומבאר רבינו על פי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין כ:): "וכן היה רבי יהודה אומר, שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכריז זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה". וכתב, כי שלושת המצוות הללו נרמזו בשלושת פרשיות אלו. כי משה רבינו ביקש מאת ה' איש על העדה, ואכן לב המלך הוא ליבן של ישראל, ועל ידי שיש לעם ראש ומנהיג נעשים כולם מאוחדים יחד לתכלית אחת, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. ומינויו של יהושע בן נון למנהיג ישראל, לא היה למסירת התורה בלבד, אלא מלכות ממש, שהרי משה רבינו – מלך ישראל היה, וגם יהושע נחשב כמלך, כפי שנאמר (יהושע א יח) "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמָּךְ אֶת פִּיךָ וְלֹא יִשְׁמַע

על צדקיהו, שתבעו נבוכדנצר בפני הסנהדרין על שנשאל על שבועתו שלא בפניו.

[ואף כי המקורות שהביאה הגמרא לדברי הברייתא אינם עוסקים באותו ענין ממש, שכן הברייתא מדברת במודר הנאה מחבירו, שאסור לו ליהנות ממנו, ואילו במשה וצדקיהו היתה השבועה לחבירו, מכל מקום שניהם דין אחד להם שיש להתיר רק בפני הנוגע בדבר, וכפי שפסק הרמ"א (יו"ד סי' רכ"ח ס"ט), ומקורו מדברי הטור (שם). וכן פירש הכסף משנה בדעת הרמב"ם (שבועות פ"ו ה"ז), כי מדברי הגמרא משמע ששני האופנים שוים, ואין חילוק בין נודר לחבירו למודר מחבירו. ובתוספות שם העמידו את דברי הגמרא דווקא כשנדר בפניו, שאז אין לו להתיר אלא בפניו].

התרה שלא בפניו – האם חלה בדיעבד

עתה מביא האור החיים את דברי ה'הגהות מיימוניות' בשם ר"י, שכתב כי דווקא לכתחילה יש להתיר בפני הנוגע בדבר, אולם בדיעבד חלה התרת החכם גם שלא בפניו. וראייתו מצדקיהו שאמרו עליו חז"ל (ראה סנהדרין קג.) כי צדיק גמור היה, ומכל מקום נשאל שלא בפני נבוכדנצר.

ועוד כתב ר"י שם, כי גם מה שאמרו כי לכתחילה יש להתיר בפניו, לא אמרו כן אלא במי שעשה לו טובה, כגון משה שנתן לו יתרו את ציפורת בתו

בדיני הקדשות ונדרים למדנו כי בכח הדיבור יוכל האדם לקבוע מציאות בעולם, לטוב ולמוטב, ואם כן שומה עליו לדעת כיצד יציל כח עצום זה לטוב לו כל הימים

לאשה, וכן צדקיהו שיכל נבוכדנצר לתיתו בבית האסורים כשראהו אוכל מבשר הארנבת, ועל שהצילו משם נחשב שעשה לו טובה, לכן היה לו להתיר בפניו דווקא. אולם מי שנשבע לחבירו שלא משום טובה שקיבל ממנו, מותר הדבר להתיר שבועתו שלא בפניו ואפילו לכתחילה, וכל שכן בדיעבד, שזה מועיל בכל אופן.

ומעתה כותב רבינו האור החיים הקדוש, כי זה היה חששו של אבימלך, שהרי אברהם אבינו שנשבע לו, לא קיבל הימנו שום טובה מעולם, כי לא ישב אצלו בארצו, ומה שנתן מתנות לשרה לא היה זה אלא כפיצוי על הצער שגרם לה ולכסות עינים לכל אשר איתה, ואת כל ונוכחת. ואף שהודיעו אבימלך לאברהם כי יוכל לשבת בארצו בטוב בעיניו, הרי מיאן אברהם במתנה זו ונסע מעליו לבאר שבע. ועל כן גדול היה חששו של אבימלך שיתיר אברהם את שבועתו בפני חכם, ושוב לא יוצרך לקיימה.

לעומת זאת יצחק אבינו ישב בגרר, ונהנה מטובת אבימלך, כי הצליח בכל מעשיו שם, ככתוב (בראשית כו ו) "וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֶרָר", ושם (פסוק יב) נאמר "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֹמֶר וַיִּמָּצֵא בִשְׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעִרִים וַיִּבְכְּהוּ הָ". ומשום כך רצה אבימלך מאוד שיכרות גם יצחק ברית עמו וישבע לו, כי מאחר וקיבל ממנו טובה, שוב לא יוכל להתיר את השבועה שלא בפני אבימלך.

וזוהו שאמר הכתוב 'ואבימלך הלך אליו מגרר', כי כח הליכתו אליו היה משום שישב אצלו בגרר ועשה עמו טובה, ולכן היה לשבועתו תוקף גדול יותר מאשר לשבועת אברהם.

ומוסיף רבינו, כי אפילו אם תרצה לומר כי היתה

ישראל, שהיו ראויים לעונש באותו זמן. מה עשה, נשאל על שבועתו והתירה, וסיפר את דבר המעשה.

שמע מלך בבל שמבזים אותו על דבר אכילת הארנבת, והבין כי נתפרסמה השמועה. שלח והביא לפניו את הסנהדרין ואת צדקיהו, אמר להם, "ראיתם מה שעשה צדקיהו, וכי לא נשבע לי בשם ה' שלא יגלה". הודה צדקיהו שנשבע, אך טען כי נשאל על שבועתו והתירה. שאל נבוכדנצר את חכמי הסנהדרין, האם אכן ניתן להישאל על השבועה, ואמרו לו כי אכן כן. אמר להם, "ובשבועות שבין אדם לחבירו, האם יש להתירה בפני מי שהשבועה נוגעת לו". אמרו לו, "אכן יש להתירה דווקא בפניו". אמר להם, "ומאחר ולא היה הדבר בפני, מדוע לא הוריתם לו כי שבועתו בעינה עומדת". מיד "ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון" כי משום שלא היתה להם תשובה ישבו ושתקו, אמר רבי יצחק, "ששמטו כרים מתחתיהם".

התרת נדרים 'שלא בפניו' לצורך מצוה

מן הדברים הללו עולה לכאורה כי אכן נהגו הסנהדרין שלא כשורה במה שהתירו לצדקיהו את שבועתו, שכן היה להם לעשות כן רק בפני נבוכדנצר.

אך באמת אי אפשר לומר כן, כי מה סבר צדקיהו, ומה סברו חכמי הסנהדרין במה שהתירו את שבועתו?

ובאמת על מדוכה זו ישבו רבותינו בעלי התוספות שם (ד"ה 'אמרו לו'), ופירשו כי צדקיהו היה מצטער ביותר על כך שלא יכל לגלות את השבועה, ומחמת כן היה מתבטל ממלאכת שמים, ונחשב הדבר לדבר מצוה שמותר להתיר באופן זה גם שלא בפניו. ועוד פירשו כי מצוה על החכמים לעשות רצון המלך וממילא שוב חל הדין האמור כי לדבר מצוה מתירין. ומעתה קמה קושייתנו וגם ניצבה, מדוע נענשו על כך חכמי ישראל?

מדוע הוצרך אבימלך לשבועת יצחק אחר בריתו עם אברהם?

אכן נמצא ביאור הדברים במה שכתב רבינו האור החיים הקדוש בפרשת תולדות, בפסוק (בראשית כו כו) "וַאֲבִימֶלֶךְ הִלֵּךְ אֵלָיו מִגֶּרָר", שם דן על שבועת צדקיהו ביחס לשבועת אברהם ויצחק לאבימלך. ושם נאמר, כי הלך אבימלך מגרר לבאר שבע יחד עם פיכול שר צבאו ואחוזת מרעהו, וביקש לחלות פני יצחק למען יכרות עמו ברית.

והקשה רבינו, לשם מה הוצרך הכתוב להזכיר כי יצא אבימלך מגרר, ומה בא זה ללמדנו? ועוד הקשה, לשם מה הוצרך אבימלך כלל לחזר אחר יצחק כדי לכרות עמו ברית, והרי כבר כרת ברית עם אברהם ונשבע לו (בראשית כא כג) "אִם תִּשְׁקַד לִי וּלְגִינִי וּלְנָכְדִי", ושבועה זו מחייבת את זרעו של אברהם, אם כן מדוע ביקש שישבע לו גם יצחק?

מקור דין ההתרה בפניו

על כך כותב האור החיים, כי קושיה אחת מתורצת בחברתה, ומשום שבא אבימלך 'מגרר', הוצרך לבקש מיצחק שישבע לו. וביאור הדבר על פי דברי הגמרא האמורה כאן, שם שנינו בברייתא כי "המודר הנאה מחבירו – אין מתירין לו אלא בפניו". ומקור הדבר נלמד מן הפסוק (שמות ד יט) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר לֶךְ שָׁב מִצְרָיִם כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ", ופירשה הגמרא כי כך אמר לו הקדוש ברוך הוא: "במדיו נדרת – לך והתר נדרך במדיו". כי נשבע משה ליתרו שישבע עמו, ולכן היה עליו ללכת ולהתיר שבועתו בפניו. ובדומה לזה הביאה הגמרא שם

ה' אֱלֹקֵינוּ רְאִינָם שְׂבִיטֵינוּ וְשִׁטְרֵינוּ
כָּל אִישׁ יִשְׁאָל וְגו' לְעִבְרָתָהּ ה' אֱלֹקֵינוּ
וּבְאֵלֵינוּ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ הַיּוֹם."

ויש לפרש, כי השבועה במעמד הר סיני היתה מעין בריתו של אברהם אבינו, כי אז התגלה לעין כל מה שגילה אברהם ביחידות - אמונת היחוד, ושמעו אז כל ישראל את מצוות האמונה, 'אנכי ה' אלקיך', 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני', 'לא תעשה לך פסל וכל תמונה'. השבועה שנשבע כל אדם מישראל בפרטות בעת לידתו, היא בבחינת ברית יצחק, שזהו מעין קרבן פרטי בעבודת כל אחד בפני עצמו. ואילו השבועה השלישית שהשביע משה רבינו את ישראל, שם נכנסו בערבות זה על זה לדורות עולם, וזו היא שלימות ישראל ואחדותם, כי "לא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת: כי את אשר ישנו פה עמנו עמך היום לפני ה' אלקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום" (שם פסוקים יג-יד), ושבועה זו על העתיד נאמרה וכנגד יעקב, לעסוק בתורה ובמצוות עד שיזכו לתיוקן השלם הנכסף.

ידבר משה אל ראשי המטות

כל האמור כאן, הקדמה היא לענין פרשת נדרים.

הנה כאמור, פרשת נדרים יש בה בחינת מחיית עמלק, כפי שנדרו ישראל במדבר שיעשו כן אחר כניסתם לארץ, ובזה ישימו את תיוקן השם והכסא. ודבר זה הזכיר משה לראשי המטות קודם כניסתם לארץ. משום כך נכתבה פרשה זו לקראת סופו של חומש הפקודים, לאחר שכבר נכתבו רוב ככל מצוות התורה קודם כניסת ישראל לארצם, [אלא שלאחר מכן נאמר ספר 'משנה תורה', שהוא תוכחת משה רבינו לישראל וחזרה על הרבה מצוות, אך כאן הוא סיום חלק התורה שמפי הגבורה למשה רבינו].

ונוכל לצרף לזה מה שכתב בספה"ק 'נועם אלימלך' בתחילת הפרשה, כי "הצדיק הרוצה להמשיך השפעות על ישראל צריך לחבר עמו שאר צדיקים, שעל ידי הדיבור המדבר עמו הוא משפיע לכל ישראל, והם המסייעים אותו אל הטוב ההיא להסתים פי המקטרג מעליו בזכות הרבים. מה שאין כן כשהוא לבדו צריך כח גדול ויד חזקה להשקית המקטרג לבל ישלול בו". כאשר עומד משה רבינו בפני עצמו, תמה הוא (דברים א' ב') "איכה אֲשָׁא לְבָדִי", על כן צירף אליו את ראשי המטות, בשביל ישראל, להשפיע שפע טוב עליהם.

הרי כאן רמז על כח ההנהגה הנדרש לצדיק ישראל בכניסתם לארץ ישראל, בבואם לקיים מצות מחיית עמלק, למען יהא השם שלם והכסא שלם, כי יצטרכו לזה את חיבור כוחות כל הצדיקים יחדיו.

מלחמת עמלק - באחדות צדיקי ישראל

דבר זה מצינו גם במלחמת עמלק הראשונה, בפרשת בשלח שם נאמר (שמות י"ח) "וַיָּבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִּים", ושם ציוה משה ליהושע (פסוק ט) "בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וַיָּצֵא הַלָּחֶם בְּעֶמְלֶק, מִחֹר אֲנֹכִי נָצַב עַל רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמִטָּה הָאֱלֹקִים בְּיָדִי". ואכן, עשה יהושע כדבר משה, ואילו משה רבינו עלה אל ראש הגבעה יחד עם אהרן וחור. אז נשא משה ידיו כלפי מעלה, וכאשר כבדה המלחמה, עמדו אהרן וחור ותמכו בידיו, מזה אחד ומזה אחד. הרי מבואר כי במלחמת עמלק נדרש סיוע הצדיקים זה לזה.

כח הצדיקים לצרף אותיות היורדות מן השמים

ויתרה מכך, כי הנה לימוד התורה מתקיים

ובזמן הזה נשלמה פרים שפתינו בעבודת התפילה שכנגד הקרבנות.

בכח עבודתו זו, זכה יצחק להעמיד את יעקב אבינו שהיה נקי וצח לגמרי, והוא יסוד התורה.

תפילות אבות תקנום

והנה אמרו חז"ל (ברכות כו:) כי אברהם תיקן תפילת שחרית, יצחק תיקן תפילת מנחה, ויעקב תיקן תפילת ערבית.

והקשה הר"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א בספה"ק 'קדושת לוי' (פרשת חיי שרה), מפני מה נקראה תפילת מנחה בשם זה? הן תפילת שחרית שמה מובן, כי זהו זמנה בעת שמאיר השחר, וכן תפילת ערבית זמנה לעיתותי ערב, אולם מה ביאור השם 'מנחה'?

ומפרש רבינו, כי בתפילת השחר חייב כל אדם להתפלל לבוא יתברך ולהודות לו על שהחזיר לו את נשמתו, ועשה עמו כמה וכמה טובות לעת הזאת, כי הזריח לו את השמש המאירה לארץ ולדורים עליה, ועוד כמה טובות, כפי שפורטים אנו בברכת 'אמת ויציב'. בדומה לזה גם בתפילת ערבית יש לו לאדם לעמוד ולבקש בעד נשמתו, בעת אשר עומד הוא למסור נשמתו כפיקדון לאשר יצרה, ומאמין כי נאמן הוא בעל הנשמות בפקדונו להשיבה לו כרצונו, ועל כך מתפללים 'אמת ואמונה'. אולם תפילת מנחה על מה היא באה? אינה אלא נדבה, מהשתוקקות הנפש לעמוד ולהתפלל לפני ה'. לכן נקראה 'מנחה',

בתורה הקדושה למדנו כי דיבורו של אדם יש בו כח לפעול מציאות, ואם הוציא מפיו לשון נדר או שבועה יש לזה קיום, ודבריו עושים רושם

לשון נדבה.

נמצא, כי יצחק אבינו אשר הוא סמל לעבודה ולקרבנות, תיקן דווקא את התפילה הבאה מנדבת הלב, ואינה חובה כשחרית שבתחילת היום או כערבית שבאחריתו. דווקא בתוך היום עומד אדם ומתפלל לקדוש ברוך הוא, ומודה לו כהקרבת קרבן.

עבודת יעקב אבינו - הכאת הנאולה

ולאחר שתיקן יצחק אבינו את חלק עבודתו, בא יעקב אבינו לעסוק בענין שלימות השם והכסא, שהוא התיוקן השלם אשר על ידו יבוא משיח צדקנו. והיא עבודתו המיוחדת של יעקב אבינו, בחיר האבות, אשר כל זרעו קודש לה', שבטי י-ה עדות לישראל. וכמו שאמרו חז"ל ב**פסחים** (נז.) כי יעקב אבינו אסף את בניו וביקש לגלות להם את הקץ. הוא שלקח על עצמו לפרוע את שטר חוב הגלות שנתחייב בה אברהם אבינו, ומכל זרעו אחריו רק יעקב ובניו נתחייבו בכל הגלויות, אשר על ידן תצמח הגאולה, להחזיר הכל אל הקדושה.

שלוש שבועות - כנגד שלושה אבות

זהו הטעם לכך שנכנסים ישראל בברית ושבועה עם הקדוש ברוך הוא שלוש פעמים. הפעם הראשונה - במעמד הר סיני, אשר בו באו כולם בברית יחד, ברית כללית עם ה' יתברך בזמן קבלת התורה. הפעם השנייה ברית פרטית היא לכל אחד ואחד מישראל, אשר קודם לידתו משיביעין אותו 'תהי צדיק ואל תהי רשע'. ושבועה שלישית השביע משה רבינו את ישראל, ואמר להם (דברים כט ט-י): "אַתֶּם וְנָצְבִים הַיּוֹם כָּלְכֶם לִפְנֵי

אֵת דְּבָרֵיךְ לְכָל אֲשֶׁר תִּצְוֶנּוּ יוֹמָת" (ראה סנהדרין מט.). לאחר מכן במצות הקרבנות, נרמז הציווי לבנות את בית הבחירה, שהוא מקום ההקדשה.

אמור מעתה, כי המצוה הנותרת - למחות זרע עמלק - רמוזה היא בפרשת נדרים. ופשר הדבר, יתפרש לפי המסופר בתורה בפרשת חוקת (במדבר כא-א): "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֶדְיָיִשׁ הַגִּבְעָה כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב מִמֶּנּוּ שָׁבִי: וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל נָדָר לֵה' וַיֹּאמֶר אִם נָתַן תַּתֵּן אֶת הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהִכַּרְמֹתִי אֶת עֲרִיקָם". ואמרו חז"ל (ראה **מדרש תנחומא** חוקת יח: הובא ברש"י על אתר) כי לא כנענים היו, אלא עמלקים שלבשו בגדי כנענים. ודרך המלחמה בהם היתה בכח פרשת נדרים, וידר ישראל, וכפי שפירש **הרמב"ן** שם שיקבלו עליהם ישראל בנדר כי מיד עם כניסתם לארץ יחרימו את ערי עמלק. ועל כן ציוה משה את פרשת נדרים לראשי המטות - שהם ראשי צבאות ישראל, שיקבלו עליהם ועל זרעם לקיים את דברי הנדר אשר נדרו בשעת המלחמה, למחות את זכר עמלק.

שלושת המצוות - כנגד שלושה אבות

עוד מוסיף רבינו לבאר, כי שלוש המצוות הללו הנרמזות בשלושת הפרשיות, יש בהן את בחינות האבות הקדושים. כי המלך תפקידו לאחד את העם כאמור, וכמידת אברהם אבינו, שהיא חסד אהבה ואחדות. בנין בית המקדש והקרבנות - כנגד יצחק אבינו, שמסר עצמו לקרבן לה' בעקידה. כי ענין הקרבן הוא שישים האדם עצמו כמי שהוא זה שנשחט ונשרף על גבי המזבח, ואכן יצחק מסר נפשו לה' בפועל ממש. ומחיית עמלק ענינה שלימות השם, כי אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק. וזאת פעל יעקב אבינו, 'שלימותא דאבהן', אשר קיבל על עצמו גלות כדי להשלים את התיוקן ולהביא את הגאולה השלימה.

ובעומק הענין, שלושת העניינים שציין בעל ההפלא, הם שלושת המידות העליונות - חסד גבורה ותפארת. כי הנהגת כלל ישראל במלוכה היא בגמילות חסד, הקרבת הקרבנות בגבורה, ושלימות השם והכסא בתפארת. כי עיקר מחיית עמלק נעשית בכח התורה, שהוא כוחו של יעקב אבינו.

עבודת האבות - תורה ועבודה וגמילות חסדים

זו היא עבודת כלל ישראל בשלושת יסודות הבריאה, אשר עליהם העולם עומד - תורה ועבודה וגמילות חסדים. ועל כך עמלו האבות הקדושים, כדי להנחילם לבניהם אחריהם.

כי אברהם אבינו טרח ויגע עד שמצא כי יש מנהיג לבירה, כמו שאמרו חז"ל (ב"ר לט א) על הפסוק (תהלים מה יא) "שִׁמְעִי בַת וְזָאִי וְהָיִי אֶזְנְךָ וְשִׁכַּחֵי עִמָּךְ וּבֵית אֲבִיךָ", וז"ל: "אמר רבי יצחק, משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג? הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו אני הוא בעל הבירה. כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר, תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו, אני הוא בעל העולם". כי אברהם אבינו - אב המון גוים היה, ופרסם אמונת אומן בכל העולם כולו, לעשות את כולם אגודה אחת באחדות ואהבה, ככתוב (בראשית כא לג) "וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה' א-ל-עוֹלָם".

לאחר מכן בא יצחק אבינו, ובעבודתו התמימה זיכר את נשמתו במידת הגבורה, בכור הברזל של אש קודש, עד שנעשה ראוי לקרבן בעצמו, להיות עולה תמימה. וזהו יסוד העבודה, אשר בזמן שבת המקדש קיים נעשתה בעבודת הקרבנות,

ודבר זה נרמז בלשון המדרש, אל תהי פרשת נדרים' קלה בעיניך, ולא אמרו מצות נדרים, כי פרשת נדרים וכן הדיבור הגנוז בה, אשר על ידו מנצחים ישראל את עמלק - היא שנקלה מהם, ומיד באו דברי נבוכדנצר וטפחו על פניהם, "איך העזתם להתיר את שבועת צדקיהו?!" ועל דבר זה ישבו החכמים לארץ ונדמו, ולא יכלו לענות לו כי נבהלו מפניו, ביוזם כי אין הם ראויים לתיקון השלם הרמז בפרשת נדרים, באשר נפגם כח דיבורם.

רמזי פרשת נדרים

ומעתה, מה שאמר רבי אלעזר 'אל תהי פרשת נדרים קלה בעיניך'. ודאי לא נתכוון לשלול הבנה מוטעית כביכול מצות נדרים קלה היא יותר משאר מצוות, כי זה ודאי לא עלה על דעת אדם מעולם. אלא אדרבה, ביקש להודיע עד כמה חמורה היא פרשת נדרים יותר משאר פרשיות שבתורה, כיון שבה נרמזו ענינים גבוהים ונשגבים ביותר, ובה טמן משה רבינו את הדרך לקיום מצות מחיית עמלק, אשר בזה יהיה התיקון השלם.

פטר השבועה במזבח הפנימי

ומובן מאוד לפי זה, מדוע השביע נבוכדנצר את צדקיהו במזבח הפנימי דווקא. כי מזבח הזהב אשר עליו היו מקטירים קטורת פעמיים בכל יום - סמל הוא לאחדות ישראל ושלימותם. וכמו שאמרו **בזהר הקדוש** (ח"ב ר"ט:) כי 'קטרת' מלשון 'קשר' היא, ואין לך דבר שחביב לפני הקדוש ברוך הוא כקטורת (שם דף ר"ח:). ודבר זה רמזו לו מן השמים לצדקיהו, כי אם לא יהיו ישראל מקושרים לקדוש ברוך הוא כראוי, עתידים הם לגלות מארצם. ומחמת שאכן לא היו ראויים, הצליח מעשה שטן להסית את צדקיהו ולהטרידו עד שנחלשה עבודתו, ונכשל צדקיהו בשבועתו, וסיפר למלכי האומות את מעשה הארנבת שאכל נבוכדנצר.

זכות אברהם ויעקב

ויתבאר היטב, מפני מה הזכירו הסנהדרין בשעה שהכירו בטעותם רק את זכותם של אברהם ויעקב, ולא הזכירו את זכות יצחק. שכן כאמור יסוד אחדות ישראל הוא מאברהם אבינו, שחידש את האמונה בבורא העולם, וכן יעקב אבינו עסק בקירוב הגאולה ובמחיית עמלק, לעומת יצחק אבינו שהוא סמל הקרבתו. ובשעה זו, ביקשו חכמי הסנהדרין לפעול ולתקן את החלקים החסרים והפגומים אצלם, שהם אחדות ישראל ואמונה שלימה, וכן התיקון השלם הנלמד מפרשת נדרים, ולכן הזכירו את אברהם ויעקב. אמנם את הקרבתו סברו שיש בידם בעבודת בית המקדש, ולא ידעו כי עתידים הם לאבדם בקרוב בחורבן הבית הגדול והקדוש.

חיזוק כח הדיבור בימים הנוראים

משום שבפרשת נדרים למדנו על כח הדיבור, שהוא הכח הניתן לצדיקים בלימוד התורה הקדושה, עליה נאמר (דברים יז) "וְיִדְבַּרְתָּ בָם", משום כך עומדים ישראל בערב ראש השנה ומתירים נדריהם, ובשערי יום הכיפורים אומרים 'כל נדרי', כדי להעלות על נס את כח הדיבור המיוחד לישראל, אשר אם יזכו לקדשו יוכלו להשפיע טובה לכל העולם כולו, ולהביא את התיקון השלם, אשר בזכותו נזכה לגאולה. יעזרנו ה', כי נזכה באמת לראות בקרוב בבית הגאולה השלימה בכח דיבורי התורה הקדושה במהרה בימינו אמן.

הוא, וכדי להתיר לא די בכח קל, אלא נדרש לזה כח כביר ועצום, ולא כל צדיק יוכל לעסוק בזה, אלא רק מי שראוי לקרוא עליו (שמואל ב' כג) "צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאָת אֱלֹקִים", הגדול בכחמות התורה ומרביץ תורה לעדרים, ורק הוא יוכל לעקור את הנדר ולהמתיק את הדינים בשורשם, בבחינת 'צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים'.

שורש טעות חכמי הסנהדרין בימי צדקיהו

ומאחר והתרת נדרים אינה ענין של מה בכך, נכשלו בזה חכמי הסנהדרין בדורו של צדקיהו, וסברו כי הדור זכאי כשם שצדקיהו עצמו צדיק גמור היה, ואם כן אין להם לירא מפני נבוכדנצר הרשע. אולם באמת לא כן היה, ודורו של צדקיהו רשעים היו, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין ג). ומאחר והיו רשעים בדורו של צדקיהו, לא היה להם לסנהדרין לסמוך על הנס ולהתגרות בנבוכדנצר, ומכיון שכך נענשו בעוונותינו הרבים, ולא הספיקה זכותם לבטל את הגזירה.

חומר העבירה - מאבד את כח התורה

העולה מן הדברים, כי אם אכן היו דורו של צדקיהו ראויים, לא היו הסנהדרין נהרגים במיתה משונה, על אף שהתירו את נדרו של צדקיהו. אולם דורו של חורבן בית ראשון היו בהם שלוש עבירות חמורות - עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ופגמו כנגד מידות שלוש האבות הקדושים, בחדס גבורה ותפארת. ועל כן נהרגו חכמי ישראל, ונענשו צדקיהו המלך, וגלו ישראל מעל אדמתם.

כח ההנהגה הנדרש לצדיקי ישראל בכניסתם לארץ ישראל, כבואם לקיים מצות מחיית עמלק. למען יהא השם שלם והכסא שלם, כי יצטרכו לזה את חיבור כוחות כל הצדיקים יחדיו

מבואר אם כן, כי במעשה זה שנענשו החכמים בידי נבוכדנצר על התרת שבועת צדקיהו, נרמז להם לישראל שפגמו בכח הדיבור, כי מאחר והרבו לחטוא כל כך, איבדו את זכות התורה הקדושה ושוב לא הגנה בעדם. כי באין פרשת נדרים - אין את הכח לנצח את עמלק ושאר אויבי ישראל.

זהו שאמר הנביא (ירמיה ט יא-יב): "מִי הָאִישׁ הַחֶכֶם וַיָּבֵן אֶת זֹאת וַאֲשֶׁר דָּבַר פִּי ה' אֵלָיו וַיִּגְדֶּה עַל מֶה אֶבְדָּה הָאָרֶץ נִצְתָה כַּמְדָּר מִכְּלִי עֲבָר: וַיֹּאמֶר ה' עַל עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹכְתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא שָׁמְעוּ בְקוֹלִי וְלֹא הִלְכוּ בָהּ". כי איבדו ישראל את כח התורה, וכפי שפירשו חז"ל (בבא מציעא פה:) שלא ברכו בתורה תחילה, דהיינו, שהיו עוסקים בתורה, אך לא זכו לכח הברכה שבתורה, ולא יכלו הצדיקים להשפיע ברכה לישראל על ידה.

ביטול הנזירה - רק בעסק התורה!

ומעתה יתבאר היטב, מפני מה הורה להם נבוכדנצר לסנהדרין לתרגם לו את כל התורה מתחילתה, עד שהגיעו לפרשת נדרים. כי באמת נבוכדנצר עצמו לא פעל דבר, ולא היה אלא כחומר ביד היוצר, כלי בידיו של הקדוש ברוך הוא הפועל בעולמו. ורמז להם בזה, כי לא היה להם לעסוק בפרשת נדרים קודם שעסקו בכל התורה כולה, כי רק לאחר שכל התורה נתון ביד הצדיקים - אז יכולים הם לעסוק בהתרת נדרים וביטול גזירות, אך דוה שאינו ראוי לכח הדיבור שבתורה, טובה שתיתקן מדיבורו, ועל כך נענשו.

בכח הדיבור, אשר כאמור גבוה ונעלה הוא יותר מכח המעשה. ומשום כך, כאשר באים הצדיקים להשפיע ברכה לישראל, עושים כן בדיבוריהם הקדושים ובדברי התורה הקדושה, אשר לזה הם זוכים ביגיעתם בעבודת ה' עד כדי שלימות, ויודעים לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, ולהוריד מהן ישועות נשגבות לעולם הזה, ודבריהם עושים פירות ופועלים לטובה.

והאריכו בזה רבותינו הקדושים בספרי החסידות, כי אמנם האותיות הקדושות יורדות מאת ה' מן השמים בכל עת, אולם הדבר תלוי במקבלים האם הם ראויים, ועבודת הצדיקים היא להפך את ה'נגע' ל'ענג', כדברי **רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א** (ראה בעל שם טוב על התורה פרשת נח, ובהערות מקור מים חיים שם אות קנ"ה).

לא יחל דברו

כח הדיבור הנפלא, מתברר בפרשת נדרים, שם מלמדת התורה את ישראל עד כמה יש להיזהר ולהישמר בטהרת הדיבור, כפי שפירש רש"י הקדוש בפסוק (במדבר ל) "לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲקֹב" - "לא יחלל דברו, לא יעשה דבריו חולין". כי ראשית כל צריך האדם לראות שלא יחלל ויפגום את דיבורו, ולא יבזהו בעשותו חולין.

מחיית עמלק - בכח התורה

ובאמת, עיקר מחיית עמלק נעשית בכח לימוד התורה, כמו שכתב **רבינו האור החיים הקדוש** בפרשת בשלח שם (שמות יז) כי בא עמלק מחמת שנתעצלו ישראל בתורה שנמשלה למים ולאש, ולא נתעסקו במלחמתה של תורה, ומשום כך נענשו קודם לכן בצימאון למים, ואחר כך בא עמלק למלחמה שהיא כאש. וכאשר הכיר משה בשורש הדבר, נתחכם לשלוח את יהושע בן נון למלחמה, כי הוא היה עמל בתורה בכל כחו, ככתוב (שמות לג יא) "וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון יֵצֵר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֶהָל" בעסק התורה, וביקש מאיתו כי יבחר אנשים כיוצא בו, והם שיוכלו לגבור על עמלק במלחמה, וכך היה.

עיקר התנגדות עמלק - לתורה הקדושה

כיוצא בדבר כתב **השפת אמת** (שמות, לפורים), כי עיקר התנגדות עמלק היא לתורה הקדושה, כמו שאמר המן הרשע בקטרוגו (אסתר ג ח) "וְיִתְּיָהֶם שְׁנוֹת מִכָּל עַם", ואמר 'דתייהם' לשון רבים לרמזו על התורה שבעל פה, שניתן לבני ישראל הכח לחדש טעמי תורה, כמו שמברכים אנו 'וחיי עולם נטע בתוכינו'. ומשום כך, אחר מחיית עמלק זכו ישראל לקבל את התורה, וגם בימי אחשוורוש אחר שתלו את המן ובניו זכו לקבל את התורה מאהבה (ראה שבת פח). כי כח הדיבור שבתורה גובר על קטרוג עמלק, חץ שלוח הוא להכניעו עד גמירה.

ומעתה נבין היטב, כי בפרשת נדרים נתחדש עד כמה גדול ועצום הוא כח הדיבור, וכמה חזק הוא הרושם הנעשה על ידו, עד שלא יוכל האדם להתיר נדרו בעצמו, וכח זה הוא שגובר על עמלק ומנצחו.

פרשת נדרים - רמז לביטול הנזירות

נשוב עתה אל מה שפתחנו בו, מעשה צדקיהו ונבוכדנצר. בשו"ת **'שיח יצחק'** (סימן תכ"ו) הובאה תשובה שנשלחה אל המחבר מאת הגאון המפורסם מו"ה שלום בער שטערן, ובה ביאר את מאמר חז"ל 'אל תהי פרשת נדרים קלה בעיניך', כי רמזו חז"ל בזה לגזירות שגוזר הקדוש ברוך

ספיר וההלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משועוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערנץ שליט"א
פרשת מטות מסעי

שבת קודש אכסוף נעים שבת בקדושת השבת וסגולתה

המחכים בבנין אריאל, ביום השבת קודש ישו ושמוח כמקבלי מתן נחילאל. הרי שאף אוהבי ה', המחכים בכל עת לבנין בית המקדש, עליהם לשוב ולשמוח ביום השבת.

רמזו לכן יש בדברי חכמינו שאמרו (יבמות ו.) שאין בנין בית המקדש דוחה שבת, ונלמד מהסמיכות בכתוב 'את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו' (ויקרא יט ו.). הרי שיום השבת נעלה הוא מאד, ואף יותר מהצורך לבנות בו את בית המקדש, ובודאי שאין להצטער בו על חסרונו.

פדותנו הנמינה

אמנם, יש להעיר מדברי חכמינו ז"ל שאמרו במסכת תענית (ז.) שכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאנו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה. האם ביום השבת יש להיות בבחינת 'שאנו מתאבל על ירושלים' כחילה?

לכאורה ניתן היה לתרץ ולומר, שמכיון שאנוסים אנו מלהתאבל בשבת על חורבן הבית והגלות, כיון שהדבר אסור, הרי 'אונס רחמנא פטרה' ופטורים אנו מן האבלות.

אך אם כן, מה נענה לשיטתו של רבנו הר"ן (קידושין, ריש פר' האומר), שהגדיר את דין הפטור באונס, שאף שאין טענה על האונס במה שלא עשה, מכיל מקום אינו נחשב כמי שעשה. ואם כן, אין זה נחשב כמי שהתאבלנו, וכיצד נזכה על ידי מעשינו ביום השבת לראות בנחמת ציון וירושלים?

לכך הודיעונו חכמינו באהבתם את ישראל, כי כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים. ואיזו נחלה היא זו? זו נחלת ארץ ישראל ותקונה השלם.

הרי שנתנו לנו עצה כיצד יכולים אנו לזכות ביום השבת לקרב במעשינו את גאולת ישראל, על ידי שנענג ונכבד את השבת במאכלים ובמעדנים משובחים.

וטעם הדבר, כי המכבד את השבת מוכיח במעשיו על אמונתו שהשינינה שורה בישראל, ועל כך שמחתו, ומתוך חיוק האמונה בשבת יבוא להאמין בכלל היעודים וההבטחות שהתנבאו הנביאים לישראל, וכפי שמבקשים אנו באמירת 'רצה' בברכת המזון 'והראנו ה' אלקינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשך'.

וזהו הסמיכות בתפילת ערבית בבלי שבת בין חתימת הברכה 'הפורש סוכת

המשך בעמוד ג'

בלי מצרים נחלה

הפליגו חכמינו ז"ל מאד במעלת מצות עונג שבת, ואמרו (שבת קיח.) שכל המענג את השבת, נותנים לו משמים נחלה בלי מצרים.

נחלה בלי מצרים פירושה מתנה ללא גבול ומדה. ואמרו חכמינו שבעין זה מצאנו אצל יעקב אבינו עליו השלום, שנתן לו הבורא את נחלת ארץ ישראל על כל גבולותיה, ככתוב (בראשית כח יד) 'ופרצת ימה וקדמה וצפונה וגבבה'.

להבטחת 'נחלה בלי מצרים' נתן הרב הקדוש רבי שלמה הכהן מראדומסק זי"ע ביטוי פנימי ועמוק, ופירש בספרו 'תפארת שלמה' (פר' מסעי) את הפסוק 'והתאיתם לכם לגבול קדמה' (במדבר יט ט) שפרושו הפשוט הוא מלשון פניה ונטיה, בלשון תאווה וחמדה.

מחובתו של כל יהודי ויהודי לחמוד את הארץ ולהתאווה בכל עת לבוא בגבולותיה. וחמדה זו אין פירושה רק עליה פיזית, לחונן את עפרה, אלא השתוקקות לבנינה ולשלימותה הרוחנית בגאולת ישראל.

וכעין שאמרו חכמינו ז"ל במסכת שבת (לא.) שבהגיע עתו של אדם לשוב אל צור מחצבתו ולעמוד לפני בית דין של מעלה, שואלים אותו 'ציפית לישועה?' הרי שהציפה לישועת ישראל היא מחובתו של אדם.

וכמו כן מצאנו שקבעו חכמינו במסכת סוכה (מא.) שיש לתקן תקנות שהן זכר למקדש, ונלמדו מהכתוב (יזמיה ל יז) 'כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום ה', כי נדחה קראו לך, ציון היא, דורש אין לה, מכך שהכתוב מתאונן על שדורש אין לציון, משמע שצריכה היא דרישה.

מבואר אם כן, שחובה על כל אדם לקוות ולהשתוקק לבנין בית המקדש, ולבקש בכל עת אחרי האלוה.

אמנם, כיון שהציפה לגאולה מעורבת בצער על גלות השכינה ועל גלות ישראל, אין זמנה אלא בששת ימי המעשה בהם יש לערוך תיקון חצות, להתאונן על החורבן ולבקש על המקדש שישבו בקרבו.

אך ביום שבת קודש אסור להצטער כלל, וכפי שאומרים בברכת המזון 'שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו', ואין להעלות על ראש את הגלות ויגונה. וכן אנו אומרים בזמירות שבת 'אוהבי ה'

הפטיר רבי מאיר: התקנות הללו נגד התורה הן! הייתכן? תמהו האנשים. השיבם רבי מאיר: כתוב (במדבר ל ג) 'איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור איסור על נפשו, הנודרים נדרים והאוסרים איסורים למען ה', יכולים לעשות זאת רק על נפשם, לעצמם ולא לאחרים...

אחת מהלכות היסוד של קידוש היום, היא שאין מקדשין אלא על היין (פסחים קז.). ולא על כל יין, אלא על יין הראוי להנסך על גבי המזבח (ב"ב צז.), ולא על יין שמרים או על יין מזוג, וכן יין העשוי מצימוקים - לכתחילה אין לקדש עליו.

הלכה זו, קשה עד מאד היה לקיימה במדינות אירופה הצפוניות, שבשל האקלים החורפי השורר בהן אין הענבים מצויים באדמתן.

במדינת פולין בה התגוררו רבים מאחינו בני ישראל טרום מלחמת העולם, לא היו מצויים ענבים אלא צימוקים, וגם הם היו יקרים מאוד, ומהם היו בעלי הבתים מייצרים את היין לקידוש ולהבדלה. מומחיות היתה נדרשת לדעת את שיעור הצימוקים שיש ליתן במים כדי שיהיה נקרא 'יין' ושיוכשר לשימוש על פי ההלכה.

סיפר הגאון הצדיק רבי שלום הכהן ברנדר זצ"ל, שפעם הגיע הצדיק רבי שמעון מזליחוב זי"ע, המשגיח המפורסם בשיבת חכמי לובלין, לביקור בעירו, ונכח בויכוח אודות שיעור הצימוקים שיש לתת במים כדי שיחשב כיון כשר לקידוש ולהבדלה.

דעתו של הרב מזליחוב היתה להחמיר מאוד בשיעור הצימוקים, והוא הביע את דעתו שלא לקדש על יין צימוקים שהיה מצוי.

כששמע בעל האכסניא שלו את הדברים, תמה מאוד ושאל: "הלא בהיותכם כאן אצלי קידשתם על יין כזה?"

ענה הרב מזליחוב על פי דברי הגאון רבנו חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א, שפרש את הכתוב (תהלים קא ב) 'אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי', שרק בקרב ביתי אחמיר עם כל החומרות התלויות בהרגשות הלב, אבל כאשר מתארח אני אצל אחרים אין להחמיר על חשבון אחרים.

הגיע פעם אברך אל הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל לפני חג הפסח ואמר: ביררתי באופן היסודי ביותר, שבבדיקת חמץ יש חובה לבדוק גם בין חריצי הרצפות.

האברך ביקש להשמיע את בירוור ההלכתי בפני רבי שלמה זלמן, אך הוא הגיב: אין צורך שתשמיע, הלא אתה תלמיד חכם ובוודאי ביררת היטב, אך עליך לדעת

המשך בעמוד ד'

זלזול בנדרים

על הפסוק בפרשתנו (במדבר ל ב): 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' העיר רבנו האור החיים הקדוש זיע"א, כי אמרו חכמינו ז"ל (חגיגה פ"א מ"ח) "התר נדרים פורחין באור ואין להם על מה שישמוכו", מדוע עשה כן הבורא, מה שלא עשה כן בכל התורה, שכל דבר ודבר כתוב ומבואר.

משום שלא רצה שיהיה כתוב לעין כל אדם את היתרי הנדרים והשבועות, ועל ידי כך יבואו לזלזל, לכך העלים את הדבר, ומסר את ההיתר לגדולי ישראל בלבד, שהם ידעו ויבחינו חילוקי המשפטים שבהיתר. אבל בפני כל ההמון יהיו דלתות ההיתר נעולות, שיקיימו מוצא שפתיים.

זו כונת הכתוב 'וידבר משה אל ראשי המטות' שהם גדולי ישראל, המצוה בשלמות וגם ההיתר מפורש, אבל 'לבני ישראל לאמר זה הדבר', פירוש כי לבני ישראל בכללות לא יאמר להם מהדיבור הנאמר לראשי המטות, אלא זה הדבר ולא הפורח באור שנאמר בעל פה לראשי המטות.

בשם רבי יהודאי גאון, כתב רבנו יהושע אבן שועיב בספר דרשותיו (פרשת מטות), שהוא נמנע מלהתיר שבועות ונדרים אלא לדבר מצוה, וזהו הטעם שמשך שנים רבות מאוד, למעלה ממאה שנה, לא נשנתה מסכת זו בשיבות רבותינו הגאונים בבבל, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ושבועות, והאחרונים נשאו קל וחומר בעצמן ונמנעו מלהתיר אלא לדרב מצוה.

ואילו רבנו הש"ך (י"ד סימן רג) כתב בשם שו"ת מהר"ם מינץ, שכשכא לידו להתיר נדרים ושבועות לאנשים מהמון העם שהיו פרוצים בזה, היה מטיל עליהם להתענות שני חמישי ושני, וכיוצא בזה לפי האדם ולפי הנדר, ולתת מעות לצדקה לפי רוב עשרו ונכסיו של השואל, כדי שלא יזלזלו בנדרים. וסיים הש"ך שאכן, כך נכון לעשות.

מעשה מעין זה בדורות האחרונים, כתב הגאון רבי יוחנן סג"ל וואזנר שליט"א בספרו 'חיי הלוי' (י"ד סימן ע), שארע אצל הרב הגאון רבי משה שטרן מדברצין זצ"ל, באשה שנשבעה שלא תלך לבית אביה במשך זמן ארוך, ולא רצה להתיר השבועה, אף שהיה זה מקום דחק, אלא אם תתן סכום גדול לצדקה.

אשישי ענבים

מעשה ביהודים שבאו אל הרב הקדוש רבי מאיר מפרימישלאן זיע"א ובידיהם תקנות חדשות, סייגים וחומרות, שהתקינו לבני עירם.

תפילה

פנינים וערגליות בעניני
עבודה שעלב זו תפילה

ואשים דברי כפך

כתב הרב הקדוש רבי קלונימוס קלמן מקראקא ז"ע בספרו 'מאור ושמש' (פר' מטות) שהדבור חשוב אף יותר מן המעשה. שכן, אין מעשה בעולם שיכול להחיר את הנדר, ואילו בדיבור, ניתן להחירו.

וכך דייק בעל 'המאור ושמש' בפסוק הפותח את פרשת הנדרים 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמור זה הדבר אשר צוה ה' (במדבר ל ב).

מכך שהדגיש משה בלשונו ואמר 'זה הדבר אשר צוה ה'', ללמדנו בא שבדיבור בלבד תלוי היתר הנדרים.

לכשנתבונן בדבר, יש לנו ללמוד מהתרת הנדרים את חשיבותו העצומה של הדיבור; על ידי מילים בודדות שמוציא האדם מפיו, יכול הוא לאסור על חברו הנאה ממנו או מדבר מסוים באיסור מן התורה!

אם כח כה עצום יש לו ליהודי בפיו, כמה יש לו להזהר בכל הגה שמוציא מקרבו.

ואם כי ברוב קטנות מוחו, נראה הדבור כדבר פטוט-ערך, הרי שמכאן למדנו את ערכו העצום.

מכך יכולים אנו ללמוד מוסר השכל והתעוררות רבה, כפי שכתב הרב הקדוש רבי שלמה מראדומסק זיע"א בספרו 'תפארת שלמה' (פר' ויקרא) על הפסוק הפותח את פרשת הקרבנות (ויקרא א ב) 'ובר' אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה', שממנו ניתן ללמוד שיש ביכולתו של כל יהודי בכל מצב שבו יהיה - להתקרב לבוהא יתברך.

שכן, כל יהודי, ולו הרשע ביותר, יכול לשנות בהבל פיו את מציאותה של בהמה, מבהמת חולין המותרת לכל לבהמת קדשים האסורה בהנאה, על ידי הצהרתו 'הרי זו עולה', אף שלא נעשה בה שום מעשה שהוא.

כח עצום שכזה, אינו אלא בזכות הקדושה העליונה השורה בגופו של כל יהודי.

רעיון זה נרמז גם בפסוק: 'אדם כי יקריב מכם קרבן לה' - אדם מכם הרוצה להתקרב לבוהא יתברך, 'מן ההבמה מן הבקר ומן הצאן' של הקדש שהתקדשו בהבל פיו ילמד שאם אך ירצה 'יוכל להתעלות ולהוסיף קדושה על קדושתו, ועל ידי כך 'תקריבו את קרבנכם' יוכל האדם להתקרב אל ה'.

אלו הן הנשפך

רבות הזהירו חכמינו על התפילה שתהא מסודרת ומתוקנת יפה. אל ימהר האדם להחפו בעת תפילתו ולהוציא את המילים מפיו בפזיות, אלא ידיק וישקול כל מלה ומלה, כמונה מעות במתינות וברצינות.

לעתים עלול האדם הנחפז, או זה שאינו שם לבו למה שמוציא בשפתיו, לגרום ההפך מכונתו, ולהזיק לעצמו בעקבות זאת.

הלא כך מספרים חכמינו (ילקוט שמעוני, אסתר רמז תתרו): מעשה באדם שהיה מהלך בדרך. יגע האיש ועיף מההליכה הקשה, ובלבו נשא תפילה: 'הלואי שיהיה לי חמור', סתם ולא פירש למה כונתו,

בעבור מה זקוק הוא לחמור.

תפילתו נענתה במהירות, אך אויה! לא בצורה שציפה לה...

כעבור זמן קצר נתקל באציל רומאי שאתונו המליטה עיר קטן על אם הדרך. חס הרומאי על החמור הקטן שזה עתה נולד, שלא היה ביכולתו לעשות דרך שכזו ברגליו, וצוה על האיש לשאת את חמורו בידיו.

נאנח האיש ואמר: תפילתי אמנם נשמעה, אך לא שאלתי כהוגן, כי צריך הייתי לפרש בתפילתי חמור לרכב עליו.

מכאן למדונו חכמינו שיש לפרש את התפילה יפה יפה שתהא נשמעת כתקונה.

אך חידוש גדול חידש ריש גלותא דבבל - הגאון הקדוש רבי יוסף חיים מבגדד זיע"א בעל 'בן איש חי', שכתב (עוד יוסף חי, פרשת מטות) שאכן, עלולה תפילתו של אדם להתהפך עליו שלא לטובה אם נכשל ולא הוציאה מפיו כהוגן, אך לא לגבי הכל אמורים הדברים.

כי ברצות ה' דרכי איש, אף אם יוציא מפיו תפילה שלא כהוגן, יסדר הקדוש ברוך הוא את דבריו, יתקנם ויהפכם לטובה.

ומעשה מאלף אותו שמע הגאון רבי יוסף חיים כרוך בחידוש זה:

איש יהודי היה שלא התברך בכשרונות משמים, ותורה לא ידע ללמוד. תם וישר היה, ירא אלקים וסר מרע, אולם לא ידע לקרוא אפילו מתוך הסידור, ודאי שמושג לא היה לו על פירושן של מילות התפילה. ברכוהו משמים ליהודי זה בעושר רב ובצאצאים זרע ברוך ה' - למעלה מעשרה בנים זכרים היו לו.

בכל ליל שבת היו באים כל בניו אליו, להתברך מפי האב כנהוג בתפוצות ישראל, והאב - מתגמגם היה בכל שבוע מחדש, ומחפש אחר מילות הברכה שאותן לא הכיר ולא הצליח ללמוד, ומתבייש מפני בני משפחתו, שאם כי אף הם לא תלמידי חכמים גדולים היו, ראו והכירו על פניו את מבוכתו.

כך חזר היה המעשה על עצמו בכל שבת. ירא שמים היה האיש, בכל יום היה משכים קום לבית הכנסת להתפלל, ומעולם לא החסיר מלהתייצב בזמן לתפילה, אף שלא הבין את פירוש המילות ולא ידע כלל לקרוא.

בבית הכנסת הקבוע, שם היה רגיל להתפלל שחרית, נהג להתפלל גם יהודי אחד בעל קול ערב, שהיה מתפלל בנעימה מיוחדת ובמתינות.

מתחיל היה להתפלל בקול רם מפרשת העקדה, ועד 'ברוך שאמר' - עת נגש שליח הציבור אל התיבה, היה מצלצל קולו ברחבי בית הכנסת.

בסיום כל קטע מהתפילה היה האיש מסים בנגון שונה ובהתלהבות, ובמיוחד באמירת 'איהו מקומן' - אז היה מתלהב ביותר, והיה מסים בקול רם ובאריכות יתרה: 'אלו ואלו נשרפין בבית הדשן'.

ברבות הימים נקלטו מילים אלו במוחו של מיועדנו העשיר, והוא הסיק שחמש מילים אלו הן ברכה מיוחדת ונדירה, על

כן מטעים אותה היהודי המתפלל בצורה מיוחדת.

אורו עיניו של האיש, ובכל ימות השבוע שינן את המילים הקדושות בזכרונו. בבוא השבת הקרובה מיהר לשוב לביתו בצעד מתרונו; הנה, מצא פתרון. שוב לא יתגלה בקלונו בפני צאצאיו.

הגיעו הבנים אל האב להתברך כנהוג, ולהפתעתם, תחת מסכת הגמגומים והמלמולים הרגילה, פתח האב את פיו בקול רם, ובנעימה מיוחדת הכריז: "אלו ואלו נשרפין בבית הדשן..." תוך שהוא מאריך ומסלסל בקולו.

כך הניח את ידיו על ראשי עשרת בניו וברכם בהתרוממות רוח ובהתרגשות, כשבסיום הטקס כמו נודקפה קומתו מחדש, ועמו גם תחושתם של כל בני המשפחה.

מאז חזרה הברכה המרגשת על עצמה בכל ליל שבת, עת עברו כל בניו לפניו בסך, והתברכו מפיו בברכת "אלו ואלו נשרפין בבית הדשן".

כך התנהלו הברכות טובב ובנעימים במשך תקופה ארוכה, עד שבאחת השבתות זכה האיש והזדמן לביתו אורח מובחר, תלמיד חכם חשוב שנפל בחלקו לארחו על שולחנו בסעודת ליל שבת.

כמובן, לא ויתר המארח על ברכת הבנים, והפגין את 'חכמתו' לעיני האורח החשוב, שעמד בפה פעור מתדהמה וצפה בנעשה. בבן החמישי התעשת האורח והזדעק: "מה אתה עושה? מדוע אתה מקלל את בניך לשרפם בבית הדשן?!"

חזרו פני האיש וכמעט שלא עמדה בו רוחו. שמחתו השבתה, וחרפה וכלימה כיסו את פניו לעיני כל בני משפחתו.

ויהי בלילה, ליל שבת, חלם אותו חכם חלום נורא. בחלומו שמע כרוז מן השמים האומר לו:

"דע לך, לא טוב עשית שבטלת את בעל הבית ממנהגו לברך את בניו בברכת 'אלו ואלו נשרפין בבית הדשן', מפני שאותו יהודי לפי תומו עשה כן, וחשובה מאד תמימותו בשמים. ברוב חסדו, לוקח היושב בשמים את אותיות חמש התיבות הללו ומצרפן לתיבות של ברכות.

כי אף על פי שהוא מדגל אותיות או תיבות, הקדוש ברוך הוא בחסדו משלימן ומתקן לסדר הכתוב והמקובל!"

ועל אנשים כמותו נאמר (ש"ש ב ד): 'ודגלו עלי אהבה', שעל כך דרשו חז"ל (ש"ש ד א ד): 'אמר רבי אחא, עם הארץ שקורא לאהבה איבה, כגון 'אהבה' - 'ואיבה', אמר הקדוש ברוך הוא 'ודלוגו עלי אהבה'. אמר רבי יששכר, תינוק שקורא למשה משה, לאהרן אהרן, לעפרון עפרן, אמר הקדוש ברוך הוא 'ודלוגו עלי אהבה'."

הזקן לי ממוך

וכאן המקום לספר את אחד הספורים המופלאים על אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עליו, שהזדמן במסעיו לאחד הכפרים הנדחים, והתאכסן בבית היהודי היחיד שהתגורר בעיר.

ויהי בחצות הלילה, כאשר קם הבעל שם טוב ופתח בסדר יומו הנעלה, גילה כי בעל הבית - הכפרי התם, אף הוא עורר את השחר.

נגש בעל הבית לתיבת עץ שנצבה בפנית החדר, הוציא ממנה סידור ישן וגדול, והחל לקרוא את מילות התפילה בקול רם ובמתינות. פתח בברכות השחר והמשיך

באמירת הקרבנות, עד שהגיע לתפילת שמונה עשרה, כשכל העת מתפלל הוא בנעימה מיוחדת ועריבה.

תחילה התפעל הבעל שם טוב מאוד מתפילתו הנלהבת של הכפרי הפשוט, אך אז אראה אותו מגיע לתפילת 'עלינו לשבח' ואינו סוגר את הסידור.

הוא ממשיך לקרוא עוד ועוד, ואומר את סדר ברית המילה, את פדיון הבן, ולאחר מכן את תפילות מנחה וערבית, קריאת שמע שעל המטה, ואינו עוצר גם בתפילות השבת.

השחר האיר לפני כמה שעות, שעת הצהריים קרבה, והכפרי טרם סיים עם הסדור.

סוף סוף הגיע בתפילתו ל'ויתן לך' שבמוצאי שבת, ואם חשב הבעל שם טוב שכעת סוף סוף יפנה לעסקיו, שומע הוא את הכפרי קורא את ההלל ואת תפילות ראש חודש ושלוש רגלים בנעימתו, מסתלסל ב'ובכן תן פחדך' של תפילת ראש השנה, ולאחר מכן ממשיך עד להקפות של שמחת תורה וסדר בדיקת חמץ.

כך חלפו כמה שעות, ורק משהחלה השמש לנטות מערבה, הגיע הכפרי ל'אגרת הרמב"ן' וסגר את הסידור בנשיקה אזהבת...

פנה הבעל שם טוב הקדוש לבעל הבית ושאלו: "אמור נא לי, האם כך מתפלל אתה בכל יום?"

"אכן", ענה הכפרי. תמה הבעל שם טוב הקדוש ואמר לו: "האם לא ידעת את חומרת עוון הוצאת שם שמים לבטלה?"

והאם לא למדוך שכלל יום ישנה תפילה אחרת?!"

נאנח הכפרי ואמר: "ומה יכולתי לעשות?!"

בגיל צעיר מאד התייתמתי מאבי, ואמי שגידלה אותי לא ידעה אף קרוא וכתוב... בעמל רב מצאה יהודים טובים שיסכימו ללמדני את האותיות, ולאחר שלמדתי לקרוא, נתנה לי את הסדור ואמרה: 'בני יקירי, קח את הסידור שאביך עליו השלום התפלל בו מדי יום, ותתפלל בו'.

מאז קם אני מדי לילה בחצות, ומתפלל את כל מה שכתוב בסידור. יותר מזה איני יודע...

האם כל התפילות שהתפללתי מדי יום במשך שעות רבות עברה היו? שאל הכפרי המבוהל.

מיהר הבעל שם טוב להרגיעו: "אל דאגה, נסדר כעת יחד את סדר התפילה, וכך תדע מדי יום מה עליך להתפלל.

והאל נא בטובך והבא כמה גבעולי קש מבחוץ, ובעזרתם אלמד אותך את הסדר".

נטל הבעל שם טוב את הגבעולים והכניסם בין דפי הסידור. גבעול אחד לאחר תפילות יום חול, גבעול נוסף בתפילות השבת, וגבעול אחר בתפילת ראש חודש. כך הפריד בין התפילות השונות בסידור. משסיים ללמוד את הסדר, נפרד ממנו לשלום ויצא לדרכו.

חלפו כמה שעות, הלילה ירד, ושעת חצות הגיעה.

הכפרי התעורר משנתו כמנהגו מדי לילה, וקם אל הסידור בהתרגשות. כעת ידע איזו תפילה עליו לומר.

פתח את הסידור העבה, שבין דפיו תחובים הגבעולים, וצעד לפינתו, אך אויה, רוח נשבה מבعد לחלו, וגבעולי

הקש התעופפו ברחבי החדר...

נחרד הכפרי: מה יעשה כעת? הן אינו יודע להתפלל ללא הגבעולים!

לשוב על מנהגו הישן ירא היה. הן הזהיר האורח שעון חמור הוא...

במחירות יצא אל החצר, רתם את חמורו ודבר אל חשכת הלילה המתבהר והולך.

כך רכב לו במשעולי היער, מחפש את עקבותיו של האורח.

השחר עלה זה מכבר, ולא הרחק משם יצא גם הבעל שם טוב הקדוש להמשיך בדרכו לאחר עצירת הלילה בפונדק סמוך, הן הזהירו חכמינו (פסחים ב.): "לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב".

סמוך לגדות הנהר הבחין הכפרי ממרחק בהלך שציציותיו מתנפנפות ברוח. 'בודאי זהו הרבי שהתאכסן בביתי אמש', חשב, ודבר את חמורו בעקבות האיש.

"רבי, עצור!" קרא מרחוק.

אך קריאתו לא הגיעה לאזניו של הבעל שם טוב הקדוש הצועד כשהוא שקוע בשרעפי קודש.

עצר הבעל שם טוב הקדוש על גדת הנהר הגועש, ומכיון שלא ראה בעיניו גשר בסמיכות מקום, נטל את מטפחתו, פרש אותה על פני המים, ו... התיישב עליה, משל היתה רפסודה רחבה או מעבורת נהר.

כך, ראה הכפרי לנגד עיניו את סכיוו האחרון לתפילה מתוקנת נמוג והולך לעברו השני של הנהר...

"רבי, אנא!!! עצור!" זעק בשארית כוחותיו.

אך שאון מי הנהר הזורמים במרוצה מנע מקולו להגיע לאזניו של הבעל שם טוב, שהגיע לשפת הנהר הנגדית, עלה אל היבשה, וקיפל את המטפחת הפלאית לצרורו.

לא חשב הכפרי פעמיים. הוציא מתרמילו מטפחת, פרשה על פני המים, התיישב עליה בניחותא וטש בנהר, ו... סוף סוף הריבך את הרבי.

פליאתו של הבעל שם טוב על הופעתו של הכפרי מאחוריו, התעצמה פי שבעים ושבעה כאשר שאל את האיש כיצד הגיע הנה, ושמע את תשובתו.

"אם בכוחך לחצות את הנהר באמצעות המטפחת, הרי במדרגה גבוהה הנך, וכנראה זו הסיבה שהתעופפו גבעולי הקש מהסידור.

תפילותך התמימות מקובלות היו מאד בשמים, וגרמו לנחת רוח עצומה. המשך נא להתפלל כמנהגך מאז..."

מעשה זה היו מספרים זקני חסידי ברסלב, ומוסיפים, שהרב הקדוש רבי נחמן מברסלב זיע"א, שהיה נכדו של הבעל שם טוב, אומר היה: "מקנא אני ב'יוסל סידור'..."

יוסל זה יהודי תם וישר היה, שהיה מתפלל מדי יום את הסידור מתחלתו ועד סופו כאותו כפרי שפגש הבעל שם טוב.

אז ימלא שדוקי פיט

ומעשה אחר מסופר, על הצדיקים הקדושים רבי מנחם מנדל מרימנוב, הרב הקדוש רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא, ורבי נפתלי מרופשיץ וזכותם יגן עלינו, שישבו יחד, ולפתע עבר שחוק גדול ביניהם ונהרה נשפכה על פניהם.

ראה משרתו הקדוש של הצדיק מרימנוב, הוא הרב הקדוש רבי צבי הירש מרימנוב זיע"א, את שחוקם של הצדיקים, ושאל: "לשחוק מה זה עושה?"

אמרו לו הצדיקים: "גזירה קשה נגזרה

בשנה זו על נשי ישראל רחמנא לצלן, והיתה מגפה גדולה בעם.

בערב יום הכפורים, עמד אחד היהודים הפשוטים בתפילת המנחה, וכאשר הגיע בתפילתו לברכת 'ברך עלינו', טעה ואמר 'ברך נשותינו' במקום 'וברך שנתינו', וחתם 'מברך הנשים' תחת 'מברך השנים'...

למשמע תפילתו נעשה שחוק גדול בפמליא של מעלה, והגזרה נתבטלה.

ושוב מעשה עם הבעל שם טוב הקדוש זיע"א, באחת השנים שהיתה עצירת גשמים, וסיפר הבעל שם טוב לתלמידיו על יהודי אחד פשוט שבכוונתו העצומה בקריאת שמע פעל את הישועה וירדו גשמים.

הלכו תלמידיו הבעל שם טוב ושאלו את היהודי מה היתה כונתו העמוקה בקריאת שמע.

וכך ענה:

"לא תלמיד חכם גדול אני, אולם מעט גמרא שומע אני בשיעור שבין תפילת המנחה לערבית יחד עם העין יעקב, במסכת שבת (מח). למדנו שסחיטה בלשון הגמרא 'צצירה' היא. בקראי אחרי השיעור קריאת שמע, הבנתי לראשונה את המילים 'ועצר את השמים', וכך כונתי: 'ועצר את השמים' - אנא ממך רבונו של עולם, עצור נא את השמים וסחט אותם, עד שיצא מהם כל הגשם, וירד ארצה..."

בן המתחמא לפי אביו

לאור סיפורי קודש אלו, עלינו לדעת ולהבין: אימתי זוכה האדם שהבורא יתן את מילות התפילה שיצאו מפיו אף שלא כהוגן?

על כך דורש ה'בן איש חי' את דברי הכתוב (במדבר א' 1) 'לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה': 'לא יחל דברו' - מי שאינו מחלל את דיבורו, השומר את דבורו ומחשיבו, אזי 'ככל היוצא מפיו יעשה' - וזכה הוא שהקדוש ברוך הוא אף הוא מייקר את דיבורו ו'יעשה' - מתקן את דבוריו אף אם נאמרו שלא כהוגן.

והיה הבעל שם טוב הקדוש זיע"א נותן משל לתניוק המגמגם מאוד בדיבורו, שאביו אוהבו ואינו מדקדק אחר דיבורו.

וכך אמר: אדם שהוא קורא בתורה, ורואה את האורות של אותיות התורה - אף על פי שאינו מבין הטעמים כראוי, כיון שהוא קורא באהבה גדולה ובהתלהבות, אין השם יתברך מדקדק עמו אף שאין אומרים כראוי.

משל לתניוק, שאביו אוהבו מאד, ומבקש דבר מאביו, אף על פי שהוא מגמגם ואינו אומר כראוי - נהנה אביו מאוד.

וכך דרשו רבותינו ז"ל: 'ודגלו עלי אהבה', אל תקרי 'ודגלו' אלא 'ולגלוגו עלי אהבה'.

(ליקוטי יקרים דף א)

אף אנו, גם אם נדמה לנו שיודעים אנו להתפלל, ואין אנו כאותם כפריים נבערים שלא ידעו אפלו להגות כראוי את מילות התפילה - לאמיתו של דבר גם אנו כאילים לא יפתח פיו נחשבים, מפני שאין אתנו יודע עד מה, על מה להתפלל, כיצד לבקש, ואין אדם היודע מה טוב וראוי לו ולמה הוא זקוק, ולכן אין תפילתנו הגונה ומכוונת כראוי.

על כרחנו נזקקים אנו לבחינה זו של 'ודלוגו עלי אהבה'. כשם שמסדר הקדוש ברוך הוא את תפילתם של אלו שאינם יודעים להתפלל כלל ומתקנה, כך מסדר הוא ומישר את תפילותינו על תיקונן וכוונתן הרצויה, עד שעולות הן לרצון לפניו ופועלות את פעולתן כראוי וכנכון.

שבת קודש המשך מעמוד א'

שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים' לפסוקי 'ושמרו בני ישראל את השבת'. כי בזכות שמירת השבת כראוי, מתוך זהירות לענגה ולכבדה, נזכה לנחלה בלי מצרים ולפרסות סוכת שלום עלינו בנחמת ירושלים.

לזו עלי בני זערת מעדני

ובאמת, אין חיזוק באמונה גדול יותר מן ההכנות למצות עונג שבת, שהרי אמרו חכמינו ז"ל במסכת ביצה (טו). שכל מונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים.

ועוד אמרו חכמים (שם טו): אודות הוצאות יום השבת, שאומר הקדוש ברוך הוא לישראל: 'בני, לזו עלי וקדשו קדשת היום, והאמננו בי ואני פורע'.

כאשר אדם טורח לכבוד השבת ומוציא הוצאות רבות לכבודה, יכול הוא להאמין בו ולבטוח בה' בלא שום חשבונות, וזו האמונה הגדולה ביותר, לדעת שאין השתדלות האדם פועלת מאומה, ורק הבורא יתברך שמו הוא הגורם את צרכיו ואת פרנסתו של אדם.

לעומת זאת, במסכת פסחים (ק"ב) אנו רואים שרבי עקיבא צוה את בנו רבי יהושע שבעה דברים, ואחד מהם: "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות", והעמידו בגמרא (שבת ק"ח). את דבריו במי שיש לו משלו כדי אכילת שתי סעודות בשבת, שכדאי שלא יטול מקופת הצדקה, רק יאכל בשבת שתי סעודות בלבד כביום חול, ולא יצטרך לבריות.

כיצד יתיישבו שני המאמרים הללו יחדיו?

יש שהסבירו (הגהות אשרי" בצה" פ"ב, ה"ב) והגרי"א, הובא בשיעור הציון ס' (רמב) שדברי רבי עקיבא אמורים רק במי שאין ביכלתו ללוות, כגון שאין לו משכון ליתן לידי המלוה להבטיח פרעונו, ובלי משכון אינו יכול להשיג הלואה. אך מי שיש ביכלתו, ודאי מחויב ללוות כדי לענג את השבת.

שאלה זו השמיע אחד מלמדי העיירה טומשוב שבפולין באזני הרב, הגאון החסיד רבי יעקב אהרן יאנובסקי זצ"ל, תלמידו של המגיד מקוזניץ זיע"א, שהסתופף גם בצילם של רועי החסידות בפולין, היהודי הקדוש מפשיסחא ותלמידו הרב הקדוש רבי בונם מפשיסחא, והרב הקדוש רבי יחזקאל מקומ'ר, וזכותם יגן עלינו.

ובספרו 'בית יעקב' (בראשית, ד"ה ושאל לי) כתב רבי יעקב אהרן שמשמים סייעו בעדו להשיב לשואל כהוגן. וכך השיב לו: הלא במסכת הוריות (:) ביאר האמורא הקדוש רבה בר בר חנה בשם רבו רבי יוחנן את הכתוב (הושע י') 'כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם' על פי משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם: אחד אכלו לשום מצוה, ואחד אכלו לשום אכילה גסה.

על זה שאכלו לשום מצוה נאמר 'צדיקים ילכו בהם', ועל זה שאכלו לשום אכילה גסה נאמר 'פושעים יכשלו בהם'.

"וזהו התשובה גם כאן", אמר רבי יעקב אהרן. "הלווה לשם שמים, יזכה להבטחה האמורה 'לזו עלי ואני פורע', ואילו החפץ לענג את עצמו ולא את השבת, מוטב שיעשה שבתו חול ואל יצטרך לבריות.

דבר זה רמזו בלשונם של חכמינו שאמרו

'עשה שבתך חול'; אם העונג הוא לא לשם שמים אלא לצרכך, אזי מוטב שתעשנה חול ואל תצטרך לבריות, אך המכוון לשם שמים וקורא לשבת עונג, ילוה והקדוש ברוך הוא יפרע לו'.

"אך הבטחה מיוחדת של לאלו הצדיקים העוסקים בכל ימות השבוע בתורה ובעבודת הבורא", הוסיף רבי יעקב אהרן את האימרה הנפלאה ששמע מרבו, המגיד רבי ישראל מקוזניץ זיע"א:

"עליהם כיוונו חכמינו באמרו 'עשה שבתך חול', אלו שימות החול בעבורם הם כיום השבת, בו עוסקים כולם בעבודת הבורא בלבד, שמורה להם ההבטחה 'אל תצטרך לבריות', ומובטח להם שימציא להם הקדוש ברוך הוא את פרנסתם ברוח, ולא יצטרכו לבריות.

וכשם שאמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ג מ"ה) 'כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ'."

קדאת לשבת ענג

ישוב נוסף לסתירה שבין שני המאמרים, יש למצוא על פי דברי אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זיע"א (כתר שם טוב, ח"ב) שהסביר את הטעם שתקנו אנשי כנסת הגדולה בנוסח התפילה בשבת 'עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך', בעוד שדרכו של עולם היא שהתענוג קודם לשיביעה, מפני שכאשר האדם שבע שוב אין הוא יכול לאכול עוד. מדוע הקדימו את השיביעה לתענוג?

אמר הבעל שם טוב, שאכן בענייני עולם הזה, כך הוא. אולם בלימוד התורה ובעבודת ה' ההפך הוא הנכון.

אדם פשוט שירש לפרש הלכה קשה ועמוקה, יקשה עליו הדבר ויכבד מאד, אך תלמיד חכם, תענוג עלאי הוא לו, וזה כל מאויו.

קדושת השבת היא תענוג רוחני עלאי, ועל כן רק לאחר השיביעה ממנה ניתן לחוש את העונג.

באופן זה פירש הקדוש רבנו משה אלשיך (שמות לו ז') את הפסוק (ישעיה נח א') 'וקראת לשבת ענג', שהעונג הוא מעצם קדושת השבת, ולא מהאכילה והשתיה הגשמית, על כן אמרו חכמינו ז"ל "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות", מפני שעיקר עונג השבת הוא בתורה ובתפלה.

באופן זה פירש גם הגאון הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב זיע"א בספרו 'בני יששכר' (מאמרי השבחות מאמר ז') את הכתוב 'וקראת לשבת עונג', שרצה הבורא שקדושת השבת תהיה התענוג הגדול ביותר, ועל כן חידש זמנים ועתים שונים אלו מאלו במשך השבת, מכיון שהלא תענוג תמידי אינו תענוג, כיודע, אלא אם כן הוא מתחדש כל היום.

לכן תקנו אנשי כנסת הגדולה לכל תפילה מתפילות השבת נוסח מיוחד ושונה, שלא ככל החגים והמועדים ששבע הברכות שבתפילת העמידה וזוהו הן בערבית, בשחרית ובמנחה.

כעת טובן הסתירה בין שני המאמרים. אמנם התירו חכמינו ללוות לכבוד השבת, אולם אלו הזוכים לתענוג רוחני, אין הם זקוקים לכך, שכן הם חשים את עונג השבת גם ללא התענוג הגשמי.

אמנם, לא יעזוב הבורא את חסידיו, ומובטח להם לצדיקים שלא יצטרכו לבריות, כדברי המגיד מקוזניץ שהובאו

שבדיקה בין החריצים קשורה בטירחת מרובה, וההלכה קובעת שכאשר ישנה טרחה מרובה בבדיקה אין סומכים על אשה, ואתה בעצמך תיאלץ לבדוק בין הסדקים.

ואם כן, הואיל ואתה תלמיד חכם תצטרך למצוא את הדרך הממוצעת בין חובת הבדיקה שתאריך זמן רב ובין ביטול התורה שלך.

האברך חזר לאחר כמה ימים ואמר: בבירור נוסף שביררתי הגעתי למסקנה שלפי ההלכה אין חוב לבדוק בין חריצי הרצפות. שוב ביקש האברך להשמיע את הביור בפני רבי שלמה זלמן, כדי להוודע אם בירר היטב. הפעם הקשיב לו לבירור ההלכה כי רצה להניח את דעתו של אותו אברך שיהיה סמוך ובטוח שאכן אין חוב לבדוק בין חריצי הרצפות.

וכתב בשו"ת 'משנה הלכות' (חלק יב סימן שפח): וכבר ראיתי כמה שמחמירין על עצמן בחומרות יתירות ומוציאין הוצאות גדולות על החומרות, ולפעמים לא ימצא לו על כל אלו וישארו בני ביתו ובניו בלי לאכול ח"ו וצער אדינוקא.

וכעין ששאלו לי, פעם בא אלי אברך אחד בעל משפחה של תשעה ילדים בלי עין הרע, ואשתו והוא, ואמר שהוא מחמיר על חומרת חדר, האמנם היות כי עכשיו אין לו לחם זה כבר כמה ימים והילדים בוכים ואין להם מאכל.

והשבתי לו שיוכל להחמיר על עצמו בחומרות, אבל איך לא יחוס על הילדים לצערם בלי מאכל ח"ו!?

וכך כתב רבינו המהר"ל מפראג זיע"א בהקדמתו לספר 'דרך חיים': "וזהו עיקר החסידות כאשר זולתו לא ימצא הזיק ממנו, שאם אין מקיים דבר זה וגורם לזולתו הזיק, אין ראוי שיהיה נקרא חסיד ולכן בדעי למהוי חסידא לקיים מילי דנויקין, ולא אמר שיעגול חסידים ויתן צדקה שודאי ראוי לעשות הטוב לזולתו, ואין זה מורה על חסידות יתירה, אבל כאשר נוהר במילי דנויקין אף אם אין עושה בידים כלל רק שנוהר שלא יגיע הזיק ורק לזולתו בגרמתו על ידי שלא נוהר בהיקע וזה חסיד גמור".

ככל היוצא מפיו יעשה

בוקר אחד הגיע בחור צעיר לבית רבינו הבבא סאלי זיע"א. לבני הבית, הסביר במבוכה גלויה, כי מצוי הוא בבעיה ובעצת הוריו בא לקבל את ברכת הצדיק.

הבעיה, כך ביקש למסור לרב, כי אינו תאב לאכול כלל. די לו בפרוסה אחת של לחם לכל היום. תאבוננו הוסר ממנו. ומאחר ואינו אוכל היה הוא מאבד ממשקלו והוריו החלו דוברים וחוששים לשלומ.

הבבא סאלי שמע את דברי המשמש והחל צוחק ואומר: וחוששני, שאם אברכהו יתחיל לאכול ללא הפסק. הנוכחים צחקו עמו למשמע דבריו. אולם הבחור כמוכן ביקש את ברכתו. בירכו הצדיק והבטיחו כי תיכף משיגיע לביתו יזוכה לראות כי כבר מבקש הוא לאכול.

לאחר ימים אחדים הגיע אותו בחור

בדחיפות לביתו של הבבא סאלי. ברכתו של רבינו לא התקיימה? שאלו המשמש שהתפלא לראותו כה מהר. לא, השיב הנער מבויש, אדרבה ברכתו התקיימה במלואה. אתה זוכר, אמר הנער, כי הרב צחק ואמר כי הוא חושש שלא אחזל מלאכול, והנה כך בדיוק אירע, הוסיף, אני לא חדל מלאכול!

בבוקר, המשך הנער לספר, אני אוכל ארוחת בוקר בישיבה, לאחר כמה שעות אני טועם מעט בבית אחותי. בצהריים שוב אני אוכל ארוחת צהריים בישיבה ולאחר מכן גם בבית אחותי. וכך שוב בשעות הערב שתי ארוחות.

אם כן, מה מבקש הנך עתה? שאלו המשמש. והנער השיב: או שיברכני הצדיק שאנהג ככל האנשים בדרך האמצעית, ואם לא, אבקש שישבי אותי למצבי הקודם, כבר עדיף שאהיה חסר תיאבון מאשר אהיה זללן.

נכנס המשמש אל הבבא סאלי וסיפר לו את דברי הנער, וכששמע זאת שוב החל צוחק בלי הפסק. לאחר מכן שאל את משמשו: מה רוצה הנער, שישבו להיות כשהיה או שיהיה ככל האדם? ככל האדם! מיהר הנער לענות בחרדה. השיבו בבת צחוק, כי הוא מבטיחו כי מעתה ינהג ככל האדם וכך הווה.

מעשה בטוח עשיר שנכתב בפיליפס ובא במצוקתו להרב הקדוש הישימה ישראל' מאלכסנדר זיע"א שיושיענו למרות תחינותיו הרבות, סרב הרבי להבטיחו מאומה, ורק ברכו שה' יעזרנו. הטוחן הבין מדברי הרבי שצרתו קרובה והרבה להתחנן לפני הרבי שיבטיחו ישועה, אך תחנוניו לא הועילו.

שבור ורצוף יצא הטוחן מחדר הרבי ותנינה את צרתו לפני יושבי בית המדרש. נענה אחד מהם ואמר: הנה שם בפניה יושב אחיו של הרבי הרב הצדיק רבי בצלאל יאיר, גש אליו, תן לו נדבה הגונה ואל תרפה ממנו עד שיבטיח לך שתושע. הפציר הטוחן העשיר בצדיק שיבטיח לו שיצא זכאי בדינו. לא יכול היה אחיו של הרבי לעמוד מול תחנוניו והבטיח לו כאשר ביקש.

לא יצאה שעה קלה והקול נשמע בבית הרבי כי אחיו הבטיח לטוחן שיצא זכאי במשפטו. נקרא רבי בצלאל יאיר אל הקדוש פנימה ונשאל מנין לו הכוח להבטיח הבטחות. ענה רבי בצלאל יאיר בפיק ברכים:

אבא [הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר] זצ"ל אמר, כי מי ששומר את פיו הקב"ה מקיים את דברו ככתוב (במדבר לג) 'לא יחל דבריו ככל היוצא מפיו יעשה', אם אדם לא יעשה את דבריו חולין, הקב"ה יקיים את מוצא פיו.

הכה הישימה ישראל באצבע צרדה לאות כי מצאה התשובה חן בעיניו ופטר את אחיו לשלום. הטוחן יצא זכאי במשפט והפך מני אז לחסידו המושבע של רבי בצלאל יאיר.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה

כשעקר רבי בצלאל יאיר את דירתו ללוד' קנה לו הטוחן את הבית שבו דר עד אחרית ימיו ושם גם יסד את בית מדרשו... כל מעיניו היו רק בעבודת ה' וביראתו. מעולם לא נראה שחוק על פניו ולא שח שיחה בטלה. בהיותו פעם בעיר קאליש נכנסו אליו חשובי חסידי אלכסנדר להקביל את פניו, ישבו זמן ארוך ליד השולחן וחכו למוצא פיו אך הוא ישב ושתק, פתח אחד הנאספים בשיחה אך דבריו לא הוטבו בעיניו. התנצל החסיד ואמר שכל כוונתו היתה רק לפתוח בשיחה, ענה לו רבי בצלאל יאיר: וכי מוכרחים לדבר?

ומקור הדברים הוא בספרי החסידות הקדמוניים, וכמו שכתב בספר 'נועם אלימלך': לביאור הכתוב 'לא יחל דבריו', פירש רש"י ז"ל לא יעשה דבריו חולין, יש לומר הפירוש לפי דרכנו שהצדיק הזה צריך לראות שלא יחל דבריו חולין כלל וכלל כי אם קדושה ודביקות, אבל אחרים מוחלים לו, רצה לומר אבל אחרים הבאים אליו בדבר הצטרפותם לפעול להם דברי גשמיות הוא מוכרח לדבר עמהם בדברי חולין הגשמיים האלו לפעול להם כל צרכם, 'ככל היוצא מפיו יעשה', פירוש, ככל אשר יצא מפי הצדיק כן יעשה ה' אלקים כמו שאמרו (מ"ק טז): הצדיק גוזר והקב"ה מקיים.

וכן בספר 'קדושת לוי': מי שאינו עושה דבריו חולין, עושה תקונים בכל היוצא מפיו, ויגזור אומר ויקם לו, צדיק מושל ביראת אלהים, על ידי שמירת ברית הלשון. וזהו 'מטות', שיוכל להטות מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדין לרחמים.

המעוה של התשובה

על הפסוק (במדבר לא כג): 'כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים', פירש הגאון הקדוש האביר יעקב' זיע"א שיש בו רמז על הדמעות של תשובה וטהרה שהם תיקון לעוונות. ואלו דבריו בספרו 'פתוחי חותם': כיון שאמר שהתורה מטהרת את האדם, בא לומר, תינה בעל תורה יש לו תקן בתורה, ומי שאינו בעל תורה במה תהיה טהרתו. גילתה לנו התורה, דטהרתו היא שיוסיף עם התשובה מי דמעות בריבוי כביה מדי זכרו עוונותיו. וזהו שכתוב 'וכל אשר לא יבא באש' דהיינו שאינו בעל תורה והוא שב בתשובה, אבל גם הוא רוצה שימחלו לו עוונותיו כראוי והיה כלא היו, זהו תקונו שירבה דמעות כמים, כמו שכתוב (איכה א טז) 'עני ירדה מים' וזהו שכתוב 'תעבירו במים' הם מי דמעות ברבוי כמים.

פעם בא הרב הקדוש רבי דובער מליובאוויטש זיע"א, האדמו"ר האמצעי, אל אביו הרב הקדוש בעל התניא זיע"א כשהוא נבהל ונפחד, מלא עגמות נפש, ופרץ בבכי כי חלום מזור מעיק על לבו. כידוע היה הרבי האמצעי חלוש בגופו, ולשם חיזוק בריאותו היה אביו אומר לפניו דברי חסידות ביחוד, כי החסידות היתה מחיה אותו.

ובחלומ: הנה נהר רחב ידיים לפניו, מי נהר זכים וצלולים, נובעים ומתפשטים

במהירות ובחיות, אבל בלי כל גלים. הנהר מתפשט למרחקים, מתפרד לראשים שונים, מתחלק לזרועות, אבל המים שוטפים להם כמקדם בחיות, אבל בלי כל רעש.

עודנו מביט ומסתכל מסביב, והנה שני אנשים ניגשו אל הנהר, האחד גבוה מהשני ושניהם לבושים בגדים ארוכים. לגבוה היתה רגל אחת עבה מהשניה. במרחק מסוים מהם עמדו אנשים נוספים אשר מראה פניהם היה מטושטש.

לאחר מכן ניגש אליהם בעל התניא. והנה דף מתוח על הנהר. והנמוך במבנה הגוף אמר לגבוה ממנו במבנה הגוף: לך על הדף. התחיל הלו לעבור את הנהר על הדף המתוח, והדף שוקע והמים מתרוממים ומתנשאים עד ששוטפים חלק מגופו. עלה הדף וירדו המים. עלו המים וירד הדף, וחזור חלילה. כך נמשך הדבר משך זמן, עד שהנמוך אמר לגבוה: רד. וירד. שני האנשים שעמדו מרחוק ניגשו פעמים אחדות אל הנהר, והתרחקו שוב. ציור פניהם היה מטושטש כל הזמן. לאחר מכן נעלמו ולא נראו עוד.

שני האנשים, הנמוך והגבוה, יחד עם הרב בעל התניא עזבו את המקום. הנמוך הלך באמצע, לשמאלו האדם הגבוה, ולימינו הרב בעל התניא. וכך הם הלכו חבוקים ודבוקים יחד.

הלכו והלכו עד שהגיעו לנהר רחב השטף במהירות רבה. גוונים מגוונים שונים למים, ומכים הם גלים כגלי הים, עולים ויורדים. הנהר נמשך לאורך רב, וכשמביטים מרחוק רואים והנה פה ושם גל מתרומם ונופל, מתרומם ונופל. ובתוך כך מתרוממים גלים רבים בכוח חזק מעלה מעלה ונופלים ומתפשטים על פני השדה. וברגע הראשון נעשה מהם יאור קטן, אבל מיד נעלם ונבלע באדמה, והאדמה הולידה והצמיחה עצי פרי.

תוך כדי כך שמע קול הנמוך באמרו לגבוה בקול נגיד ומצוה, ובהראותו בידו על הרב בעל התניא: כן, לך נא על הדף הזה. ואכן הלך הרבי ישר על פני הדף, עד שהגיע לקצהו. ויבקש להעתיק את הדף ממקומו וללכת הלאה, אלא שהאדם הנמוך רמז לו כי ישוב, באמרו: בכוח גלי מים אלה אפשר ללכת גם בתוך גלי אש. וייקץ.

כששמע אביו הקדוש הרב את כל דברי החלום כאמור, אמר לבנו הרבי האמצעי: לך להתפלל, ואחרי התפילה תיכנס אלי. דרכו של הרבי האמצעי היתה להתפלל בשמחה ובשקט פנימי שיש בו עונג, ברם הפעם התפלל במרירות ובכבדות גדולות. אחרי התפילה נכנס הרבי האמצעי אל אביו, ואביו הרבי אמר לו: שהאדם הנמוך היה מורנו הבעל שם טוב, והאדם הגבוה היה הרב המגיד ממזריטש. והסיבה למה שרגלו האחת עבה מהשניה, מפני שהיתה לו רגל אחת נפוחה מכאב רגליו. הבעל שם טוב צוה על הרב המגיד ללכת על הדף, כדי לרמוז לו שבתוך התורות של תלמידיו אפשר לצלול. הנהר השני הוא נהר של דמעות בעלי תשובה.

לשעיצת השיעורים - קול הלשון:
03-6171077

ספר
ויהלום

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחוקה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה היינא "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרין שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

שתיית מים לאחר קידוש

יין פסקי הרא"ש (שם סימן כו) ועוד] שבדין השני הלכה כדבריו. וכן פסקו הטור והשולחן ערוך (או"ח סי' קעד ס"ב).

ברכה שלפניו וברכה שאחרי

כתב רבינו יונה (ברכות שם ד"ה יין) שהיין פוטר הן בברכה שלפניו והן בברכה שלאחרי, ובמרדכי (שם סימן קג) כתב שאם פוטר ברכה שלפניו כל שכן שפוטר ברכה שלאחרי. הבית יוסף (סימן קעד ד"ה כתב הרוקח) הביא שהרוקח (סימן שכט ד"ה טעימת) כתב שיש אומרים שהיין אינו פוטר בברכה שלפניו, אך בבית יוסף כתב שלא משמע כן בפוסקים, וגם להלכה פסק (סימן קעד סעיף ב) שהיין פוטר את כל המשקים בין ברכה הראשונה ובין לענין ברכה אחרונה הם נגזרים אחרי (סימן רח סעיף טז).

ברכת הגפן או חשיבות היין

בספר שבלי הלקט (סדר ברכות סימן קמג) הביא תשובת רבינו יצחק ב"ר שמואל שביאר את הטעם שפוטר כל המשקים: "יין פוטר כל מיני משקין אף על פי שברכתו בורא פרי הגפן, וזו הברכה לא שייכא בשאר מיני משקין, ומזה יש ללמוד שאין הטעם כן כמו שכתבת, אלא שייך פוטר כל מיני משקין אף על פי שברכתו בורא פרי הגפן, לפי שעיקר ברכת משקה איין, והוא ראש לכל המשקים, ולכן היא עיקר לענין ברכה והן טפלין לו, כמו כן לפי שעיקר סעודה מפת, ומשקין אין באין אלא בשבילו, פוטרות הפת."

וכ"כ באור זרוע (חלק א סימן קנה) 'שהיין פוטר כל שאר מיני משקה, לפי שעיקר משתה הוא מן היין, והוא ראש לכל מיני משקה, ולכן הוא עיקר לענין ברכה והם טפלין לו. כמו כן לפי שעיקר סעודה מפת, ומשקין אין באין אלא בשבילו, פוטרות הפת."

הראשונים עמדו על כך שברכת הגפן אינה שייכת כלל לשתייה הנוספת

המשך בעמ' ג'

ר' יהושע הקפיד לאחרונה, על פי הוראת התזונאי המטפל בו, על תפריט מיוחד שבמסגרתו עליו לשתות כמות מסוימת של מים דווקא לפני תחילת הארוחה, ולהימנע משתייה במהלכה. כליל שבת קודש אחר ששמע מאביו קידוש על כוס יין כדת וכדין, ומיד לאחר הקידוש, עוד קודם שנטל ידיו לסעודה, מזג לעצמו כוס מים גדולה כדי לעמוד בהנחיות שקיבל. אך תוך כדי שהוא מזוג, התעוררו אצלו ספקות הלכתיות:

האם מה שהוא שותה מעט מיין הקידוש נחשב כשתיית יין לפטור בה מברכה את שתיית המים, או שמא רק כאשר שותה שיעור נכבד של יין המים טפלים לין ואין צריכים לברך עליהם.

והאם כמו שהיין של הקידוש פוטר מברכה ראשונה על שאר המשקים, כך גם לענין ברכה אחרונה, כשם שהיין נפטר בברכת המזון כך נפטרים גם המים, או שדוקא מברכה אחרונה על היין שבא כחלק מן הסעודה הוא נפטר בברכת המזון, אך על המים שאינם חלק מהסעודה אלא לפניה ולצורך מיוחד של הדיאטה, יהיה עליו לברך 'בורא נפשות' קודם הסעודה?

תשובה:

יין פוטר כל מיני משקין

בגמרא ברכות (מא:) 'אמר רבי חייא, פת פוטרת כל מיני מאכל, ויין פוטר כל מיני משקים'. בדין הראשון של רב חייא שהפת פוטרת כל מיני מאכל אין הלכה כדבריו, כמבואר בגמרא שם בשם רב פפא שרק דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונים ברכה לפנייהם ולאחריהם. ובתוספות (שם ד"ה ויין) כתבו דכשם שבדין הראשון אין הלכה כדבריו הוא הדין בדין השני, והיין אינו פוטר כל מיני משקים. וכן נראה מסתימת הרמב"ם שלא הביא דין זה בשום מקום. אולם הכרעת שאר כל הראשונים [רבינו יונה (רי"ף כט. ד"ה ופליגא) רשב"א (ברכות מב. ד"ה

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

העברת חוטי הציצית מטלית גדול לטלית קטן

בהגרלה שנערכה בין כלל האברכים אצלי בשטיבל עליתי בגורל וזכיתי בטלית חדשה. עדיין לא חידשתי את הטלית, ואני מתכנן

לחדש אותה ביו"ט סוכות הבעל"ט. היום אחת מציציות הטלית-קטן שלי נפסלה, האם מותר לי להוריד חוטים מהטלית ולהעבירם לבגד הציצית, או שאסור משום 'מעלין בקודש ואין מורידין'?

ת. מותר להעביר חוטי ציצית מטלית גדול לטלית קטן. אולם אם יכול לקנות חוטים אחרים עדיף לעשות כן, ולא להעביר מטלית שכבר נקשרה לשם ציצית.²

תענית למי שנפלו על ידו תפילין של אדם אחר

בתפילת שחרית היום עברתי במהירות ליד אחד השולחנות הנמצאים בבית הכנסת. על השולחן היו מונחים תפילין של חברי בלא הכיסוי שלהם, ובהליכתי החפוז הפלתי בשגגה את התפילין על הארץ. על מי מוטלת חובת תענית?

ת. מי שנפלו תפילין על ידו צריך להתענות. ובעל התפילין ראוי שיתן צדקה בסכום העולה לאכילת היום.³

המשך בעמ' ב'

על הארץ בלא נרתיק, והוא הדין כשנפול ס"ת אפילו בנרתיק, ועיין באלהי רבה שכתב דאפילו תפילין ושלום (מונקאטש, סי' מד סק"א) שכתב שבנפול תפילין לא נהגו להתענות רק האיש שנפלו מידו התפילין, אבל הרואים אינם צריכים להתענות כלל. ולפי זה נראה שכאשר אחד הפיל בשגגה את התפילין של חברו אין צריך להתענות רק מי שהפיל את התפילין ולא בעל התפילין, וכן מובא בשם הגר"ח קנייבסקי (דעת נוטה, תפילין תתיד) שמי שדחק את חברו שהחזיק תפילין ומחמת כן נפלו על הארץ, שרק הדוחף צריך להתענות. (וראה עוד באשל אברהם בוסטאש, סי' מד ס"א.) אך בשו"ת אגרות משה (אורח חיים סי' א) דייק משו"ת דברי חיים (צאנז, ירך ח"א סי' טז) שאף בעל התפילין צריך להתענות אם ראה הנפילה, ולכן מהראוי שבעל התפילין יתן צדקה באופן זה. ואף לענין

ולפי זה נראה שאין חילוק בין אם כבר לבש את הטלית או שזו טלית חדשה שעדיין לא השתמש בה כלל. 3 מקור המנהג להתענות בנפילת תפילין על הארץ הוא במגן אברהם (סי' מד סק"ה) בשם שו"ת משפטי שמואל (סי' יג) שכתב כי התפילין יש בהם קדושה גדולה וקדושתם דומה לקדושת ס"ת, כמו שאמרו בגמרא (מ"ק כו.) שהרואה תפילין שנשרפו צריך לקרוע שתי קריעות כרואה ס"ת שנשרפו, ולכן נהגו להתענות כאשר ס"ת או תפילין נופלים על הארץ כיון שנעשה בהם לזלזול. וכן כתב החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א סי' יב) שאף שחיוב התענית אינו מפורש בתלמוד ובספרי הראשונים, מכל מקום פשט המנהג שמי שנפלו מידו התפילין מתענה, וכל שכן מי שנפל ספר תורה מידו. וכן הביא המשנה ברורה (סי' מ סק"ג) וז"ל: 'נהגים העולם להתענות כשנפול תפילין מידו

בשו"ת לב חיים (ח"א סי' צב) כתב שכל זה הוא מעיקר הדין, אבל על דרך הסוד יש מעלות רבות ויתירות בטלית גדול מטלית קטן ויש לחוש להורדה בקודש. וראה בבן איש חי (שנה א, פרשת לך לך אות כא) שהעתיקו וכתב שהאמת אתו בזה. אך בשו"ת יביע אומר (ח"ב אורח חיים סי' א) הקשה שאף שיש קדושה יתירה בטלית גדול אין בזה איסור הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה, כיון שאיסור זה הוא רק בתשמישי קדושה ולא בתשמישי מצוה, וציצית דינה בתשמישי מצוה. 2 כן הביא המשנה ברורה (סק"ב) מהפרי מגדים (מש"י סק"ב) שאם מצויים לו ציציות אחרות נכון להחמיר שלא להסיר ציציותיו. ולפי שלכתחילה ראוי לחוש לשיטת שמואל (מנחות מא.) שציצית חובת מנא הוא, והיינו שיש מצוה להטיל ציצית בבגד שיש בו ארבע כפות גם כאשר אינו רוצה ללבוש, וכאשר מסיר מהבגד את הציצית הרי הוא מבטל בכך את המצוה,

1 בשו"ע (אורח חיים סי' טו ס"א) 'מותר להתיר ציציות מטלית זה ולתנם בטלית אחר, אבל שלא להניח בבגד אחר, לא', ובלבוש (ס"א) כתב שסיבת ההיתר להעביר מציצית לציצית הוא כיון שנותנם מיד בטלית אחרת, ומשמע מדבריו שאם אינו נותן מיד בטלית אחרת אין להסיר מהטלית הראשונה, וכן נראה מדברי השו"ע הרב (ס"א), וכן כתבו השולחן הטהור (ס"א) והכף החיים (סק"ד). וראה בשלחן הטהור שכתב עוד שהמסיר את הציציות ומניחם עד שידמין לו בגד אחר הוא בכלל הכתוב (במדרש טו לא) 'אות מצותו הפך'. אמנם באשל אברהם (בוסטאש, סי' א) הסתפק בזה ונשאר בצ"ע. ולענין אם מותר להסיר חוטי ציצית מטלית גדול לטלית קטן, הביא המשנה ברורה (סק"ב) שבשו"ת בית יהודה (עיי"א, ירך סי' טז) כתב שהוא הדין שמוטב להעביר מטלית גדול לקטן כיון שקדושתם שווה, ואין בזה משום מעלין בקודש ואין מורידין. אולם

החזרת פח אשפה בשבת אחר ריקונו

בבית יש פח אשפה גדול העומד על גלגלים. במהלך השבת התמלא הפח עד שלא היה בו עוד מקום להשליך פסולת נוספת, ולכן רציתי להוציאו אל פח האשפה המרכזי שברחוב ולרוקן לתוכו את תכולתו. לאחר שארוקן את הפח והוא יהיה ריק לחלוטין, האם מותר יהיה לי להחזירו בשבת לבית?

ת. אם הפח היה ריק בכניסת שבת מותר להחזירו, אך אם הפח היה מלא בכניסת שבת אסור להחזירו לבית.⁴

ניתוח בימי בין המצרים

לבני אירע שבר באחת מאצבעותיו. לאחר כשבוע של מעקב רפואי קבע הרופא כי השבר אינו מתאחה כראוי, ויש צורך לבצע ניתוח לתיקונו. מועד הניתוח נקבע לסוף חודש תמוז, בימי בין המצרים. האם יש להימנע מעריכת ניתוח בימים אלו משום שהם ימי פורענות, או שכאשר מדובר בניתוח רפואי הנצרך לבריאותו מותר לבצעו אף בבין המצרים?

ת. יש להיזהר שלא להיכנס למקום סכנה בימי בין המצרים.⁵ לענין ניתוח או טיפול רפואי הסובל דיחוי, יש מן הפוסקים שהורו להימנע מלעשותו בימים אלו.⁶ אך בכל אופן יש שיש תועלת במה שעשו זאת מוקדם יותר, ויש

חובת תענית במי שהפיל תפילין על הארץ, כתבו הפוסקים (חיים שאל שם, יפה ללכ' סי' מד סק"ב) בן אש ח' שנה א פרשת ח' שיהי אות ח', כ' חיים ס' מ' סק"ה) שיש להקל לפדות התענית בצדקה למי שהוא תש כח וקשה עליו התענית, או לצרוב מדרבנן שיתמנע בלימודו אם יתענה.

4 בשו"ע (א"ח סי' סח ס"ה) כתב 'אף על פי שמותר להוציא גרף של רעי ועבד של מי וגלגל אסור להחזיר, אלא אם כן נותן לתוכם מים, והטעם בזה הוא לפי שהגרף עצמו גם כן מאוס ודינו כמקצה מחמת גופו, ולכן אין להחזירו לבית אלא אם כן נותן לתוכו מים שאת מטלטלי אגב המים. ואמנם כל זה הוא בגרף של חרס או עץ שהיה בימיהם, אך פח אשפה בזמננו על פי רוב אינם מאוסים כיון שמשתמשים בתוכם על ידי אשפתונים ואינם נעשים מוקצה. ואף כאשר הפח מלוכלך יש להקל שאינם מוקצה מחמת גופו, לפי מה שכתב בזה ברורה (ס' קל) שדין זה הוא רק בגרף העשוי מחרס או עץ, אבל גרף העשוי מתכת אין דינו כגרף של רעי אם הוא נקי ואין לו ריח רע. ובחזון איש (א"ח סי' מה סק"ה) כתב שאף כאשר אינו נקי אינו נעשה מוקצה כיון שיוכל לרחצו, ולכן האשפה ששעוים בדרך כלל מפלסטיק או מתכת אין איסור לטלטל מחמת מאוסות. ולפי זה פח שהיה ריק בכניסת שבת דינו ככלי שטאכטו לאיסור, כיון שהיה מיועד לנתינת אשפה שהיא מוקצה בתוכו, והוא כשיהי' המיוחד לנתינת מעות המבואר בשו"ע (א"ח סי' ס'ו) שהוא מוקצה אף כאשר אין בתוכו מעות, ומותר להחזירו הביתה כדי להמשיך להשתמש בו שהרי יש לו טלטול לצורך גופו שמותר בכלי שטאכטו לאיסור, וכמבואר בשו"ע (א"ח סי' ס'ו) שה' אף אם בכניסת השבת היה אשפה בתוך הפח נעשה הפח בסיס לדבר האסור, ודינו כדן האשפה שבתוכו שאין לטלטלה כלל כיון שהיא מוקצה מחמת גופו. ואולם כאשר הפח מתמלא והוא מותר לו מותר לרוקנו לפח ציבורי ברחוב כיון שהיה אף של רעי שהתירו חז"ל לפנותו בשבת משום כבוד הבריות, וכן מותר לצאת עם הפח לעבר פח טמון המנצח ברחוב ולרוקן את האשפה שבתוכו, אך אין להחזירו אחר כך לבית, כיון שהפח עצמו אסור לטלטול מדיון בסיס למוקצה מחמת גופו, ואם שריה מותר להחזירו אף לפנותו מכל מקום יהיה אסור להחזירו.

והנה יש לדון בזה באופן שרוצה להחזיר את הפח לבית כדי שיוכל להמשיך להניח בתוכו עוד אשפה, שהרי נתבאר בדיון 'גרף של רעי' שהחז"ל התירו לטלטל מוקצה מחמת כבוד הבריות, וראה בספר דבר צבי (א"ח סי' קצ) שהסתפק האם היתר 'גרף של רעי' נאמר רק על מטלטל הדבר המאוס עצמו שהתירו לטלטלו אף שהוא מוקצה, או שכמו כן התירו חז"ל לטלטל שאר דברי מוקצה כדי לכסות בהם דברים מאוסים, ולפי צד זה הוא כאלו מותר להחזיר את הפח לביתו אף שהוא מלא מוקצה, כיון שעושה כן כדי להכניס לתוכו אשפה נוספת

להקדים ואין לחוש.⁷

רחיצה בים ובבריכה בימי בין המצרים

בימי בין המצרים שנוהגים להימנע מדברים שיש בהם משום סכנה, האם מותר לנסוע לים או לבריכת שחייה?

ת. מותר לרחוץ בים או בבריכה בימי בין המצרים עד ראש חודש אב.⁸ ויש שנמנעו מזה.⁹

טלית חדשה בימי בין המצרים

בחסדי ה' אני זוכה להכניס את בני בבריתו של אברהם אבינו עליו השלום בימי בין המצרים. לצורך הברית ברצוני לקנות טלית חדשה וללבושה לראשונה במעמד הברית. האם מותר לקנות ולחדש טלית בימים אלו?

ת. בעל ברית יכול לקנות טלית חדשה.¹⁰

הלואה בתנאי שיפסיק לעשן

ראובן הסכים להלוות לשמעון סכום של מאה אלף שקלים, בפריסה נוחה של מאה תשלומים חודשיים. אולם התנה עמו תנאי אחד: במשך כל תקופת ההלוואה, עד לפירעון התשלום האחרון, יימנע שמעון מעישן. שמעון הסתפק אם אין בכך איסור ריבית, שהרי המלוה מתנה את ההלוואה בקבלת טובת השביעין לו ראובן כאן כל

שיש לו בבית. וראה בשו"ת מנחת שלמה (תנייני א' אות ב') שהסתפק גם כן בזה, וכן הביא בשמו בספר שמירת שבת הלכתה (פכ"ב הנהיג קבד) וכתב שנשאר בצ"ע. אמנם בשם הגר"ש אלישיב מובא להקל בזה, וכן כתב בספר חוט שני (ח"א פס"ה ס"ב) שמועד לטלטל מוקצה לצורך הסדר דבר מאוס. ומכל מקום אף לדברי המתירים לטלטל מוקצה לצורך הסדר דבר מאוס, נראה שהיה רק כאשר אין לו מקום אחר בביתו שיכול להניח שם את האשפה, אבל אם יכול להניח את האשפה שבבית בתוך שקיות אשפתון, אסור להחזיר את הפח כיון שיכול לכסות את האשפה אף ללא טלטול המוקצה. כמו כן כאשר הפח עדיין בידי עובד אחר יש מקום להקל להחזירו לבית, וכן שכתב המגן אברהם (סי' שח סק"ס) והו"ד במשנה ברורה (ס"ק קל) שאף כאשר הוציא גרף של רעי שמבואר בשו"ע אסור להשיבו לביתו אם לא שנתן בהם מים, מכל מקום אם עדיין הגרף בידי מותר לו להשיבו לביתו, וכן כתבו השו"ע הרב (פ"ק ע"ד) והבאר היטב (פסק"י) והערוך השולחן (פ"ק ע"ד). אמנם ראה בשו"ע הרב (שם) שכתב שטוב להחזיר בזה, וכן במשנה ברורה (שם) כתב שהאילה רב (ס' ע"ד) והפרי מגדים (א"א סק"ס) מפסקים בדין זה.

5 ראה שו"ע (א"ח סי' תקנ"א ס"ה) צריך לזהר מ"ז בתמוה עד ט' באב, שלא ללך מירידי שו"ע ט' שעות משום שבהם קטב מירידי שו"ע, ולא יכו התלמידים בימים ההם. 6 הגר"מ פיינשטיין (ספר מסורת משה ע"י ק"ה) הורה להקל בזה, ומה שכתב בשו"ע (שם) שאין מכין בימי בין המצרים, אין להכאה שנעשית בנחת ולתועלת, ולכן מותר לעשות ניתוח בימי בין המצרים. אמנם בתשעת הימים שיש עניין של ארעך מזליה אסור. והגר"ש וואנר (קובץ מכתיו לו' הלכות בין המצרים ע"א) אמר שכדאי להימנע מלעשות ניתוח מ"ז אב, ועל"פ להימנע משבוע שחל בו תשעה באב, ואם אין קושי בדבר טוב להימנע כבר מ"ז בתמוה. וז"ל הגר"מ קמניצקי (אמתי לעיבוד הערה ע"ה רב). ובספר שערי הלכה ומנהג (ח"ב סי' רכ"ה) כתב כן רק לענין תשעת הימים. וראה בדעת תורה להרש"ם (א"א תקנ"א ס"ה) שכתב על הדין בשו"ע שלא יכו התלמידים בימים ההם, דאם יש שם מזוזה מותר דהיא שומרת ומגנה ומצלי. והגר"י זילברשטיין כתב (תורת היולדת סי' כ"ב ע"ה) לפ"ז להקל בניתוח ציבורי ושומר בתוך הניתוח, ובפרט שהוא צריך לשומר מצוה לא ידע דבר רע. וראה בשו"ת ציצ' אליעזר (ח"ב סי' מ"ו) שכתב: זכור לטוב הרופא הרב ד"ר משה וואלף ז"ל מיידס ביה"ח שער צדק שלא נתן לבצע ניתוחים אצלם דחופים בימי העומר ובשלת השבועות שבבין המצרים.

7 וסומר מצוה לא ידע דבר רע, והרי מקיים מצוות ונשמרתם מאד לנפשותיכם. הגר"י זילברשטיין כתב (פ"ד העמודים ע"ה) כ' יג יתוח שצריכים לעשות בימי בין המצרים, רצוי שהיתנוח יתבצע לא בעת הבוקר המוקדמות או בשעות אחר הצהריים. וזה

הנאה עבורו, אלא אדרבה שמעון הוא שנהנה מהפסקת העישון ומשמירת בריאותו. האם מותר להתנות הלואה בתנאי כזה, או שיש בכך משום איסור ריבית דברים ויותר מכך?

ת. אף שהתנאי ההלואה הוא התחייבות שהיא טובת הלווה, הדבר אסור ויש בכך חשש ריבית, וכדי להתיר יש לעשות 'היתר עסקא'.¹¹

לומר לגוי לבשל בכלי הטעון טבילה

סבי שיחיה מתגורר לבדו ומסתייע דרך קבע בעובד נכרי המסייע לו בכל הנצרך ביום יום. אתמול נשבר הקומקום החשמלי שבו היה משתמש, ומיד הלכתי לקנות עבורו קומקום חדש כדי שלא יישאר ללא אפשרות להכין לעצמו שתייה חמה. לאחר שחזרתי לביתו נזכרתי שהקומקום החדש טעון טבילה כלים, ואסור להשתמש בו קודם הטבילה. מקווה הכלים נמצא במרחק רב מביתו, ואין באפשרותי לטבול את הקומקום אלא בשעות הערב. בינתיים סבי מעוניין לשתות תה. האם מותר לבקש ממנו העובד הנכרי להרחיק מים ולהכין תה באמצעות הקומקום החדש קודם שטבילוהו, או שגם שימוש הנעשה על ידי נכרי אסור לו עוד הכלי לא נטבול?

ת. אסור לגוי להכין מלאכה בכלי החייב טבילה,¹² אך יכול להקנות את הקומקום לגוי ולחזור ולשאלו אותו ממנו.¹³

המשך בעמ' ד'

תקנא סק"א, שעה"צ סק"ד). ונהגו שלא להקל בזה. 11 כתב הט"ז (י"ד סי' קס סק"ה) שאסור להלוות ממון לחבירו ולומר ללווה אמור ללפניו שיתן לו כסף, משום שהמלווה היה נותן פרוטה לשון אדם שישתדל לומר ללפניו, וכעת נהנה מהלווה אומר כן ללפניו וא"ל ליתן לאחר פרוטה. ומבואר שאע"פ שהנהגה וקבלת הכסף הוא הלווה, אע"פ אסור אם המלווה דורש ממנו כן משום ההלואה שנתן לו משום שהמלווה היה נותן פרוטה כדי שיתקיים רצונו. וכן כאן היה נותן פרוטה ללווה כדי שיתחייב לשלם להוראותיו שלא יעשן, ולכן יש בכך חשש איסור ריבית. וראה בשו"ת התשובות והנהגות (ח"ב סי' תס"ה) ששאל במי שמלווה לאדם שאינו שומר תורה ומצוות ע"מ שמכאן ואילך ישמור תורה ומצוות כפי שיוהרו המלווה, דהוי ריבית משום שהמלווה יצוהו לפעמים דבר שאינו חייב מעיקר הדין כגון תפלה בצבור או באופן שמדינא פסול, ובאופן זה בודאי שאין לו ריבית, ואע"פ שהיה ללווה והמלווה אינו מקבל שום דבר לעצמו אע"פ הוי ריבית. וכתב עוד שטעם לאיסור משום דיש בעצם קבלת מרות המלווה שיעבוד ללווה אף שהוא לענין המצוות ויש גם הנאה מלווה בכך, וכן הוא גם כאן. וראה בקונטרס דיני ריבית המצוות (קונטרס אחרון לפ"ק א' אות ד' ע"ה ר"ה). ודוקא כשלמלווה מועיל על עצמו, אבל אם הוא מלווה מועיל על אחרים [כגון בבאי של קופת גמ"ח, שהסכמים שבו הם פקדונות של אחרים או מעות בדיקה], אין בזה חשש ריבית, מפני שאין לו ריבית הבאה מלווה למלווה, שהרי ההנאה היא של הנבא, ובעלי הממון אין להם שום הנאה מקיום התנאים של הלווה, ואינו אלא לטובת הלווה עצמו. ובחלקת בנימין (סי' ק"ה) כתב שאם ניכר שאין מלווה של הנבא מתנאי זה, ואינו עושה זאת אלא לטובת הלווה ויודיע בעצמו שאין לו ריבית, והוא רוצה בברית פרוטה על עצם קיום התנאי מותר. הן רב בברית לענין אלא מותר להשתמש בכלי שאינו טבול על ידי גוי, ועל הצד שאסור כתב ב' טעמים: א' משום איסור אמירה לעכו"ם, א' משום שנשכב כאילו הוא אסור משתמש בכלי. ובשו"ת לבושי מרדכי (י"ד תנייני סי' כ') כתב בפשטות לאיסור, והזכיר שאפילו אם הוגי מעצמו השתמש בכלי שאינו טבול לצורך ישראל, או שהאכל נפל ממליו לכלי שאינו טבול, יש חיוב להוציא את המאכל ולהעבירו לכלי אחר, כיון שיעקר האיסור הוא להשתמש בכלי שאינו טבול לצורך ישראל.

12 ברמב"ם (מאכלות אסורות פ"ה ה"ו) ובטו"ש (י"ד סי' ק"ה) כתב: 'אין שולל השאול' מהגוי אינם חייבים בטבילה, ובתורת הבית להרש"ם (הקדמה ב' ד' ש"ד) כתב הטעם בזה לפי ששאלה ושכירות אינם קונים, ולא חייב הכתוב טבילה אלא כלים של ישראל. ובאיסור והיתר (כלל ח' אות פ"ה) כתב הטעם לפי שאין

ששונה האדם, ולמדו מכך שכאשר מברכים על העיקר שלפניו ומוזים עליו אין צורך לברך גם על הטפל לו, ולכן בסעודה על הפת אין צריכים לברך על השתיה שבתוך הסעודה אף כי השתיה כלל אינה מזינה. ואין הדברים שווים, כי בפת אין הלכה כרבי חייא שמצד עצם החשיבות הפת היא פוטרת כל מיני אוכלים, אלא רק אוכלים שבאים כטפלים לסעודת הפת, אבל בין הלכה כדבריו שעצם חשיבות משקה היין פוטר כל מיני משקים. וטעם זה הובא גם בתוספות (ברכות מב. ד"ה אי הכי) וכן כתבו הפוסקים (שו"ע הרב סימן קעד סעיף ד, משנה ברורה שם סק"ב).

נמצא הטעם שבברכה על הגפן נחשב שכבר בירך על העיקר שלפניו, ומשכך כל המשקים טפלים לו, אבל לא שהברכה של הגפן חשובה ופוטרת כל שאר המשקים, ודווקא מי ששותה מפרי הגפן פוטר בכך את שאר כל המשקים ולא מי שרק שומע את הברכה על הגפן אך הוא עצמו שותה רק משאר המשקים, וכמבואר במשנה ברורה (שם סק"ג).

שתיית ארעי

לשון הרשב"א (ברכות מב. ד"ה יין) 'בקובע עצמו לשתות קאמר, שאז טעונין ברכה אלא שהיין פוטרן'. וכן כתב בספר שבלי הלכת (סדר ברכות סימן קמג) בשם רבינו יצחק ב"ר שמואל: 'שקובע מקום לשתיה בלא סעודה כמו יין שלפני המזון'.

וכן הוא לשון הלבוש (סימן קעד סעיף ב) שאם קבע עצמו לשתות יין פטר שאר משקים, וכן כתב בעולת התמיד (שם ס"ק ב) שדווקא אם קבע עצמו על יין מוציא שאר משקים, ושכן משמע בלבוש, וכן הסכים בנשמת אדם (כלל נה ס"א). [אבל באלוהו רבה (שם סק"ב) דחה את הדיוק מהלבוש].

במרדכי (ברכות סימן קג) כתב שבזמן הזה שאין רגילים לקבוע על שתיית היין, כדי שהיין יפטר כל המשקים צריכים שיהיו המשקים עומדים לפניו בשעת הברכה, ומבואר שכאשר הם לפניו היין מוציא את כולם אפילו שלא קבע על שתיית היין. ונראה טעמו שכאשר קבע מקום לשתיית היין אז גם אם שאר המשקים הגיעו מאוחר יותר, יש להם שייכות עם שתיית היין, אבל כאשר לא קבע אין לשאר המשקים שייכות לברכה על היין, וצריכים לברך עליהם מתחילה.

בצל"ח (ברכות מא: לתוס' ד"ה ויין) כתב שבמרדכי במקום אחר (שם סימן קלו) מבואר שרק בסעודת פורים או ברית מילה היין פוטר שאר משקין. והנה דברי המרדכי שם הם קצרים, ודברי המרדכי מובאים גם בהגהות מיימוניות (דפוס קושטא ברכות פרק א, ובבית יוסף סימן ריג) ושם מבואר שהנידון הוא באדם אחד השותה מבקש להוציא בברכתו את חבריו שאינו מוציא רק בשתייה שיש בה קביעות, ולא באדם המברך לעצמו שהוא מוציא בברכתו גם שאר משקין.

גם במגן אברהם (סימן קעד ס"ק יא) מוכח שאפילו לא קבע על היין פטר שאר כל המשקים, שהרי כתב שאם ברך על היין של הקידוש הוציא שאר כל המשקים, והרי שתיית היין שבקידוש אין בה קביעות על היין.

וכתב בשער הציון (שם סק"ה) שכן היא הסכמת האחרונים שאפילו לא קבע על היין פטר כל המשקים, והביא כן עוד מהכרעת השיירי כנסת הגדולה (שם, בית יוסף, סק"י), של"ה (ספר עמק ברכה כלל יב סק"ב בהגה), דרך החיים (הלכות קידוש, על איזה יין מקדישים סעיף ח) שו"ע הרב (שם סעיף ד), רבי מרדכי בנעט (מרדכי שם אות קד), והוסיף שכן גם משמע משאר כל הראשונים שלא הזכירו כלל שיהיו צריכים שיקבע שתייה על היין, וכתב שגם מה שכתב הרשב"א שקבע על שתיית

היין, אפשר לפרש שהיינו כדי להוציא גם משקה שאינו עומד לפניו, אבל כדי להוציא משקים שלפניו אפשר שהיין מוציא אפילו לא קבע עליו.

יין של מצווה

הגרעק"א (הגהות לשו"ע שם) הביא בשם ספר בתי כהונה (חלק א סימן א עמ' א), שכוס של ברכת מצוה אינה פוטרת שאר משקים, משום שאין שתיית היין נעשית מחמת רצונו לשתות אלא לצורך קיום המצווה. הגרעק"א ציין על דבריו למגן אברהם (שם ס"ק יא) שכתב שברכת היין של קידוש פוטרת את המשקים, ולכאורה נראה שבא להעיר כי המגן אברהם חולק על דבריו. אך בדעת תורה (שם סק"ב) כתב שיש לחלק בין כוס של קידוש לשאר כוסות של מצווה, שכן 'אין קידוש אלא במקום סעודה', וממילא המשקים הבאים לאחר הקידוש נחשבים טפלים לו ונפטרים בברכתו.

והנה המעיין בגוף דברי בתי כהונה (שם) יראה שאין דבריו נסתרים כלל ממה שכתב המגן אברהם, לפי שבבתי כהונה יסד דבריו על מה שכתב הרשב"א (ברכות מב.) שאין שתייה מעט יין פוטרת שאר המשקים, אלא דווקא בקבע עצמו לשתייה, ושכן הוא לשון הלבוש (סימן קעד סעיף ב), וגם במה שכתב המרדכי שאין היין פוטר את היין שאינו לפניו רק בקבע לשתות, דמוכח שעיקר היסוד שהיין פוטר מצד ששאר כל המשקים טפלים לו, ואם כן אם לצורך מצווה מברך על הכוס וצריך לשתות מעט יין, גם אם הוא נהנה מהיין היא הנאה של מצווה, ואין כאן שתייה של יין ששאר כל המשקים ראויים להיות טפלים לשתייה זו.

ושוב כתב להקשות על דברי עצמו מיין של קידוש שמוציא בו כל שאר המשקים, וכתב לחלק כי בין של קידוש גם כשהוא עצמו נשתה לצורך המצווה, הרי תיכף עומד ליישב בסעודה ולשתות בה יין, והכל נפטר בברכה הגפן הנאמרת על הקידוש, ונמצא שהיא ברכה חשובה על שתיית היין שבסעודה, והיא מוציאה כל מיני משקים. והוא הדין במי ששותה כוס של ברכת המזון רק מכוון להוציא בה שתייה של יין נוספת, שמוציא בזה כל שאר המשקים. ובעיקר דבריו שהשווה דברי הרשב"א שהצריך לקבוע על השתיה לדברי המרדכי שהצריך זאת רק עם המשקים שלא לפניו, ניכר שהבין שגם אם בנקודה זו נחלקו, בוודאי לדעת כולם שורש מה שפוטר שאר משקים, בזה שהם טפלים לשתייה העיקרית של האדם, וזה לא שייך לומר בין של קידוש.

למעשה, סתימת הפוסקים היא שלא לחלק בין יין של רשות ליין של מצווה, ואפשר טעמם שאחר שעיקר מציאות היין חשובה אין מדקדקים מאיזה טעם הוא שותה כעת את היין, לומר שאם הוא מטעם של מצווה אין שאר המשקים טפלים לו, אלא לעולם כל ששותה משקה החשוב של יין ומברך עליו כבר ברך על העיקר שלפניו ועלתה הברכה גם על שאר כל המשקים שלפניו.

וכן מבואר בשו"ע הרב (שם סעיף ד) שאפילו בכוס של ברכה כמו קידוש והבדלה, והרי בכוס של הבדלה אין צריכים סעודה, ומשמע שכל ברכה על שתיית יין מועילה לפטור שאר המשקים. יתר על כן, הבאר היטב (שם סק"ט) הביא בשם גינת ורדים (אור"ח כלל א סימנים א-ג), שאף כוס של ברכת המזון פוטרת את המשקים שלאחריה. וגם המשנה ברורה כלל לא הביא לעיקר יסודו של הבתי כהונה. [המהרש"ם כתב (דעת תורה שם) שהפוסקים נחלקו על בתי כהונה משום שעיקר דבריו מוכחים שסבר כמאן דאמר שרק אם קבע על היין פוטר כל מיני משקים, אמנם

בדבריו מבואר שכתב לדבריו גם בדעת המרדכי שאם המשקים לפניו אפילו לא קבע על היין פוטר כל מיני משקים].

שתה מעט יין

בשו"ת יחזק דעת (ח"ה סימן כ) האריך להוכיח כי ה' הטובה עליו שכן הוא בוודאי שהברכה על היין של הקידוש פוטרת כל המשקים, אך כתב שדי אם טעם מעט מהכוס של הקידוש להחשיב שאר כל המשקים כטפלים ליין, בביאור הלכה (שם ד"ה יין) גם כתב כן בשם הדרך חיים שאם טעם מעט מהכוס של הקידוש פוטר כל מיני משקים, אך כתב שאין להקל רק אם שתה כשיעור 'מלא לוגמיו'. ואם שתה פחות מכך יפטר הברכה על ידי אדם אחר או על ידי מאכל אחר שברכתו שהכל. וכתב הפסקי תשובות (סי' קעד הערה 17) ששמע מוקנים כי לשעבר נהגו הכל לפטור כל המשקים גם בשתייה מועטה של יין, וכדעת הדרך חיים.

העולה בנידון ברכה ראשונה

לפיכך, המקדש על היין ושתה ממנו כשיעור מלא לוגמיו, ולאחר מכן שתה מים או שאר משקים קודם הסעודה, אינו מברך עליהם ברכה ראשונה, שכן הם נפטרים בברכת היין.

ברכה אחרונה

עוד יש לדון לגבי ברכה אחרונה על אותם משקים. מצד אחד, כיון שהיין פוטר את המשקים אף לענין ברכה אחרונה, היה מקום לומר שכשם שברכת המזון פוטרת את יין הקידוש, כך תפטור גם את המשקים שנגזרו אחריו. מאידך, אפשר שברכת המזון פוטרת רק את היין עצמו, שהוא חלק מצרכי הסעודה, ואילו המשקים שנשתה קודם הסעודה אינם שייכים לסעודה ואינם נפטרים בברכת המזון.

ברכה אחרונה על יין שלפני המזון

שתה יין קודם הסעודה והוציא בזה ידי חובת היין שבתוך הסעודה, כתבו התוספות (פסחים ק: ד"ה ידי יין) שאין צריך לברך ברכה אחרונה על היין ששתה קודם הסעודה, דכיון שהיין שלפני הסעודה בא לפטור את היין שבתוך הסעודה הוא שייך לסעודה ונפטר בברכת המזון של הסעודה. אולם דעת הרא"ש (פסחים פרק י סימן כד) שכל שתיית יין שקודם הסעודה היא צורך הסעודה לפתוח את הלב לאכילה, ולפיכך השתיה היא חלק מהסעודה ונפטרת בברכת המזון של הסעודה.

יין של מצוה קידוש והבדלה

בשולחן ערוך (סימן קעד סעיף ו) פסק כדעת הרא"ש שכל שתיה של יין היא צורך הסעודה, אמנם אם הבדיל קודם הסעודה הרי שתיית היין שלצורך המצווה אינו לפתוח את הלב לאכילה, ולכן אם עומד לשתות בסעודה עצמה גם כן יין, כיון שפוטר בברכת הגפן של ההבדלה גם את היין של הסעודה, השתיה של ההבדלה נעשית לחלק מהסעודה ונפטרת בברכת המזון של הסעודה. אמנם אם אינו שותה צריך לברך על היין של ההבדלה ברכה אחרונה מעין שבע, כמבואר כל זה בשולחן ערוך (סימן רצט סעיף ח). שונה מזה שתיית יין של קידוש, דכיון שהוא צורך הסעודה שהרי אין קידוש אלא במקום סעודה, והוא כדברי הבאים מחמת סעודה שאין צריכים לברך אחריהם, וכמבואר בשולחן ערוך (סימן רעב סעיף י).

דעת הראשונים

בשו"ע הרב (קונטרס אחרון סימן קעד סק"ז) כתב שדברי הרא"ש שייך שקודם הסעודה נפטר מברכה אחרונה מצד שהיין בא לפתוח את הלב לסעודה הם כמעט

דעת יחיד, אבל דעת כל שאר הראשונים שלעולם אין אומרים ביין שהוא בא כדי להמשיך את הלב לסעודה, ומטעם זה כתבו הראשונים (מלחמות ה' פסחים כד: ור"ן שם ה' ולענין) שכוס הראשון של ליל הסדר אינו יכול להיפטר בברכת המזון, שהרי את היין שבתוך הסעודה מוצאים במה שמברכים על הכוס בשני פרי הגפן, הנה שלא כתבו כי עצם שתיית היין קודם הסעודה יש בה משום פתיחת הלב לסעודה, ועוד דייק זאת מראשונים נוספים. גם בבאיור הלכה (סימן קעד סעיף ו' ד"ה וכן) ציין שהכרעת השולחן כדעת הרא"ש אינו דין ברור, שהרי ראשונים רבים חולקים.

ברכת אחרונה על שאר משקין שלפי הסעודה

למבואר עולה דעת הראשונים כי מי ששותה שאר משקין אחרי שתיית היין של הקידוש, בברכה ראשונה אינו חייב שהרי היין פוטר כל מיני משקים, אבל בברכה אחרונה על היין אינו מברך משום שהוא בא לצורך הסעודה לפתוח הלב לאכילה או קידוש של הסעודה, אבל על השתייה שאינה צורך הסעודה חייב לברך ברכה אחרונה.

אמנם לא כל האחרונים סברו כן, כי בעולת תמיד (סימן קעד ס"ק ה') כתב להשוות שתיית שאר משקים לשתיית יין שאפילו שותה רביעית קודם הסעודה פטור מברכה אחרונה, וכן כתב באליה רבה (ס"ק יג'), וכן עולה הכרעת ה"ז (סק"ט). אמנם במגן אברהם (ס"ק יד') כתב שדווקא יין שמושך תאוות האכילה הוא צורך סעודה, ולא שאר משקים. באליה רבה (ס"ק יג') הביא למחלוקת זו, וכתב שאפילו שאין שאר משקים מושכים ממש את תאוות האכילה, מכל מקום הם פותחים הבני המעיים, ומאפשרים את האכילה.

וכאמור הכרעת האחרונים כולם כדעת המגן אברהם, וכמו שפסק המשנה ברורה (ס"ק כה') והביא דבריהם בבאיור ההלכה, וכתב שאחר שגם עיקר דעת הרא"ש להקל ביין שמושך תאוות האכילה נחלקו עליו רוב הראשונים, כיצד נקל עוד להרחיב ההיתר גם לשאר מיני משקים.

כאשר שותה משקים אלו גם בתוך הסעודה

בשולחן ערוך (שם סעיף ז') הביא מחלוקת הראשונים האם הסעודה פוטרת מברכה על השתייה שבתוכה, וסיים שהרצא לצאת ידי ספק ישתה מעט קודם הסעודה ויכוון לפטור מה ששותה בתוך הסעודה. והרמ"א כתב שכבר נהגו להקל שכל המשקים שבסעודה הם חלק מגזר ממנה ואינם צריכים ברכה.

וכתב המגן אברהם (סימן קעד ס"ק יד') להסתפק באופן ששותה גם בתוך הסעודה מיני משקים, וכתב כי לדעת הראשונים שיש לברך על השתייה שבתוך הסעודה, אם כן צריך ברכה אחרונה אחר השתייה שקודם הסעודה, כמו ביין של הבדלה שחייב בברכה אחרונה, כיון שאין היין מגיע לצורך הסעודה, ורק אם שותה יין גם בתוך הסעודה, ומוציא בברכה בעל היין של ההבדלה את היין שבתוך הסעודה, אינו חייב בברכה אחרונה. אך כתב כי לדעת בעל המאור (פסחים כד:) אם שותה יין בתוך הסעודה, גם אם אינו מוציא את היין שבתוך הסעודה ביין שלפני הסעודה, כיון שיש כאן המשך של שתיית היין מקודם הסעודה לתוך הסעודה, מוציא את היין שקודם הסעודה ביין בברכה של הסעודה. ואם כן גם בשתייה אם ממשיך עצמו לשותה גם בתוך הסעודה הרי הכל שתיה אחת, והברכה שמוציא את השתייה שבתוך הסעודה מועילה גם לשתייה שקודם הסעודה. על כן כתב המגן אברהם שלא ישתה כשיעור רביעית קודם הסעודה.

בשולחן ערוך הרב (קונטרס אחרון סימן קעד ס"ק יז') תמה על ספקו של המגן אברהם, שהרי טעם בעל המאור מצד שברכת המזון פוטרת ברכת מעין שלש אך אינה פוטרת החיוב בברכת בורא נפשות, והרי כן הסביר הר"ן את דברי בעל המאור. ועוד כתב שגם אם נבאר דברי בעל המאור כדעת המגן אברהם, הרי נחלקו עליו הראשונים (שם) וגם להלכה נפסק שלא כדבריו (סימן רצט סעיף ח'), וכן מבואר במגן אברהם שם (סק"י) שהכרעת הרמ"א אינה עולה כדעת בעל המאור. ועל פי זה פסק (שם סעיף ו', וסימן רצט ס"א') להכריע ספק זה שאם שותה קודם הסעודה משקה נוסף מלבד יין הקידוש - חייב לברך בברכה אחרונה קודם הסעודה.

גם בשער הציון (סימן קעו ס"ק ח') פסק שלא כדברי המגן אברהם, ועל פי זה פסק במשנה ברורה (שם ס"ק כב') שרק פירות שצריכים לברך עליהם בתוך הסעודה, אם אכל מהם לפני הסעודה והברכה עליהם פוטרת את הפירות שבסעודה, יוצא ידי חובה בברכת המזון, אבל על הפרי האדמה שאין מברכים עליהם בתוך הסעודה כי הם טפלים לה, שצריך לברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה. בשער הציון (שם) העיר על החי' אדם (כלל מא סעיף ב') שפסק כהמגן אברהם לחוש לשיטת בעל המאור שכל שאוכל מאותו המין קודם הסעודה ובתוך הסעודה, הכל ענין אחד ויוצא בברכה אחרונה של ברכת המזון, והרי איהו גופא (נשמת אדם שם ס"ק א') השיג על המגן אברהם, ומדוע לא פסק כדבריו.

ובאמת שכן יש לתמוה על המשנה ברורה שכאן הכריע דלא כספקו של המגן אברהם, ואילו בבאיור הלכה (סימן קעד סעיף ו' ד"ה ואפילו) הביא לדבריו ונראה כמסכים שיש לחוש לספק זה, ושואל מה שהביא בבאיור ההלכה לספקו של המגן אברהם היינו שלכתחילה יש לחוש שלא לשותה יותר מרביעית, אך אם שתה, ההכרעה היא לברך ברכה אחרונה, ושלא כמגן אברהם שהעמיד הדבר בספק גם בדיעבד, וזה מה שכתב כאן המשנה ברורה שיברך ברכה אחרונה.

הכרעת האר"י ז"ל

בברכי יוסף (סימן קעד ס"ק ב') הביא דעת האר"י ז"ל מספר נגיד ומצוה שיש לחוש לדעת הראשונים שיש לברך על מים ומשקים שבתוך הסעודה, ולכן ישתה קודם הסעודה פחות

תיווך דירה לקרוב משפחה

קרוב משפחה הציע לבן משפחתו דירה מסוימת, קישר בינו לבין המוכר וסייע בקידום העסקה, אך כל זאת נעשה בסתמא, מבלי שסוכם מראש על תשלום דמי תיווך או על כך שהוא פועל כמתווך בשכר. לאחר שהעסקה הושלמה, ביקש הקרוב לקבל דמי תיווך. האם בנסיבות אלו זכאי הוא לדמי תיווך, או שכוון שלא הותנה מראש שישולם לו שכר, הרי שנחשב כמי שפעל לטובת קרובו ללא תמורה?

ת. יכול ליטול שכר¹⁴, אא"כ מלכתחילה עשה את הדבר כהגשת עזרה לקרובים¹⁵. ואם הוא משמש כאבי המשפחה המנהל את העניינים, אינו יכול ליטול שכר¹⁶.

ראה כסף מרחוק וביקש מחבירו להרים עבורו

ראובן ושמעון הלכו יחד ברחוב, ולפתע הבחין אחד מהם בשטר של 100 שקל המונח על הקרקע. ראובן פנה לשמעון חברו, שהיה קרוב יותר למקום, ואמר לו 'הנה כסף, תרים אותו עבורי'. שמעון התכופף והגביה את השטר, ובאותה שעה התכוון לזכות בו עבור ראובן. אולם לאחר שהשטר כבר היה בידו, עלה בדעתו של שמעון אולי הוא רשאי לעכבו לעצמו. אולם, מאחר ובשעת ההגבהה הייתה כוונתו לזכות בשטר עבור חברו, לכן הגיע לשאלו: למי שייך השטר - האם למי שראה אותו ראשון וביקש מחברו להגביה עבורו, או שמא למי שהגביה אותו בפועל?

ת. ראובן שביקש משמעון שיגביה עבורו, זכה בשטר¹⁷.

עושה דבר מבלי הסכמתו, שאינו יכול לתבוע דמי סרסוריות דהוי כבעל הענין, וראה בהרחבה בספר מכתלי בית הדין (ח"א סי"ד).

17 קיימא לן להלכה (סי' רטט ס"א) המגביה מציאה לחבירו זכה בו חבירו, ואף שבשעת ההגבהה לא אמר בפירוש שמגביה עבור חבירו, דעת הש"ך (סק"א) שאפילו אם לא אמר ראובן כלום בשעה שהגביה, אם מודה שהיתה כוונתו לכך מהני. גם לשיטת הסמ"ע (שם ס"ק א') שרק אם אמר בשעה שמגביה המציאה מעל גבי קרקע שהוא מגביה מציאה זו כדי לזכות בה לשמעון, ומשמע מדבריו דאם לא אמר ראובן מייד לא מהני, מצינו בקצוה"ח (ס"א) שביאר דהוה משום דקיימא לן (גדלים ח'). דבריהם שכל אינם דברים, אך אם אמר ראובן לשמעון בפירוש שיגביה המציאה לו והגביה במחשבתו לזכות לראובן גם לפי הסמ"ע קנה ראובן, כיון דכבאי גזנא לא חשיב כדברים שכל אלא כדברים שכלל כל דאם, דכיון דשתק אדעתיה דידהי דאי אגביה והוי ליה כדברים שכלבו וכלל כל אדם דמהני. אך בנתיבות (ס"א) הביא דברי קצוה"ח ודחה דבריו, דמה דאמרין דדברים שכל אינם דברים, זהו במקום שהמגביה שכלל סתורין לדברים שבפניו, אבל דברים שכלל סתמן הוי דברים, והעלה בסוף דבריו דאם אמר בפירוש שמגביה לצורך עצמו ומודה אחר כך שבאמת נתכוון לחבירו, באופן זה לא קנה חבירו כיון שהדברים שכלל סתורין לדברים שבפניו, ובזה קיימא לן דדברים שכלל לא הוי דברים. עולה מזה, שאם אמר ראובן לשמעון להגביה עבורו המציאה ואין כך עשה, אף ששתק בשעה שהגביה מכל מקום קנה חבירו לכולי עילא כיון דהוי דברים שכלבו וכלל כל אדם, ואם אמר בפירוש שמגביה לצורך עצמו אז לא מהני מה שמודה אחר כך שכלבו לחבירו, ואם הגביה עבור חבירו במחשבה לבד נחלקו הסמ"ע והש"ך, ולהלכה הסכים הקצוה"ח עם הסמ"ע והנתיבות פסק כהש"ך.

צריך טבילה אלא כאשר הכלי יוצא לגמרי מיד הגוי, ולא כאשר סופו ליתנו במתנה לגוי ולחזור לשאלו ממנו ומותר להשתמש בו. ומוסיף הרמ"א (י"ד שם) שאף במקום שאין מקוה יכול לעשות כן. אך כתב ה"ז (א"ח שם ס"ק י"ד שם ס"ק ח') שאין היתר זה מועיל אלא לשעה, אבל לאחר השבת או כאשר מודמן לו מקוה, כיון שהכלי ישתקע עולמית ביד ישראל הרי הוא כלקוח בידו וצריך לטבילו. 14 בפנסק ארבע ארצות הובאה תקנה שצוטטה מאוחר יותר בספרי האחרונים ולפיה תקנו שקרובים אינם מקבלים דמי שדכות. ובפרט במקום שבו הצלעה המקורית הגיעה ממי שאינו קרוב, והקרובים סייעו לגמור את השידוך, שאין משלמים להם דמי שדכות (ראה עטרת צבי סימן קפ"ה ס"ק י"ד). משפט שלום שם סעיף ו' בשם חוקי משפט אורח, וקונטרס שמטרת שלום אותה בשם שולחן מהרש"ם מינץ סימן ע"ד). ובדבר גאונים (כלל ק"א ח') ביאר הדבר שחששו שאחר שהעסק היה קרוב ליד יגמר יעצרו המדוברים ויאמרו שיש בידם בעיה כל שהיא וכביכול הקרובים הם שביאו ליד יגמר וכן יפטר המדוברים מדמי הדבר. ואמנם כשליכא חשש זה, חייבים לשלם אף לקרובים. אמנם דעת הנודע ביהודה (תניא חושן משפט סימן לו) שקרובי משפחה שהתערבו בתיווך והביאו ליד יגמר, מקבלים את שכרם. וכן כתב בשולחן חושן השני (סימן ג'). ובמהר"ל בן לב (נח"א סי' קי') פסק דאף במקום שאין נהוג שקרובים וטולים מעות, מותר להם להגביה עבורו, ואם הוא הסורר והעוסק במלאכה כממונה ובע"כ, אין סומכין לומר עושה זאת בחינם וההשטת בידו ליטול מעות.

15 ע"פ המבואר ברמ"א (סי' רמז סעיף יז) דכל שניכרין הדברים שנתנו לעשות בחינם, אינו יכול ליטול שכר. 16 כתב בשולחן רבי ידידיה טיאה וי"ל (ח"ח סי' ס"ק א') דאם הוא המוציא והמביא בענייני הבית או נעשה כבעל הענין עצמו שאינו יכול לתבוע דמי הסרסור, וכן הדין גבי בתולה שאין מי שמשפל בשידוכיה כי אם גיסה ואינה

בגדר הפסק במקום שאסור לדבר

לאחר שקידשו בני המשפחה על היין כל אחד בתורו, מיהרו כולם ליטול ידיהם לסעודת חקל תפוחין קדישין, לחמי המשנה הועברו מיד ליד כשכל אחד מברך המוציא על החלות וממתין לקבל פרוסה מן החלה, שמעון גדול האחים שבירך בראשונה התקשה במעט להמתין זמן רב כ"כ ללא מעש, והחל לפזם לעצמו ניגון מניגוני השבת, אחיו ראובן שגם הוא כבר בירך מיהר לגעור בו "נו" "שה". לאחר שטעמו האחים זכית מהחלה, שאל שמעון את ראובן מה כ"כ הפריע לך בניגון שזיממת, לי זה לא הפריע ענה לו ראובן אבל לך זה מפריע שהרי הפסקת בניגון בין הברכה לאכילה, ראובן שענד עתה לא חשב שדבר זה נחשב להפסק, מיהר והגיב לאחיו שאם הניגון זה הפסק בין הברכה לאכילה, וודאי שגערתך ב"נו" "שה" הוי הפסק.

תשובה:

בשול"ע (סי' קס"ז ס"ו) יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה ואם שח צריך לחכות ולברך, ובמשנ"ב (ס"ק ל"ד) כתב דלכתחילה אסור להפסיק אפי' בשתיקה יותר מכדי דיבור [דהיינו כדי שאילת תלמיד לרב (ע"י סי' ר"ו ס"ק יב)]. אולם בדיעבד אם שהה בשתיקה, כל זמן שלא דיבר לא יחזור ויברך. ויש לדון כשמנגן בפיו, או כשמוציא הברות כל שהם שאינם מילה שלימה, האם דומה הדבר לדיבור ויחזור ויברך או שדינם כשהיה בשתיקה בעלמא, ודבר זה נשאל המנח"י (לענין ניגונים) (ח"ו סי' ט) ובדבריו הביא דברי המג"א בסימן קכ"ד על הא דכתב הרמ"א (שם סעי' ה') לא ימתין עם עניית אמן אלא מיד שכלה הברכה יענה אמן ע"כ, וכתב ע"ז המג"א (בשם הגהות יש נוהלין) שאם החזן מאריך בניגון של ואמר אמן, יענה אמן מיד כי הניגון הוי הפסק,

ומקשה המג"א שהרי בסימן קכ"ח (סעי' מ"ה) כתב הרמ"א שאת "הריבון" שאומרים בשעה שהכהנים נושאים את כפיהם, יאמרו בשעה שמאריכים הכהנים בניגון התיבות שבסוף הפסוקים, והרחיב שם המג"א בשם תרומת הדשן שלא יאמרו את הריבון בשעה שאומרים הכהנים את התיבות עצמם של הברכה שהרי אז צריך לשתוק (כדאיתא שם סעי' כ"ו) אלא בשעה שמנגנים הכהנים בסוף התיבה, ואם תאמר כיון שכן לא תועיל האמירה (היות וגמרו הכהנים את המילה עצמה) ומתוך ש"ל דלענין זה לא חשיב עדיין סיום הברכה וכמו דאשכחן בשמע ישראל שמאריך ב"ד" שבאחד ומכוין בה שממליך את הקב"ה למעלה ומלטה ולארבע רוחות השמים וחזינן שאין זה סיום המילה לגמרי.

וא"כ [מעיר המג"א בסימן קכ"ד] מדוע אם החזן מאריך בניגון של ואמרו אמן הוי הפסק הרי זה חלק מהמילה? ומתוך "ומ" נראה לי שאם מאריך הרבה הוי הפסק" ע"כ, וכתב המנח"י שעל פי כל הנ"ל חזינן שניגון לא הוי הפסק רק בתנאים הבאים 1. דווקא כאשר ניגן בה קצת מגוף הברכה. 2. דווקא בסוף התיבה, אבל להתחיל ניגון אחרי שסיים בוודאי הוי הפסק לאמן וכ"ש בין ברכה להאכילה וכיוצא בזה עכ"ד. ולכאורה יש להוכיח מהנהוג בכל קהילות ישראל לנגן בתפילות שבת ויו"ט, ואם כאן הוי הפסק איך מותר הדבר, ולזה כבר התייחס השואל במנח"י שם וכתב שמזה אין להוכיח כיון שניגונים אלו הם חלק מהתפילה, אבל כשמנגן ניגון אחר הסתפק.

וכן בשול"ת שבת הלוי (ח"ה סי' י"ז) נשאל שאלה זו וכתב: הנה המעיין במג"א יראה דניגון באמצע התפילה או באמצע הברכה יחד עם התפילה והברכה זה אפי' לכתחילה מותר דחלק הזמר עם חלק הברכה משתלב לשבח אחד לזמר לשמך עליון וכו' משא"כ ואמרו אמן שהוא זירוז בעלמא של הש"ץ לעורר העונים לענות ואינו חלק מגוף הקדיש והתפילה, ובהמשך דבריו שם כתב שאף שוודאי לכתחילה לא יפסיק בניגון מ"מ יראה מדהזכירו הפוסקים הפסקת ניגון בדין עניית אמן דווקא ולא הזכיר בסימן ק"ד לענין הפסקה באמצע התפילה מזה לכאן יראה דדין הפסק ממש ליכא, ונפשט שאלת מע"כ, ומוסיף וכן יראה מפשטות תשובת מהר"ם ש"ק או"ח ל"א.

ואחרי שראינו שלכו"ע אין להפסיק בניגון לכתחילה במקום שאסור להפסיק, א"כ נמצאנו למדים שלא רק דיבור ממש אסור אלא גם הקרוב לו, ויש לדון בהברות כגון "נו" "שה" המצויים בפיו כל האם דינם כדיבור לענין זה, ובספר וזאת הברכה (פר' ב' סעי' ט) למד עפ"י דברי המנח"י הנ"ל שיש לזוהר בכך, וכך הביא בשערי הברכה (פר' יג סעי' יג בהערה) בשם ברכת הבית, אולם בדיעבד כתב בזאת הברכה הנ"ל בשם הגרי"ש אלישיב שאין זה נחשב כדיבור.

העולה לדינא:

בכל מקום שאסור להפסיק בדיבור יש לזוהר שלא להפסיק בניגון או בכל מיני הברות כגון "נו" "שה" וכדומה, ובדיעבד לענין שיחזור ויברך לא הוי הפסק, דפסק ברכות להקל.

שיעור הטלית קטן בחיוב ציצית

שיטת הרמב"ם והבית יוסף

א. שיעור טלית קטן שחייב בציצית - שיעור חכמים שאם היא גדולה כל כך שמתכסה בו ראשו ורובו של קטן' והיינו 'באורך גופו ורוב רחבו' חייב בציצית, ומיירי בקטן שהוא בן ט' שנים שהגיע לכלל חינוך מצות ציצית, דאז הוא הגיע לגיל שמהלך לבד בשוק וטליתו עליו, ואין צריכים לשמור על טליתו שלא יאבד (שועה"ד).

שיטת הטור והרמ"א

ב. הטור והרמ"א ומוספים עוד תנאי בשיעורו, שבעיניו שיהא בגד שגדול בן שלא עשרה שנה לובשו לפעמים עראי ויוצא בו לשוק ואינו מתבייש לצאת בו 'מחמת קטנו של הבגד' עכ"ל, ויוצא בו לשוק הוא לאו דוקא אלא הוא הדין שיוצא על פתח ביתו ברחוב, שבוודאי לא יתבייש נער בן י"ג שנה לילך בו בימות החמה לחוץ בימי הקיץ (ביה"ל).

שיטת החזון איש והערוך השולחן

ג. החזון איש סובר שהרמב"ם והטור לא חולקים ואפילו להטור אין כאן תנאי נוסף, אלא באופן שיש שיעור של ראשו ורובו של קטן אז הטבע של בני אדם לצאת בהן, וכן כתב 'הערוך השולחן' (ס"א), לכן יהא הדין שמספיק תנאי אחד והוא שיהא שיעור שמכסה ראשו ורובו של קטן ואין צריכים לראות אם הגדול יוצא בהן עראי לשוק.

הסכמת האחרונים

ד. האחרונים הסכימו להחמיר שלא לברך על טלית קטן אלא אם יש בו הב' התנאים: א' שמכסה ראשו ורובו של קטן, ב' שגדול לובשו לפעמים עראי ויוצא בו לשוק.

ה. ואם דרך אנשי המקום שהגדולים יוצאים בו 'בקבע' לשוק ואינם מתביישים מדברי הב"ח משמע שחייב בציצית אפילו באופן שאין בו השיעור 'שמכסה ראשו ורובו של קטן' (מ"ב סק"ד), אבל מסקנת הביה"ל (ד"ה ואז) שכיון שאין בה שיעור כדי ראשו ורובו של קטן לא מהני הליכתו בקבע ואמרינן שבטלה דעתו אצל כל אדם, ואי אפשר לברך עליו.

טלית שאין בו כשיעור

ו. אם יש לו טלית והוא פחות משיעור ואין לו ציצית אחרים מוטב שילך בהם משילך כל היום בלי ציצית כלל, א' כדי שלא לבטל מצות ציצית (מ"ב סק"א), ב' שיש אומרים שרק בטלית גדול בעיניו שיעור, אבל טלית קטן אין צריך שיעור כלל וכל בגד שיש לו ארבע כנפות חייב בציצית (ערוה"ש ס"ה), אבל ברכה לא יברך עליה אלא יברך בבוקר על הטלית גדול ויפטרו את הטלית קטן (מ"ב סק"ד).

ז. וכן יש לזוהר שלא לצאת בהן בשבת כיון שאינם בטלים לגבי הבגד הוי הציצית משאוי (מ"ב), אבל החזו"א כתב שאינו משאוי כיון שאינו עומד להסיר את חוטי הציצית חשיב הדבר כנוי הבגד ומותר לצאת בהם בשבת.

שיעור הטלית למעשה

ח. איכא מחלוקת הפוסקים כמה שיעורו של ראשו ורובו של קטן, ורוב הדעות בזה - ומנהג אנשי מעשה לדקדק שיהא בו אמה מלפניו ואמה מלאחריו, ובטלית כזה יוצאים מידי כל הספיקות ויכול לברך עליו (מ"ב). ט. ולפי מידות הנהוג כהיום, יוצא שלשיטת חזו"א היא 58 ס"מ, ולשיטת ר"ח נאה היא 48 ס"מ, ונכון להוסיף בשיעורו קצת כיון שהטלית מתכווץ במשך הזמן בכביסה.

י. והרוצה להקל בשיעורו יכול להקל, אבל צריך לזוהר שלא יהא פחות משלשת רבע אמה מכל צד דאי לאו הכי איכא חשש של ברכה לבטלה, ויוצא שלשיטת חזו"א היא 44 ס"מ, ולשיטת ר"ח נאה היא 36 ס"מ.

שיעור הטלית לילד קטן

יא. קטן שלא הגיע לגיל חינוך דהיינו כבן שש שאינו מחיוב במצוות אפילו מגדר חינוך אלא שמחנכים אותו מחמת חביבות המצוה ללבוש טלית קטן, אין צריך שיהא בטליתו שיעור (שבה"ל ח"ד סי' ג).

יב. קטן שהגיע לגיל חינוך דהיינו כבן שש משערים בראשו ורובו שלו לפי גדלו ולפי קטנו (פרמ"ג במשכ"ו סק"א), שגם זה מכלל חינוך שיעשה המצוה כתיקנה, ואפשר להקל ולסמוך כמו האומרים שיהא חצי אמה מכל צד, ויוצא שלשיטת חזו"א היא 29 ס"מ, ולשיטת ר"ח נאה היא 24 ס"מ (סידור הרב).

המשך בעמ' ו'

יג. אבל מגיל שלש עשרה שנה הוא נחשב כמו גדול וצריך לדקדק שיהא בטליתו שיעור כראוי, ואפשר לצרף לשיעור גם נקב בית הצוואר על ידי תפירה או על ידי התקנת כפתור בראש בית הצוואר.

נקב בית הצוואר

יד. שיעור הטלית קטן הוא מלבד נקב בית הצוואר, להנפק אינו מצטרף למדת שיעור הטלית (שועה"ר, ומ"ב), אבל יש מקילין שאם רוחב כל כתף הוא יותר מהנקב שגם הנקב עולה למדת שיעור הטלית, וכל שכן דאז אפשר לצרף השסע שעושים מתחת נקב בית הצוואר לשיעור שאינו אלא חתך ואין שם חסרון (חזו"א, א"א מבוטשאטש).

טו. ולמעשה נוהגים כמו שמבואר במשנ"ב שנקב בית הצוואר אינו עולה למדת שיעור הטלית, ולכן צריכים מאוד להקפיד למדוד השיעור מסוף החתך ולמטה, ואיכא עצה האין לחשב גם השסע למידת הטלית, והיא שיתפור קצת למעלה במקום השסע או שיתקין כפתור ויסגרנו לפני שמטיל בו הציצית ואז מצטרף גם השסע למדת הטלית.

רוחב הכתפיים

טז. יזהרו לעשות הכתפיים של הטלית קטן רחבים (מהרי"ל) דאם לא כן אתי אוריא דהאי גיסא, ואוריא דהאי גיסא ומבטל ליה (שועה"ר), והמשנ"ב (סק"א) כתב הטעם שצריכים לעשות הכתפיים רחבים, היא כדי שיהיו נכרים ויהיה עליהם תורת בגד ולא שם של רצועות (מחצה"ש), ולפי זה סגי שיהא רוחב הכתפיים ג' אצבעות, שאז ניכר שהוא בגד ולא רצועות (כה"ח סק"ו).

נתקפל או נתקמט הטלית

יז. הלוש טלית קטן כשיעור נתקפל קצת כדרך לובשי הבגדים ואחרי שנתקפל אין בו כשיעור, הציצית כשרה כיון שעומד להתפשט כפשוט דמי ומה שנתקפל עולה למדת הטלית (מ"ב סק"ד).

יח. ויש חולקים וסוברים כי מקום הנקפל אינה עולה למדת הטלית, אלא כל השיעור באורך וברוחב צריך להיות כולו מופשט, ולא יתקפל ולא יתקמט כלום כמ"ש 'אשר תכסה בה' (סידור הרב).

יט. אבל אם נתקפל על ידי תפירה או שנתכווץ שיעורה על ידי כביסה כיון שאינו עומד להתפשט לכולי עלמא אינה עולה למידת הטלית, לכן צריך לזהר בעת שקונים טלית קטן שיהא קצת יותר משיעורה, כדי שגם אחר הכביסה יישאר בה שיעור טלית.

לכסות החזה בטלית

כ. מובא בכתבי הארז"ל שיש לזהר שיהא החזה מכוסה עם הטלית קטן, לכן נכון לזהר לסגור בית הצוואר שלא יהא החזה פתוח (סידור הרב), ומזה הטעם איכא שעושים פתח בית הצוואר עגול.

כא. והטעם היא מפני שהציצית הוא בחינת אור המקיף צריך שלא יהא מקום פנוי, אלא הטלית יכסה כל החזה לכן יש לזהר שלא יעשה הנקב בית הצוואר רחב, אלא יפתח בית הצוואר אלא עד שיכול להכניסו בראשו כדי שהחזה יהיה מכוסה בטלית (כה"ח סק"ג).

טלית נאה

כב. מצוה לעשות טלית נאה וציצית נאה, וצריך לעשותו בהידור בכל מה דאפשר שנאמר 'זה קלי ואנוהו' (מ"ב ס"י כד סק"ט), ובפרט שיש שכתבו שמה שכתוב בשו"ע 'שהגדול אינו מתבייש לצאת בו בשוק' היינו שהוא בגד נאה ומכובד.

כג. הפרי מגדים (משב"ז סק"א) מסתפק אם אפשר לברך על לבוש בזוי שאין יוצאים בהם לשוק, לכן יש להקפיד ביותר על טלית נאה כדי לקיים מצות ציצית בהידור, והזהיר במצות ציצית זוהר ורואה פני השכינה.

משיעור, ויוציא בזה את השתיה שבתוך הסעודה, אך לא ישתה יותר משיעור, והביא שכתב מהר"ח"ו כי פעם אחת שתה יותר מרביעית ולא בירך, ואמר לו רבו שניכר על מצחו שלא בירך ברכה אחרונה. וכתב כי לאחרונים הזדמנה גרסה משובשת בדבריו.

ואכן כדברי הברכי יוסף כן מבואר בלשון מהר"ח"ו שלפנינו (ספר שער המצות - פרשת אק"ב): 'כבר ידעת מחלוקת הפוסקים והוא מחלוקת האמוראים אם צריך לברך על המים שבתוך הסעודה, ולכן טוב לנהוג לצאת ידי ספק שקודם שיטול ידיו ישתה מים פחות מרביעית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה ויכוין לפטור בברכה זו המים שבתוך הסעודה. ופעם א' שתיתי אני יותר מרביעית והסתכל מורי במצחי ואמר לי שתית מים ולא ברכת אחריהן ברכה אחר'.

וכתב בשו"ת רב פעלים (ח"ב אור"ח סימן מז) 'כיון דרבינו האר"י ז"ל הוא שר המסכים לברך ברכה אחרונה, כפי אשר הורו אותו מן השמים, אין אומרים ספק ברכות להקל במקום שיש גילוי לזה בדברי רבינו האר"י ז"ל'.

צימאון שמפריע לאכילה

ויש להוסיף שכל הדין האמור הוא במשקה הנשתה כדרך שתייה רגילה. אולם אם אדם צמא מאוד באופן שהצמאון עצמו ממש מפריע לו וכבר אינו תאב לאכול מחמת הצימאון, והוא שותה קודם הנטילה כדי שיוכל לאכול לתיאבון, כתב הביאור הלכה (סימן קעד סעיף ו ד"ה ואפילו, בשם החיי אדם כלל מא סעיף ג) שאף בשאר משקים אין צריך לברך ברכה אחרונה, מפני ששתייה זו נחשבת לכולי עלמא כחלק מצורכי הסעודה והיא נגזרת אחריה.

שתיה בהוראת התזונאי

לפי זה יש מקום לומר גם במי ששותה קודם הסעודה מחמת צורך רפואי או תזונתי הקשור לאכילתו, שאם הוא מבקש לאכול אלא שאחר כך לא יוכל לשתות, וממחר שתייתו כדי שיוכל לאכול הרי שגם השתיה הוא צורך האכילה ואינו צריך לברך עליה ברכה אחרונה. ורק אם הוא היה צמא גם קודם לכן, ורק שעתה הוא ממחר להקדים שתייתו כי לא יוכל לעשות זאת בתוך הסעודה או לאחריה ואז יצמא מאוד, נמצא שהשתיה היא כעת צורך נפרד שלו ואינה רק היכי תמצוי לסעודה ולא שייך כאן לומר שהשתיה היא חלק מצורכי הסעודה ונגזרת אחריה. אך באמת שיש לחלק כי כל חידוש החיי אדם הוא באופן שמרוב צימאון שוב אין תאב לאכול, והשתיה היא ממש צורך האכילה, אבל מי ששותה מחמת צורך רפואי או תזונתי דווקא קודם האכילה, הגם שאם לא ישתה לא יוכל לאכול, עכ"פ אין לזה שייכות עם האכילה ממש, וצריך לברך ברכה אחרונה. שהרי גם בנידון של שתיית מים לפני הסעודה כתב האליה רבה שהיא פותחת את המעיין לאכילה, ואפילו הכי כיון שאינה מושכת הלב לאכילה כיון, דעת המגן אברהם והפוסקים שאין זה נחשב כחלק מהסעודה, וכל שכן שאפילו אינה פותח את המעיין לאכילה, וכל השתיה היא רק תנאי חיצוני לאכילה, ואינה כלל חלק מהסעודה. וכן שתיית היין של ההבדלה היא תנאי לסעודה, שאסור לאכול בלא הבדלה, ואפילו הכי אינה נפטרת בברכת המזון של הסעודה, ורק שתיית היין של הקידוש שאין קידוש אלא במקום סעודה, השתייה היא ממש חלק מן הסעודה. להלכה:

אם לאחר שתיית המים לא שתה כלל משקים בתוך הסעודה, עליו לברך בורא נפשות על המים. ואם שתה משקים גם בתוך הסעודה, הרי הכניס עצמו למחלוקת ולספק ברכות, ולכן להוציא עצמו מהספק לא ישתה יותר מרביעית קודם הסעודה, אך אם שתה יברך ברכה אחרונה. גם באופן שהשתיה נעשית לצורך רפואי או תזונתי כדי לאפשר את האכילה, יברך, כי השתיה הזו אינה כדי לפתוח את תאוות האכילה אלא רק היכי תמצוי לסעודה.

